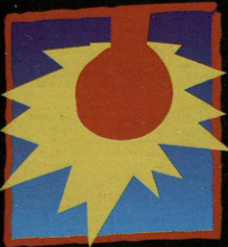


"Prestige" bat porturatzen da egunero Euskal Herrian



ARGIA

01883



E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a



Espetxeak, Presoak, Bergizarteratzea

GIZARTEAK

KONDENATUAK

Ion Treku:

"Boxeolariok ez dugu ringetik kanpo iskanbilatan ibiltzeko gogorik izaten"



Euskal Herriko Oroitzapena MAKILA

Mizpira/Alpaka



Mizpira/Zilarra



Gaztaina/Larrua

Mizpira/Larrua

• **Opari Bereziatarako**

• **Pertsonalizatu Daiteke**

• **Neurrira Egiten Dira**

• **Eskaria Denboraz Egin Behar Da**

• **Prezio Aukera Desberdinak**

• **Alberdik eginak**

Informazio edo argibide gehiago nahi baduzu, deitu gure telefonora
edo ondoko laukia bete ondoren, bidali gure helbidera.



IZEN-DEITURAK _____
KALEA _____ ZBKIA _____ SOLAIRUA _____
HERRIA _____ TFNOA _____ POSTA KODEA _____
HERRIALDEA _____ HARPIDETZA ZENBAKIA _____

Argazkia: Alberto Elozegi
Diseinua: antza S.A.L.



MIKEL SAIZ

■ Floren Aoiz: "Ibarretxeren plana ere itunaren fikzioan oinarritzen da" 9



ALBERTO ELOSEGI

■ Argiak eta itzalak euskararen erabileran 18



■ 2002ko hamar krisi humanitario ahaztuenak 12



XABIER ARANBURU

■ Azkenaurreko hatsa 39

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta	4
Oihartzunak	5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarriketa: Floren Aoiz.	
Xabier Letona	9

MUNDUA

2002ko hamar krisi humanitario ahaztuenak.	
Pello Zubiria	12

EKONOMIA

"Prestige" bat porturatzen da egunero Euskal Herrian. Daniel Udalaiz	14
--	----

EUSKARA

Argiak eta itzalak euskararen erabileran.	
Pablo Suberbiola	18

GIZARTEA

Espetxe sistemak: Ahanzturaren zigorra.	
Mikel Asurmendi / Maria Gonzalez	20
Elkarriketa: Ion Treku.	
Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre	30

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	36
Azkenaurreko hatsa. Ainara Gurrutxaga	39
Joxemi Zumalaberena itzal luzea.	
Nagore Irazustabarrena	42
Orain Dela 30 Urte. Pilar Iparragirre	44

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	46
Agenda	49
Bizia	50
Ihesi	51
Denbora-pasak	55

IRITZIAK

Politika: Juan Martin Elexpuru	8
Kultura: Ernesto del Río	38
Azkena: Elixabete Garmendia	58



Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria



Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioa laguntzaile:



kutxa
zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

hona hemen Monsieur LANGUE D'OIL



ONDRA? aspaldi hondoratua !!!

SK



Jabetza: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta.
Zuzendaria: Xabier Letona.
Zuzendaritzaren Albokoa: Pello Zubiria.
Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua.
Produktzioa: Berdaitz Goia.
Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi.
Sustapena: Kike Amonarriz.
Argitalpenak: Bego Zuza.
Harpidetzak: Edurne Urruzmendi.
Bezeroen harrera: Olatz Korta.
Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña Soraluze.
Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarte.
Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita.

64122 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

INTERNETEN:

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P. Koop. Elk.

Urtebeteko harpidetza:

Hego Euskal Herria 110 euro

Ipar Euskal Herrian 133 euro

Espainia 110 euro

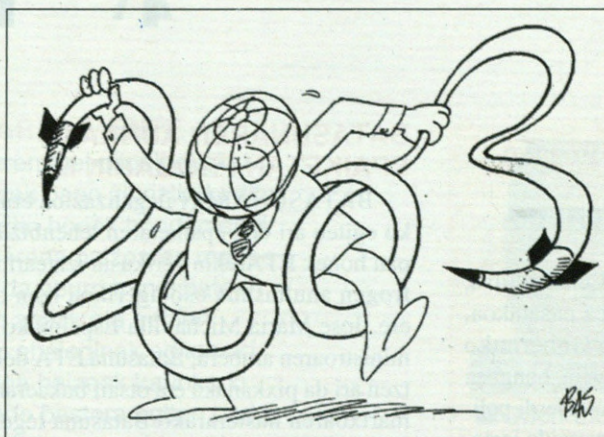
Beste atzerriak 140 euro

Airez 219 euro



KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaiña Taldeko partaidea da

■ Bas Mitrogoulos, Greziako "Tackydromos" egunkarian



■ Heng, Singapurreko "Lianne Zaobao" egunkarian



Egunkarian: Lehen haur klonikoa jaio da.

Hiruko Txikian

LENDOIRO

Pren ondasuna Galizan. Bertako diputatua izateak bere nia asetzen ez zuenez nonbait, futbol espektakuloari jo zion begiz. Eta beste askok bezala, berarentzat baloia aza eta zelaian lekuri ez, baloilarien salerosketan ikusi zuen bere pagotxa. Riazoreko palkoa estrado, Brasilen aurkitutako artistak ekarri eman zion hasiera egungo jardun espekulatzaileari. A Coruñaiko Deportivo gora, Lendoiro gorago. Espainia eta Europa lekuko. "Prestige"ren beltzak estalitako Galizako kosta, solidaritatea-ren itsasoa den honetan jokatu da bi galizar futbol taldeen arteko derbya. Telebista autonomikoek zuzenean era-

kusteko aukeratutako partida genuen. Hainbat futbol zelaietan "nunca mais" pankartak ikusi ditugun garaiotan, Riazoren deus ez. Lendoiro aski izan da, Vigoko celtiak eta A Coruñaiko zaleen asmoak desaktibatzeke. Ez da inongo protestarik ezagutu ez Vigon ez A Coruña, eta futbola hain azkarra den prentsan, isiltasuna nagusi. Bitartean, kaioak bailiren, pieza bateko jantzi zuriz galizartutako boluntarioak hatzaparka ikus zitezkeen lanean bertan. Honetaz ari ginela, lagun batek irakatsi zidan Castelao handiaren esana: gailegoa ez da oldartzen, emigratu egiten du ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA



T E R M O

TXANPONA

LULA EREDU

Luiz Inácio Lula da Silva, umetan gosea pasatakoa, da Brasilgo Gobernuko presidente berria. Langilea eta ezkerreko alderdi politiko bateko partaide izate-tik, munduan biztanle gehien dituen herrialde bateko presidente izatera pasa da. Brasilen soberan da janaria, baina 44 milioi pertsona, lau brasildarretik bat, gose da. Brasildar orok gosalduta, bazkaldu eta afaltzea jarri du helburu. Horretarako hartu duen lehen neurria urte batez borrokarako 12 hegazkin erosi gabe uztea eta aurrekontuaren 700 milioi dolar gosea desagerrarazteko erabiltzea izan da. Hori eta beste hainbat neurri behar izango dira helburu hori betetzeko. Lula politikari koherentearen eredu da. Ea Ipar Amerikak, NDFk, Munduko Bankuak eta multinazionalak ez dioten bere politika aldarazten. Hemen ere bada pobrezia. Milaka familia dira gutxieneko soldatara iristen ez diren laguntzekin moldatu behar direnak. Eusko Jaurlaritzak eta Nafarroako Gobernuak Lularen eredu jarrai lezaket eta horrela aurrekontu militarrek drastikoki moztu (polizia ezberdinak, Espainiako aurrekontu militarrentzako ekarpenak) eta familia guztiei gutxieneko diru sarrera duinak segurtatu.

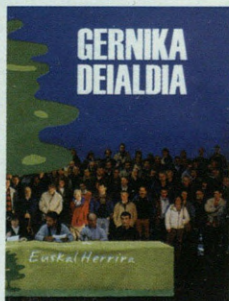
◆ DANIEL UDALAITZ

BATASUNAREN AURKAKO
EPAIKETAN FROGARIK EZ

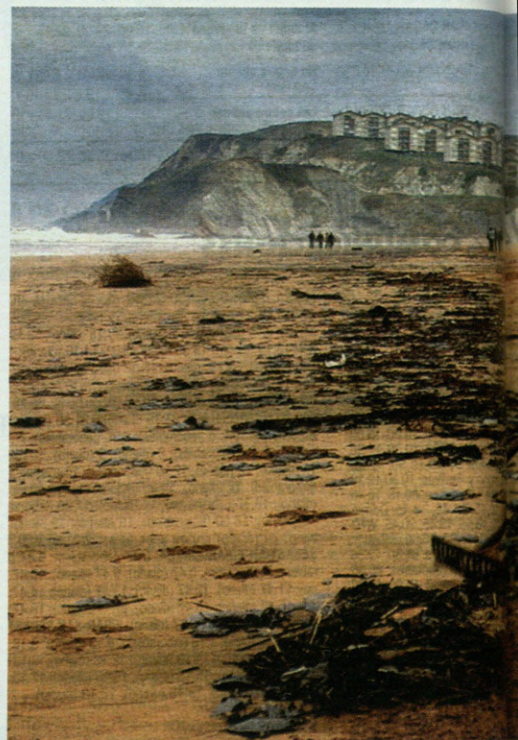
BATASUNAREN ilegalizazioa erabakitze-ko egiten ari den epaiketaren lehenbiziko txanpan honek ETArekin zerikusia izateari buruzko frogen ahultasuna oso agerikoa izan da. Hala ere, Jose Maria Michavilla Espainiako Justizia ministroaren arabera, Batasuna ETA dela frogatzen ari da pixkanaka eta otsail bukaerarako edo martxoaren hasierarako Batasuna legez kanpo utzi dezakete epaileek. Komunikabideek ere gutxi erosi dute epaiketan, bezeroari sal dakiokeena oso indartsua ez delakoan seguru- enik. Epaiketa honetan erostekoa dena, aldiz, salduta dagoen iritzia nahiko zabaldua dago euskal gizartean. Esanguratsua izan da, halaber, ELA- ren jarrera: legez kanpo egon edo ez, ELAk Batasunarekin harrema izaten jarraituko du.

GERNIKA DEIALDIAK AURRERA
JARRAITZEN DU

EUSKARAREN munduko pertsona ugari izan da Iruñean Gernikako Deialdiare- kiko atxikimendua era- kutsi duen azken gizar- te taldea. Era guztie- tako pertsonak egin zuten deialdia Gerni- kan eta harrezkero sek- tore desberdinetako pertsona ugari eman dio atxikimendua "ezker- tiar eta abertzale sentitzen direnei antolatze- ko deiari".

ASTE HONETAN GAUZA LITEKE
EAJ-EA KOALIZIOA

ASTE'hau klabea izan daiteke EAJ eta EA hauteskundeetara nola aurkeztuko diren eraba- kitzeko, baina badirudi plaza batzuez gain, koa- lizioan aurkezteko akordioa nahiko zabala izan



daitekeela. Ezker Batua, bestetik, udaletara ere Jaurlaritzaren egungo hirukoaren indarra era- matearen alde agertu da, eta PSE-EE ere hiruko horrekin bat eginez ikustea izango luke gustu- ko. Bitxikerien artean EA eta Aralarren arteko hika-mika txikia: Aralarren ustez balizko koali- zioak aztertze-ko hitz egiten aritu dira eta EAK gezurtatu egin du halakorik.

ZIGORRA ETA
BERGIZARTERATZEA

ESPAINIAKO gobernuaren erreforma tar- tean, espetxearen funtzioa dela eta askok gero eta giro aproposagoa ikusten dute barrenak askatu eta espetxearen funtzioa bergizarteratze- ko baino zigortze-ko dela lasai esateko. PP inor baino erosoago sentitzen da eremu horretan,

B A H E A

• Gora Euskal Herria lelopean iragan urriaren 5ean egindako manifestazioa Ertzaintzak indarrez galarazi zuenean egin zen ezagun Oier Gorosabel, ertzainak eta jendetzaren aurrean beste bi lagunekin batera biluztu zenean. Kolpatua eta atxilotua izateaz gain, hiru aste egin zituen espetxean. Urtarrileko 'Elkarri' aldizkarian egindako elkarrizketan esan- dakoa da honakoa: "Ezker Abertzalekoa ez den pertsona bati hau egiteko gauza baldin badira, zer ez diote eginen Ezker Abertzalekoa den bati. Zer egingo diote pertsona bati



HAIZEAREN MENPE

Prestigeren fuel-olioak euskal hondartzak bapo zipriztindu ditu, eta zipriztin horiek hondamendi bihurtzearena haizearen menpe egongo da neurri handi batean. Itsasoan ahalik eta gehien hartzeko ahaleginak egiten ari dira, baina haizeak iraunkorki batera edo bestera egiten badu, Kantauri itsasoan zehar atzera aurrera dabilen orban multzo erraldoi hori gararazi dezakeen bitarteko guztiz eraginkorrik ez dago. Bistan da, PPren Gobernuak haizearengan utzi nahiko luke hondamendiaren errua, edota euskal presoan bizkar estali. *Prestigek* isurtzen duena gerarazten ez den artean, aldiz, ez dirudi PPK galipota gainetik kentzea erraza izango duenik.

baina PSOE eta beste batzuk ere ez zaizkio atzean geratzen. Bergizarteratzeaz mintzatzean, orde, modu generiko batean egiten da, zehaztu gabe horrek euskal auziak eragindako presoek nola eragiten dien eta orain arte eremu horretan eraman diren politikek zer emaitza izan duten.

AJURIA ENEKO ITUNAREN 15. URTEURRENA IRAGAN DA

DUELA 15 urte sinatu zen Ajuria Eneko Ituna, urtarrilak 12 zituenean. Urte luzetan HBtik haratagoko esparru politiko osoaren erreferentzia gune garrantzitsuena izan ondoren, 97an ahitu zen inork arreta berezirik jarri gabe. Orain ere, bere 15. urteurrenean, eta bere garaian hainbeste garrantzi eman zitzaionean, guztiz oharkabean pasatu da data. Gogoratu den

en artean da Jose Luis Zubizarreta, Ardanza lehendakariaren aholkulari ohia eta Itunaren bultzagile nagusienetakoa. 'El Correo'n idatzitako artikulua batean dioenez, "gaur egungo politikan protagonista direnek ezin dute itun haren begietara begiratu inongo lotsarik sentitu gabe".



■ Odon Elorza.

IZPIAK

Odon Elorza Donostiako alkate eta PSE-EEko kideak Ibarretxeren planari buruzko bere iritzia bota du: "Ikuspegi abertzale batetik egina dago eta ziurgabetasun eta zalantza gehiegi irekitzen ditu". Hala ere, plana ezta-baidatzearen aldekoa da.

J.A.V.A. Barakaldoko gazteak, ertzaina batek borraz buruan kolpatu ondoren koma egoeran geratu dena, egoera bertsuan jarraitzen du. Herrizaingo Sailak barne ikerketa ireki du gertakizunak argitzeko eta, bide horretan, gaztearen familiarekin ere hitz egin du.

Teo Vennemann eta Peter Foster irakasleak eta Elisabeth Hamel zientzia kazetariak 'Scientific American' aldizkarian kaleratu duten lanean agertzen dutenez, Europako toponimian izen askok euskal jatorria dute. Ikerlari hauen ustez, azken glaziazioaren ondoren, duela 18.000 urte, basakoiek Europa populatu zuten. Aldizkari honetako beste ikerketa genetiko baten arabera, halaber, egungo europarren hiru laurdenak historiaurreko euskaldunen ondorengoak lirake, glaziazioaren ondoren Iberiar Penintsulako iparraldeetik eta Frantziako hegomen-debaletik abiatutakoen oinordeko.

bere pekatua Gestoras Pro-Amnistiakoa izatea baldin bada? Gu kartzelan sartu gintuztenean jendea zur eta lur gelditu zen. Jendeak jakin bazekien publikoki ETaren aurka agertu izan garena sarri".

• Jose Mari Esparza Txalapartako editoreak Xabier Arzalluzi 'Gara'n: "Tortura, ondo dakizu, gizakume izatearen mailarik makurrena da. Ez gerra, ezta heriotza biolentoa ere, ez zaizkio konparagarri. Eta funtzionario torturatzaila baino okerragoa da hura xaxatu, diruz lagundu eta estaltzen duena".

Borrokaz eta desobedientziaz

Elkarri muturrak apurtzea edo norbait indarrez menperatzen saiatzea zen guretzat "burrukan" egitea txikitan. Eskolatik burrukan eginda etortzeagatik etxean egurra hartzea ere ez zen batere arraroa izaten. Eta erromerien ondoren burrukaren batek egon behar izaten zuen derrigor, bestela festak ez zuen grazia-rik. Eta adineko baserritar txapeldunak ere ikusita gaude burrukan, mugarri konturen bat zela tarteko. Desobedienteak, berriz, zigorpean egoten ziren etxean zein eskolan. Eta, jakina, ez da harritzekoa bi hitz horiek oihartzun txarra izatea praka luzeak aspaldi samar jantzi genituenon kaskezurretan.

Baina berbak ere zentzu berriak hartzen dituzte, eta hara non biak hitz kutunak bihurtu zaizkigun politikagintzan. Erderazko "lucha" edo "lutte" euskaratzeko ez zen hoberik aurkitu, nonbait, eta inposaketari bortxarik gabe baina tinko erantzuteari "desobedientzia" jarri zioten izena noizbait.

"BORROKA da bidea" irakurtzen dugu hormetan, eta ados nagoela aitortu behar, nahiz eta susmoa dudan hori idatzi duenak borroka armatua (BA) eta kale borroka (KB) oso goian dituela borrokabideen zerrendan. Eta BA eta KB ez dela bidea pentsatzen duen honek, San Silbestre eguna kontugintzarako aprobetxatuz, borrokabide horietan egindako inbertsio-gastuak eta jasotako irabaziak gustura neurtuko lituzke. Balantzaren alde batean gastuak: eragindako eta jasandako oinazeak, hildakoak, zaurituak, torturatuak, kartzelatuak, atzerriatuak, bizkarzainekin dabilzanak, diru-kostuak... Eta bestean irabaziak, irabazi politikoak, alegia: ... Nire zerrendaren alde hau ez hutsik, baizik eta zenbaki gorrietan ageri dela aitortu behar. Eta egunkarietan irakurtzen dugunean KBtik datozen berrehun gazte erakunde armatuan ate joka ari direla, hotzikarak zeharkatzen digu gorputza.

Oraingo egoera, gogorra oso, baina Lizarra-Garazi denborakoa baino hobea -edo itxaropengarriagoa, bederen- dela entzuten dudanean, neure buru-osasu-

naz zalantzak sortzen zaizkit. Guztiz kaskalduta ote nago, errealitatea hain desberdin ikusteko? Non geunden eta non gaude? Dena amesgaizto bat izan ote da?

Halakoetan, "Desobedientzia da bidea" hormetan idazten hasteko tentazioa etortzen zaio bati, baina hobeto pentsatuta, "bide bat" jartzea zuzenagoa litzateke, kontaezinak baitira jaunaren bideak. Garbi dago botereari hartzak erakutsi behar zaizkiola, borroka instituzionala, sindikala eta abar ez direla aski egoerari buelta emateko. Baina ez dugu ezer egiten berez bide edo tresna den gauza bat sakralizatu eta helburu bihurtuz. Jakin behar da aizkora lurpean gordetzen,

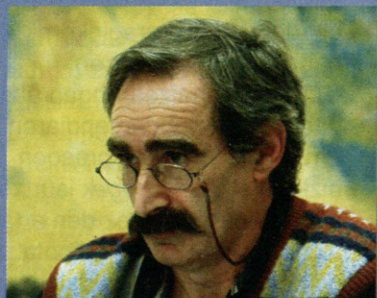
batez ere harri gainean luzaro erabiltzeagatik akatsez betea dagoenean.

Desobedientzia zibilak (DZ), oso gaztea izan arren, erakutsi du bere indarra eta jendearen sinpatia erakartzeko gaitasuna. Oraingo, ekintzeta bideratutako talde txikiek eraman dute aurrera, Demo, Zuzen, Desobedientzialariak, eta abar. Orain arte, euskara, presoak eta naziotasuna bezalako gaiak jorratu dituzte gehienbat, arrakasta mediatiko handiarekin. Desobedientzia ez da noski talde berezituen lana bakarrik. Instituzioetatik hasi eta herritar soileraino bada esparrurik horretarako. Jaurilaritzak aukera ederrak galdu ditu duela gutxi; herritarrok badugu aspalditxotik aukera bat: nortasun agiri espainiarrak eta frantsesak entregatzea.

BAINA begibistakoa da ia ezinezkoa dela DZak indar handia hartzea, KBk eta BAK jarraitzen duten bitartean, filosofia oso desberdinek elikatzen dituztelako, eta talka ere egiten dutelako sarri, ez teorian, baina bai praktikan.

Tinkotasunaz gain, ironia, ezustea, umorea, irizkidea ez denari ere irribarrea sortzeko gaitasuna, dira desobedientziaren arma nagusiak; eta inoren eskubiderik -larriki behintzat- zauritzen ez denez, botereari ere oso zail egiten zaio ohiko bortizkeriaz aurka jotzea.

Zer gertatuko litzateke KB eta BAra zuzentzen diren energiak irudimenez eta jakinduriaraz hornitutako DZera bideratuko balira? ●



Juan Martin Elexpuru
Aralarreko kidea eta idazlea

*"Ia ezinezkoa da
desobedientzia zibilak indar
handia hartzea, kale borrokak
eta borroka armatuak
jarraitzen duten bitartean,
filosofia oso desberdinek
elikatzen dituztelako, eta talka
ere egiten dutelako sarri"*

HBko Mahai Nazionaleko kide izateak egin zuen ezagun eta arrazoi horregatik dago gaur egun bermepeko askatasunean. 1999an kartzelatik atera zenetik idaztea da bere zeregin nagusia. Horren fruitu da 'La vieja herida' liburua eta horrek eraman gaitu berarengana.

"IBARRETXEREN PLANA ERE ITUNAREN FIKZIOAN OINARRITZEN DA"

Kazetaritzan urte luzeetan jarduteak bitxikeria ugari eren lekuko izateko aukera eman dio kazetari honi, eta ETako zuzendaritzako kide izateaz akusatutako pertsona bat bere Iruñeko etxean elkarriketatu ahal izatea da horietako bat.

'La vieja herida' liburua rekin 36 urte dituen tafallar hau Nafarroako Erresumaren historian murgildu da, 1512ko konkistaren azterketak bere garaitik gaurdaino izan duen bilakaera ikertuz. Kartzelan nobela historiko bat prestatzen ari zela sortu zen ideia eta azken bi urteak eman ditu gaiarekiko ikerketak honetan. Fruitua ia 500 orrialdeko liburu mardula da. Konkistaz 500 urtetan esan eta idatzi direnei buruzko bibliografia eta dokumentazio ugari erabiliz, Euskal Herriaren egungo egoeran gertakizun hura klabea izan zela dio, eta Nafarroako Foru Komunitatearen errealitate juridikopolitiko konkistaren gainean eraikia dagoela. Azken bi urte hauetan, dena den, gehiago ere idatzi du, besteak beste nobela historikoa, laster kalean ikusi ahal izango duguna.

■ **Bederatzi urte barru konkistaren bosgarren mendeurrena beteko da. Motorrak berotu behar dira data horretarako?**

Beharbada bai. Datak data besterik ez dira, baina gizakumeok garrantzia ematen diegu eta nahiko nuke 2012ko data hori ere garrantzitsua izatea, batez ere oroitzapenaren berreskurapen hori etor-



■ "Euskal nazionalismoak karlismotik eta Euskal Herriko eliteetatik hartu duen ideia txarrenetakoa da itunarena".

kizunerako zubi gisa hartzen badugu.

■ **Zuk zeuk erakusten duzu liburuan: historiari buruzko dokumentazio ugari dago eta oso ikuspegi desberdinekin eta, gainera, autore batzuek beren bizitzan ikuspegi desberdinak erabiltzen dituzte, Kanpionek berak adibidez. Alegia, historia, txiklea beza-**

□ **"Historian zehar, une benetan garrantzitsuak izan direnean, Espainiako monarkiak beti berea inposatu du"**

lakoa da, eta hortik nahi diren interpretazio guztiak egiten direla.

Hala da, bai. Borboiak Espainiako errege bilakatzen direnean, hauek izan zirenez Nafarroako azken erregeen ondorengoak, historia berriz interpretatu behar zen jabe berriekin ongi egoteko,

eta horri ekin zitzaion. Egunkarrietan atzo gertatutakoaz ere ikusten da hori, bakoitzak ditu bere ikuspegiak eta bere interesak, eta interpretazioak horren arabera egiten dira. Objektibitate hitza ez zait asko gustatzen, subjektibitatea denean dagoelako, baina ni zintzoa izaten ahalegindu naiz liburu honetan, eta lanari ekitekotan gauza bat aterako zitzaidala uste banuen, orain beste bat atera zait, hain zuzen ere topatutako gauza batzuek iritzia aldarazi didatelako.

■ **Nafarroako garai batzuez (1200, 1512...) nahiko idazten ari da. Batek baino gehiagok pentsa dezake:**

"Orain Floren Aoz ere bai? Baina zer nahi dute?"

Badakit gure egungo erronka zein den, eta erronka oraina eta etorkizuna da, ez historia. Baina etorkizunari begira herri bezala indartsuago izateko oroitzapenaren berreskurapena garrantzitsua da, hori izan da nire asmoa. Agian gure historia ez dugu ongi ezagutzen eta euskal nazionalismoaren ikuspegitik astakeria asko idatzi dira. Adibidez, sarritan esan dugu egungo gatazka Gerra Karlistetatik hona datorrela, baina historiaren azter-

kefak erakusten digu gaia hori baino sakonagoa dela eta gure egungo errealitatea hobeki aztertze gure historia ere hobeki ezagutu beharko genukeela.

■ **Zuk aztertutakotik, atera al duzu irakaspenik egungo errealitatean ere baliagarria izan daitekeena?**



■ Iruñean bizi da Floren Aoiz eta idazten eta ikertzen ematen du egunaren zatirik handiena.

Asko ateratzen dira, baina gure herriaren erabakitze ahalmena azpimarratuko nuke, deitu subiranotasuna, askatasuna edo nahi den bezala, historian zehar termino desberdinak erabiltzen baitira. Erabakitze ahalmenearen galera handia izan dugu euskaldunok, eta etorkizunean aurrera egiteko ahalmen hori berreskuratzea garrantzitsua da euskaldunontzat. Gure herriaren azken 500 urteetako historiaren manipulazio handia izan da, eta gaur egun ere historia eta errealtatearen manipulazioa egungo egoera injustua sostengatzeko erabiltzen da.

■ Zure liburuan bi kontzeptu ateratzen dira etengabe: konkista eta ituna. Konkista izan zela gero eta onartuago dago; Gaztelarekiko itunari buruzko interpretazioak, aldiz, ugariak dira. Zuk ituna izan zela ukatzen duzu, nahiz eta ikuspegi historiografiko askotatik, zuk liburuan erakusten duzun bezala, itun horri garrantzi

handia ematen zaion.

Euskal nazionalismoak karlismotik eta Euskal Herriko eliteetatik hartu duen ideia txarrenetakoa da itunarena. Ez zen itunik izan, ez behintzat itun liberrik, eta ituna hori da, bi aldetatik libreki adosten den zerbait. Konkistan norbaitek besteari zerbait inposatzen dio eta kito. Itunik izan bazen, zergatik alde batek hautsi dezake eta besteak ez? Hori gaur egun ere ikusten da. Hemengo eliteei itunaren

□ **“Hemengo eliteei itunaren ideia sustraitzea interesatzen zitzaien, baina foruak ez ziren itunaren ondorio, eta ituna inposaketaren mozorroa izan da”**

ideia sustraitzea interesatzen zitzaien, baina foruak ez ziren itunaren ondorio, eta ituna inposaketaren mozorroa izan da. Dena den, batzuetan itunaren fikzioa zapalkuntzari aurre egiteko ere erabili da; hau da, itunaren ideia defendatu duten guztiek ez dute historia manipulatu nahi, eta itunaren tresna egoerara egokitze bide gisa erabili dute, hori ere horrela da. Hauen pentsamendua agian honakoa zen: “Ez zen itunik izan, baina izan zela esan dezagun eta egin dezagun ituna benetako”. Errespetagarria izan zitekeen hori, baina alferrikakoa izan da. Besteak indarra du eskutik, eta hori aldatu ezean jai dago. Gaiak aktualitate handia du, bistan da, Ibarretxeren plana ere fikzio horren gainean oinarritzen da; baina nola egin berdintasunezkoen arteko ituna, Espainiako Konstituzioak argi uzten duenean batek soberania duela eta besteak ez?

■ Edozein eratan, konkistaren ondorengo 20-30 urteak kenduta, gero ez



MIKEL SAIZ

zen ahalegin handirik egin zegoen egoerari buelta emateko.

Abertzaleok gehiegi sine-tsi izan dugu konkistaren ondoren Nafarroako jauntxo-ek beren portaerari buruz eraiki zuten mezua: "Bai, konkistatuak izan ginen, baina geroztik guk eutsi diogu geureari eta gure borondatea errespetatu da". Hori gezurra da, liburuan datuekin fro-gatzen dut: historian zehar une benetan garrantzitsuak izan direnean, Espainiak beti

berea inposatu du. Ustezko foruak, burujabetzak eta halakoak bigarren mailan geratu ziren eta Gerra Karlis-tetan inoiz baino ageriago gelditu zen hori.

■ **Nafarroako eliteei buruz asko hitz egiten da liburuan, herritarrei buruz gutxi. Liburua ikuspegi independentista batetik idatzia dago, baina 500**

urte hauetan nafarrek bene-tan nahi izan diote ihes egin Espainia-ren inposaketari?

Hori oso diskutigarria da. Konkista-ren lehenengo unean ezusteko handia dago Nafarroan, baina herritarrek kontu-ratzen direnean okupazioak zer dakarren, benetako erreakzioa dator. 1521eko altxamendua herri matxinada izan zen, eta hori armez zapaldu zen. Hortik aurre-ia isiltasuna nagusitzen da erresisten-tziaren jarreran egon direnekiko; gauza gutxi agertzen da eta, gainera, besteek kontatua da. Herritarren borondatea ikertu gabeko gaia da, baina nik uste dut ikertuz gero erresistentziaren froga asko agertuko liratekeela, zantzuak badaude eta.

■ **Edozein eratan, garai hartan konkistarena erresumen konfiguraziorako elementu bat gehiago zen.**

Bai, baina konkistaren gaia hemen garrantzitsua bada, gaur egun ere gure egoerak gai hori gaurkotasunekoa egiten duelako da. Granada ere konkistatua izan

zen, baina gaur egun ez dago Granadaren musulmantasuna defendatzen duenik, eta hemen bada independentziaren aldeko gizarte sektorea.

■ **Nagusiki, Gaztela edota Espainiari egozten zaio konkistaren errua. Jakina da konkista hartan gipuzkoarrak, arabarrak eta bizkaitarrak aritu zirela, baina hortaz gutxiago hitz egiten da.**

1512ko mapa politikoa, gipuzkoar-rak, bizkaitarrak eta arabarrak gaztela-rrak ziren eta Gaztelaren proiektu milita-rretan parte hartzen zuten. Gainera

□ "Gure herriaren azken 500 urteetako historiaren manipulazio handia izan da, eta gaur egun ere horrela da"

aurreko hiru mendetan sekulako inbertsio politikoa egin zen nafar eta beste horien arteko mugan sakontzeko. Nik liburua 'Zauri zaharra' titulatuta badut, Gaztelare-kikoaz gain euskaldunon arteko zauri zahar bat ere badagoelako izan da; ez hori bakarrik, nafarrak ere hor izan ziren. Adibidez, harritzen nau Alardea ospa-tzeak, behintzat bertako askatasunen aur-kako zer baiten oroitzapen gisa ospatzen den neurrian. Egia da euskaldunok zauri hori ere ukitu beharko dugula, baina nabarrismoaren aldetik asko manipulatua den gaia da. Bitxia da, egiten den irakur-keta historikoan konkista oso ona izan zen, baina baskongadoak historian zehar oso gaiztoak izan dira, zergatik eta konkistan parte hartu zutelako. Baina nola izango dira gaiztoak halako gertakizun onuragarrian parte hartu bazuten? Badute halako eskizofrenia bat gai horrekiko. Datuek zera diote, arabar, gipuzkoar, biz-kaitar eta beaumontar askoren zeregina oso bigarren mailakoa izan zela.

■ **Une batean liburuan oso modu tin-koan diozu Nafarroako Foru Komuni-tateko egungo egitura juridiko-politi-koa orduko itunaren gainean eraikia dela. Ez al zaizu egungo herritarren borondatea ahazten?**

Nafarroa dependentea izatea kritika-tzen dut, egoera hori indarrez inposatu izan delako. Independentzia eskubide bat da. Konkistatua izan zarela frogatzeak zer ondorio dakar? Legitimotzat jotzea independentziaren berreskuratzea. Baina hori herriak erabaki behar du, kontua da

erabakitze ahalmena izatea eta gaur egun hori ez da esistitzen. Ez du balio esateak jendeak bozka ematen duela; 500 urtetan argi ikusten da herritarrek ez dutela izan aukera desberdinen artean hautatzeko aukerarik izan. Hau konpon-tzeko era herriari galdetzea da eta dauden aukera guztiak mahaiairen gainean jar-tzea. Eztabaida politikoa gai garrantzi-tsua da konkistarena, baina garrantzitsu-na herriaren erabakitzeko ahalmena da.

■ **Egia da, ez dago aukera guztiz libre nahi dena erabakitze, baina nafarren gehiengoak gaur egun legitimatzen du Foru Hobekuntzaren bidea.**

Nik ez dut zalantzan jar-tzen gaur egun duten hege-monía politikoa eta ideologi-koa, nik legitimitatea jartzen dut zalantzan. Ez dut konpa-

ratu nahi eta are gutxiago berdindu, baina naziek ere hegemonia bazuten. Eskuina eta nabarrismoaren hegemonia hori fran-kismoaren ondorio bat da, hegemonia ez dute demokratikoki lortu. Ez da egon eta ez dago joko demokratikorik. Beste kontu bat da, eta orain ezker abertzaleaz ari naiz bereziki, ez garela gai izan gizarte-ari alternatiba sinesgarriago bat eskaintzeko. Horrez gain, ezker abertzalearen proposa-menak eta planteamenduak batzuetan kanpotik etorritako zerbait bezala ulertu dira agian. Askok aurreratzen ari gara ikus-pegi horiekiko baina oraindik asko dauka-gu konpontzeko.

■ **Nafarroak izan duen zentralitate politikotik abertzaletasunak gehiago edan ez izanaz penatzen zara liburuan. Zer irabazi dezake horrek abertzaletasunak?**

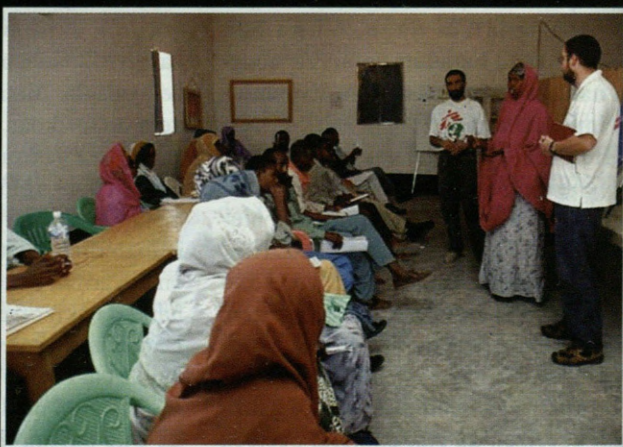
Batez ere euskal nazionalismo historiko-az ari naiz hori aipatzean, ezker abertza-leak neurri handi batean nazionalismo historikoaren ikuspegia gaintitu duelako: herriaren kontzepzioa, euskarari ematen zaion garrantzia, aniztasuna... Baina lehenbiziko abertzaletasunak oso gaizki interpretatu zuen gure herriaren historia, itunaren ideia guztiz bereganatu zuen eta konkistaren ideia guztiz baztertu, modu horretan Espainiaren monarkiaren sarean eroriz. Gaur egungo abertzaletasunaren-tzat, oso inportantea da Euskal Herriaren aniztasunaz ohartzea, horrela herritarrek ulertu ahal izango dituzten planteamendu politikoak egin ahal izango direlako ●

◆ **XABIER LETONA**

M G M

Munduko arazo humanitario nagusiak ez daude Mendebaldeko herritarrok komunikabideen eraginez uste dugun lekuetan. Hala salatu berri du Mugarik Gabeko Medikuak erakundeak. Orriotan laburtzen dugun dossierrarekin, herri garatuetako iritziz publikoak ezkutuko arazo erraldoi horietaz jabetu behar baitu.

2002KO HAMAR KRISI HUMANITARIO AHAZTUENAK



■ Goian Chagas-en gaitza duen familia Kolonbian, eta eskuinean logalearen gaitza duen haurra Angolan. Behean, haurra Angolako Kuito hiri suntsituan, eta eskuinean kolerari aurre egiteko ikastaroa Somalian.

Mugarik Gabeko Medikuak erakundeak argi adierazi du bere mezua. Alegia, munduko krisi humanitariorik latzenak ez direla komunikabideok gure orrietan jarraitzen ditugunak. Eta ez da baieztapen teoriko horretan gelditu: "Komunikabideek 2002 urtean gutxien

jorratu dituzten hamar krisi nagusiak" izeneko azterketa plazaratu du.

Hamar krisi lazgarri horien zehaztea interes handikoa da. Komunikabideontzako, hain gutxi erabiltzen dugun autokritika ariketan saiatu gaitezten. Eta herritarrenantz, munduko irudirik ikaragarrienak eza-gutzen ez dituela jakin dezan.

Hain hurbil daukagun Afrikako krisiak dira nagusi ikerketa horretan, eta Angolako krisiak irekitzen du zerrenda. Angolan UNITA talde gerrilleroak eta Luandako gobernuak iazko apirilean bake hitzarmena sinatu zutenean, orduantxe hasi zen ikusten horko gerra ikaragarriaren ondorioak zein neurriko-

ak diren. Bakera iritsitakoan, 27 urtetan bazter guztietan ezkutaturik egon ziren herritarrak eta taldeak hasi ziren azaltzen, eta lehen itzalpean bezala orain egun argitan ikusi dira hiltzen, gobernuaren indiferentziaren eta nazioarteko iritziaren erantzun mantsoegiaren artean. Azken hamarkadan Afrikan izan diren janari emergentzien artean (eta bada esatea!) Angolakoa izan dela okerreka dio MGM erakundeak.

Bigarrena zerrendan Kolonia da. 1985etik honantz gerrak 2 milioi herritar lekuz aldatzera behartu duela kalkulatu da, eta 2002ko hauteskunde ondoen egoera okertu baino ez da egin. Hirietan bizi ez diren kolonbiarrak osasun alorreko kasik zerbitzurik gabe bizi direla dio MGMk, urtero 25.000 pertsona asesinatzen diren eta beste 3.000 bahitzen dituzten estatu batean. Elgorria berriro hedatzen hasi da populazioaren baitan, eta malaria ere bai.

AFRIKAK ODOLUSTEN SEGITZEN DU. Kongoko Errepublika Demokratikoan gerra zibila bukatu zenetik gertatzen denaz komunikabideok gutxi kezkatzen gara, baina hango egoera ere beldugarria dela dio MGMk. Gerrak milioika herritar hil eta azpiegituren zati handi bat birrindu ondoren, milioika pertsonak segitzen du bere jaioterrietatik urrun, gosete aldiak ikusi dira iaz hainbat eskualdetan. Eta gaur oso sendagarriak izanagatik berriro milaka pertsona hiltzen ari diren gaitzen zerrenda zabaldu egiten da egunetik egunera: elgorria, malaria, tuberkulosia... Kolerak ere biktimak saldoka egin ditu herri jakinetan. Eta haurren hilkortasun tasa izugarria da... Afrikan lehengaietan aberatsena izango den herrialdean.

Liberia estatu tikiak -bere izen sugerentearekin paradoxa osatuz- estaltzen du beste krisi larri bat. Gobernuaren eta gerrillaren arteko gerra zibilean segitzen du, eta Monrovia hiriburuan bertan erai-kin gehienak birrinduta daude. Gose eta ur eskasia kasuak gero eta ugariagoak dira, eta MGM erakundeak bereziki iheslarien egoera kritikoa azpimarratzen du: iturri ofizialetan 1,8 milioi biztanle aitortzen zaizkion herrialde koskor horretatik urteotan 250.000 biztanlek egin dute ihes ingurukoetara, iaz bakarrik 90.000k, eta barne desplazatuak 80.000tik gora dira.



■ Arjan Erkel, MGMen ardudadun bahitua.

Iheslari hauei guztiei alde bateko zein besteko gudariek egiten dizkieten basakerien zerrenda gogorra da.

Somalia eta Sudanek osatzen dute zerrenda honetako herrialde afrikarren atala. Somalian ere oraindik gori dagoen gerra zibilaren ondorioak ari dira nozitzen. Gerrak zauritutakoez gain (bai erasotetan eta bai zelaietan utzitako minen ondorioz), goseteak eta gaitzen hedatzeak herritarren bizi itxaropena 45

□ Iturri ofizialetan 1,8 milioi biztanle aitortzen zaizkion Liberia txikitik azken urteotan 250.000 biztanlek egin dute ihes

urteen azpira makurtu du. Zortzi milioi biztanletatik milioi erdi bat ondoko herrialdeetara ihes eginda dago. Eta bertan geratu direnak atenditzeko, milioi bat biztanleko 15 mediku daude. Oso antzeko egoera bizi dute berrikitan bakearen oinarriak sinatu diren Sudaneko hegoaldean ere: bake itxaropenez mintzatu eta idatzi dugu komunikabideok, baina bertako egoera humanitarioak okerrera egin omen du 2002. urtean.

KOREAKO DRAMA ETA TXETXENIAKO LOTSAGARRIKERIA.

Hamarreko zerrenda osatzeko, Asiako krisi isil bat eta Europako beste bat aipatzen ditu MGMen informeak. Ipar Korean bertako gobernuak nazioarteko krisi baten estalkiz nahi du ezkutatu bere herritarrek bizi duten gosetea, erakunde

horren iritzi herrialde hori bada ere elikadura alorrean munduan laguntza gehien jasotzen duten herrialdeetako bat. Eta bertakoek herriatik ihes egiteko adina indar dutenean, Txinak ez ditu errespetatzen errefuxiatuen inguruko hitzarmenak eta sorterrira itzularazteko jazartzen ditu.

Europako krisi humanitario lausotua Txetxenian datza. Tropa errusiarrek bertan egiten dituzten basakerien albisteak zabaltzen

dira tarteka, baina bai horietaz eta bai gerrak hor sortu duen goseteaz eta hedatu dituen gaitzez kasik batere ez. Orain gainera errusiarrek Txetxeniar itzularazi nahi dituzte inguruko herrialdeetara ihes egindako 180.000 txetxeniar, bertan jaso-ko duten tratua batere garantiarik eman gabe.

MGMko ordezkaria bera berriz bahituta dago. Arjan Erkel du izena Daghestan eta Txetxenian erakunde horren lana koordinatzen dituen gizonak eta berarekin batera izan zen bahitua Nina Davydovich ere, hau Drizhba erakunde errusiarreko ardudaduna. Nork bahitu dituen ere ez dago oraindik garbi.

Ondorioz, MGMk bertan behera utzi ditu bi errepublika haietan egiten zituen lan humanitarioetako asko, nahiz eta emergentziarako batzuek atenditzen segitzen duen. Bertako profesionalekin bezala beste herrialdeetatik ekarritakoe-kin lan egin behar duen erakunde baten-tzako, segurtasuna lehen mailako baldintza baita.

Eta zaila da segurtasuna egoera muturreko egoeras horietan. Joan den astean bertan, bakea firmatuta egon arren gerraren arrastoen ondorioak luzaz nozituko dituen Angolan gertatutakoa bada argigarria: zazpi pertsona hil ziren MGMen kamioi batean zihoazela Angolako hegoekialdean. Haurrentzako txerto kanpaina baten barruan hamahiru pertsona zekartzan kamioiak tankeen kontrako mina bat zapaldu zutenean gertatu zen hori. Baina hain dago urrun baso mutur hori...

◆ PELLO ZUBIRIA

<http://www.argia.com/nethurbil/helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak>

"Prestige" itsasontziak sortutako hondamendiak atera du gainazalera itsas garraioaren ezaugarrien afera. Euskal Herrian, Bizkaiko Golkoan, 350 petrolio ontzi porturatzen dira urteko, hortaz "Prestige" bat sartzen zaigu eguneko, eta 12 milioi tonatik gora urteko

"PRESTIGE" BAT PORTURATZEN DA EGUNERO EUSKAL HERRIAN



■ Petronorren Luzeroko instalazioetara, bederatzi milioi tonatik gora heldu ziren petrolio gordinean eta bestelako materietan, 2001.urtean.

Bi hilabete dira "Prestige" petrolio ontziak, itsasoan hautsi eta hondoratu ostean, Galizian eta Kantauriko itsasertzean ezagutu hondamen ekologiko eta ekonomiko handiena ekarri zuela. Gertaeraz geroztik, handia eta etengabea da itsas garraioari buruzko kezka, eta Euskal Herrian ere, inon izatekotan, badira larritzeko arrazoiak. Munduko flotaren %90 kasko bakarreko itsasontziz osatua dago, horietako asko zaharkituak dira, komenentziazko bandera dutenak eta ordainsari kaskarra kobratzen duten langilez hornituak. Egutero, horrelakoxe itsasontziak ibiltzen dira gure itsasoetan barrena, hots, noiznahi "leher" daitezkeenak,

benetako lehergailuak, baina zoritxarra gertatu arte ez gara jabetu ere egiten. Oraingoan, "Prestige" ontziak zabaldu

□ Aitortu behar da Petronor saiatu dela bere itsas instalazioak ahalik eta ongien segurtatzen

du hondamena Galiziako itsasoan, 1999an "Erika" ontziak izorratu zuen Britainiako, eta 1992n, berriz, "Mar Egeo" ontziak galdu zuen Galizia aldean.

Bada, kontuak horrela, edonoiz ikus dezakegu gure itsasertza marea beltzek

zikindurik: oraingoan "Prestige" ontziaren isuria iritsi zaio, baina gaur, bihar edo etzi beste batenak hel dakizkioke. Izan ere, gogora dezagun ontzi horrek 70.000 tona fuel olio zeramatzala barruan, eta esan dezagun bidenabar, nahiz eta dakigula orain arte istripu larririk ez gertatu, baldintza antzekoetan edo okerragoetan dauden "Prestige" ugari porturatzen dela gurean egutero. Bai, halaxe da, 350 itsasontzi baino gehiago heltzen dira Abrara urtero, hau da, itsasontzi bat eguneko; "Prestige" bat eguneko. Horrelako ontziak Petronor enpresaren Luzero lurmuturreko portuko instalazioetako bost atrakalekuetara sartzen dira. Datu ofizialen arabera, 2001. urtean, 12 milioi tonatik gora heldu ziren petrolio gordinean, produktu deribatuetan eta bestelako materietan, Petronorren itsas terminal horretara (12.452.202 tona zehazki, 2000. urtean baino %8,86 gutxiago). Irabazi gordinari dagokionez, 2001ean ia 211 milioi euroko sarrera izan zuen petrolio finitzeko enpresa horrek, eta, ekitaldia itxi ondoren ikusitakoaren arabera, etekin handiagoa izan du 2002an. Nolanahi ere, hilabete batzuen buruan jakingo ditugu 2002ko datu ofizialak, eta bien bitartean 2001eko datu ofizialekin aritu beharko dugu.

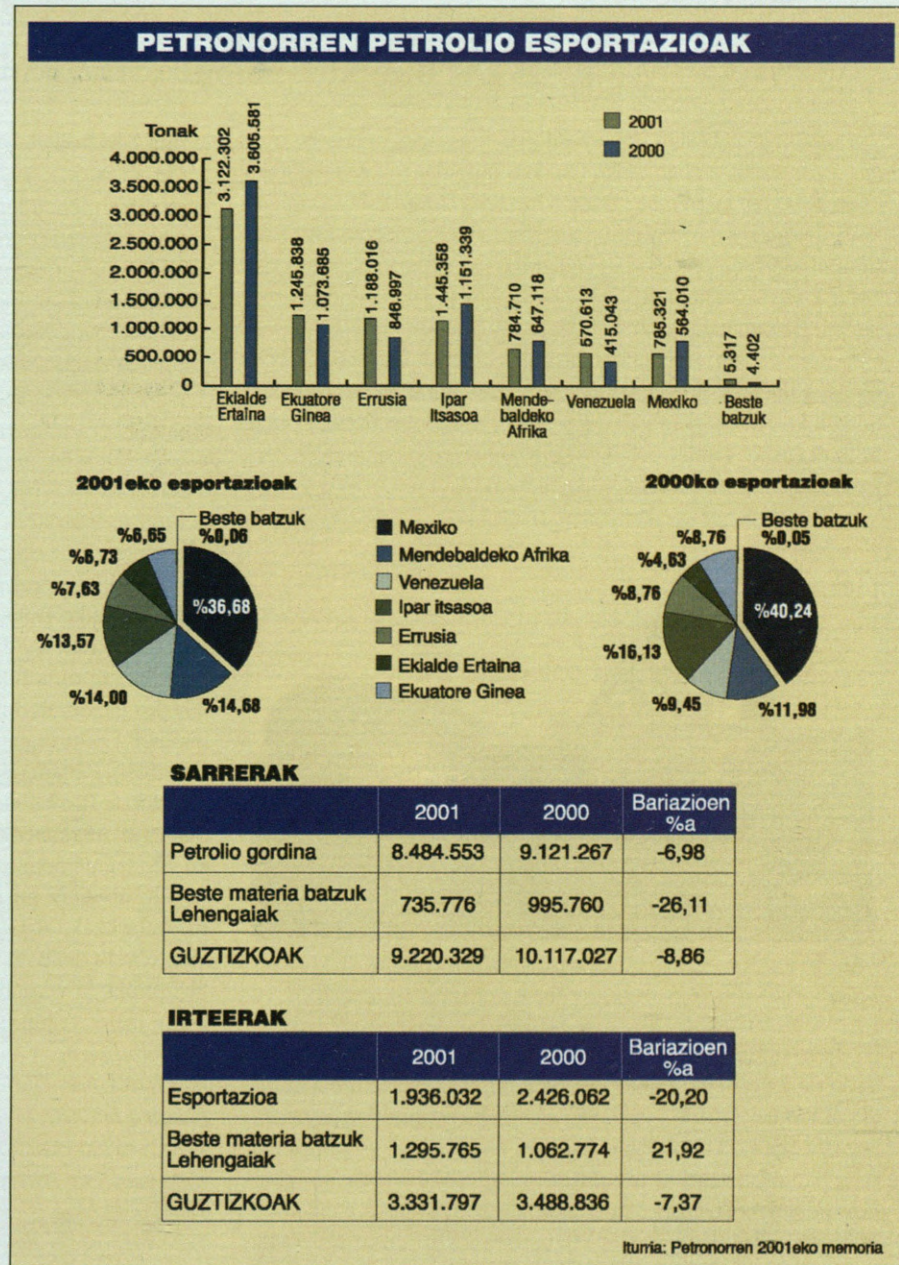
Beste euskal portuetan urtero 35 itsasontzi nabigatzen dira petrolio gordinarekin eta deribatuekin. Baionan petrolio gordin eta deribatuen 800.000 tona mugitzen dira urtero eta Pasaian 250.000 tona.

LEHENGAIETAN, 9 MILIOI TONA IRISTEN DIRA PETRONOR ENPRESARA, ETA 3 MILIOI ATERATZEN. Abraren barruan dago Petronorren itsas terminala; Luzero lurmutu-

rean, zehazki. Leku horretan, erruzkoa da petrolio gordinaren joan-etorria: bate-tik lehengai gisa sartzen da; bestetik, produktu bihurtuta esportatzen da kan-pora. Mugimenduaren neurria azaltzeko, ekar ditzagun hona Bilboko portuari buruzko datuak: 2001. urtean, portu horretako sarrera-irteeren %46,7 egin zuten Petronorren itsas terminalera heldu ziren merkantziek (adierazi dugu gorago 12.452.202 tona iritsi zirela petrolio gordinen, produktu deribatuetan eta beste-lako materietan). Zifra horiek berez era-kusten dute zeinen ardurakoa eta zeinen arriskutsua den terminal hori, edota, bes-tela esan, zeinen garrantzizkoak eta arriskutsuak diren instalazio horiek eta itsas alde hori.

Petronorren Luzeroko instalazioeta-ra, bederatzi milioi tonatik gora (9.220.329) heldu ziren petrolio gordinen eta bestelako materietan, 2001. urtean. Kantitatearen jatorriari dagokio-nez, Ekialde Ertainetik iritsi zen gehien: Irandik, Iraketik eta Siriatik. Hurrena, berriz, ondoko leku hauetatik: Ekuatore Gineatik, Errusiatik, Ipar Itsasotik (Erre-suma Batua eta Norvegia), Mendebaleko Afrikatik (Nigeria eta Gabon), Venezue-latik eta Mexikotik. Ere mu bakoitzetik zehazki zenbat etorri zen jakiteko, ikusi artikuluko honetako taula. Esportazioari gagozkiola, Petronorrek ia bi milioi tona (1.936.032) esportatu zituen garai horretan (terminaleko irteeren %59,9 guztira). Salmentari dagokionez, enpresa horrek honako produktu hauek merkaturatu zituen ondoren: gasolina, fuel-olioa, nafta, gasolina, asfaltoa, bunkerra, LPG eta kerosenoa. Herrialde produktu har-tzaileetan, ondoz ondo herrialde hauek izan ziren garrantzizkoenak 2001. urtean: Estatu Batuak, Herbehereak, Frantzia, Singapur, Gibraltar, Britainia Handia, Portugal, Mexiko, Kanada, Gre-zia eta beste batzuk.

Milioi tona horiek guztiak garraia-tzeko, 351 itsasontzi behar izan ziren 2001. urtean (hala eta guztiz, 2000. urtean baino %9,53 gutxiago da kantita-te hori). Hortaz, esan gabe doa, urteko egun guztietan dago ontziren bat abian Petronorren Luzeroko instalazioetan. Alabaina, zer baldintzako ontziak dira gurean porturatzen diren horiek? Zenbat dira bi kaskokoak? Petronorren instala-zioetara heltzen diren ontziak banan-banan aztertuz gero, ziur aski munduko



petrolio flotaren ezaugarri guztiak izan-go genituzke begien aurrean: kasko bakarreko ontziak (hala da munduko flotaren %90), ontzi zaharkituak, segur-tasuneko eta prebentzioko neurri gutxie-gi dituztenak, paradisu fiskaletan erre-gistratutako komenentziazko banderak, gutxi kobratzen duten langileak eta abar. Bistan denez, era guztietako ezbe-harren habia paregabeak, baina, batik bat, zoritxar ekologiko, ekonomiko edo laboral ororekiko erantzukizunak nahi bezala saihesteko tresnak.

Guztiarekin ere, aitortu behar da Petronor saiatu dela bere itsas instalazio-ak ahalik eta ongien segurtatzen. Duela bi urte, 2001ean, terminala berritzeko

hainbat obra egin zuen: 5. atrakalekuan, esaterako, Yokohama moduko defentsa flotanteak ipini zituen. Defentsa horiek energia gehiago absorbitzen dute, eta hobeto gaitzen eta segurtatzen dituzte atrakalekuak. Horrez gainera, kontroleko sala berriaren eraikuntza bukatu zuen eta martxan jarri zuen beste erako instru-mentazio bat.

BESTE GARRAIO ARRISKU-TSU BATZUK ERREPIDEETAN BARRENA. Petronor enpresak itsas garraioa baliatzen du bereziki, baina, horrez gainera, errepidekoa eta beste zenbait ere erabiltzen ditu. Esate bate-rako, betuna, disolbagarriak, sufrea...

■ Zer dira komenentziazko banderak?

Galiziako kostan hondoratu zen "Prestige" ontziaren bizkarrean, Bahametako bandera kulunkatzen zen. Alabaina, nor zuen jabe? Bada, Greziako Couloutrhos familiaren Liberiako Mare Shipping enpresa, eta, nola diren kontuak, familia berarena zen 1992an Galiziako itsasertzean urperatu zen "Mar Egeo" ontzia. "Prestige" ontzia, beraz, jabetzaren jatorria jatorri, Bahametako komenentziazko banderarekin ibiltzen zen. Eta, hain zuzen, ontzi horren hondoratzeak berriro jarri du mahai gainean komenentziazko banderen gorabehera. Izan ere, horrelako banderekin nabigatzen dira munduko flotako ontzi asko eta asko. Ordea, zer dira komenentziazko banderak? Zer-gatik ibiltzen dira horrelako banderekin?



■ "Prestige"ak Galizian eta Kantaurin ezagutu hondamen ekologiko-ekonomiko handiena ekarri du.

Itsas sindikatuek diotenez, ontzia komenentziazko banderaduna da, baldin ontziaren jabe den enpresa ontziko banderari dagokion herrialdekoea ez bada. Bestalde, zergarik ez pagatzea, segurtasuneko kontrol gutxiago eta malguagoak pasatzea eta, sarri baino sarriago, ia tripulazio osoari esklabotasunaren pareko soldatak ordaintzea ekartzen omen du horrelako banderekin nabigatzeak. Horregatik, Hirugarren Munduko herrialde pobreetako langileak ibiltzen dira oro har, horrelako ontzietan. "Prestige" ontzian, adibidez, filipinarrak ziren langile gehienak. "Prestige" ontziaren armadoreak eta gainerako ontzienek askoz gehiago irabazten dute filipinar bati 400 euro pagatuta, europar bati 3.000 euro ordainduta baino. Garraioko Federazio Internazionalako arduradunen definizioaren arabera, tripulazioaren eskubideak eta segurtasuneko arauak urratzen dituzten herrialdeetakoak dira jatorriz komenentziazko banderak. Sindikatu hori Londreseko kai zaharretan jaio zen 1894. urtean, eta gaur egun 137 herrialdetako lagunak biltzen ditu.

Munduko II. Gerraren garaikoa da komenentziazko banderen sorrera. Gorago aipatu sindikatu internazionalak egin zuen

jardun hori boikoteatzeko lehen ekintza, 1948. urtean. Hilabete iraun zuen, eta, Panama, Liberia, Honduras eta Colombia herrialdeen lehen letrak oinarri hartuta, "Panlibhonco" izenez bataiatu zuten, zeren herrialde horiek izan baitziren lehenak merkantzia ontziei banderak emateko erregistroak zabaltzen. Gatazka sindikal bortitza izan zen: sindikatu gogor aritu zen ontziaren banderak erakusten zuen nazionalitatekoak ez ziren komenentziazko tripulazioen esplotazioari kontra egiten.

Hamar urte geroago, 1958. urtean, NBERen mendeko OMI erakundean sartu zen Liberia, hots, Itsas Erakunde Internazionalan, eta kolokan jarri zuen komenentziazko banderen existentzia, baina AEB, Japonia, Errusia eta Europako herrialde gehienak alde atera ziren, Hagako Auzitegi Internazionalak Liberiaren alde ebatzi zuen auzia, eta kontsakratu egin ziren horrelako banderak. Egungo egunean, 60.000 ontzik osatzen dute munduko flota, eta 18.000 ibiltzen dira komenentziazko banderarekin. Hau da, munduko flotaren herena nabigatzen da horrela, eta munduko tonen %50 garraiatzen du. Komenentziazko banderak direla eta, 29 herrialdek egiten dute negozio bikaina. Gailurrean, besteak beste, honako hauexek ageri dira: Bahamak, Panama, Liberia, Malta, Txipre, Madeira, Barbados, Honduras, Birmania, Kanbodia eta Gibraltar. Espainiako Estatuan, 328 merkantzia ontzi daude. Flota horretan, komenentziazko 125 bandera kulunkatzen dira.

Gorabehera horretan, aditua da Alfonso Alonso Barcon merkataritzako nabigazioko pilotua. Besteak beste, "La condición obrera de los marinos mercantes" liburuaren egilea da, eta "Urquiola, la verdad de una catástrofe" liburuan ere kolaboratzaile izana. Aditu horrek honela azaltzen du komenentziazko banderen aferra: "Gaur egungo ontzi berrietan ere ohikoagoa da bandera komenentziazkoak ikustea, zeren, azken batean, onura fiskalen ondorio baitira. Baina, dena dela, hiru bandera mota bereizi behar dira komenentziazkoetan: 'bigarren erregistroak' izenekoak edo batere susmagarriak ez diren estatuenak (Kanarietakoak, Man irlakoak...), 'betikoak edo tradizionalak', hots, Liberiakoak eta Panamakoak, nahiz eta sail horretan sartzekoak izan daitezkeen, halaber, Bahametakoak (nazionalitate horretako bandera zeukan 'Prestige' ontziak) eta Libanokoak eta Gran Caimanekoak, hau da, negozioan sartu berriak diren herrialdeetakoak. Eta, hain zuzen, azkeneko horiekin izan behar da kontu, zeren sinestekoa ez den neurriraino galtzen baitituzte edo gaizki hartzen arauak, ontziak eta tripulazioak. Bigarren seinlatu ditugunak, aldiz, ontzi bikainak izan ohi dira oro har: tartean, hortxe ikusiko ditugu armadore espainiar zenbaitenak. Sekulako ontzi floten jabe 'handiak' dira espainiar horiek, hainbat ontzi Repsolek eta Unión Fenosak pleitatzen dizkiete, eta inori ere ez zaio bururatzen ontzi piratatzat jotzea, nahiz eta zehazki Bahametako banderadunak izan" ●

errepedez garraiatu zituen 2001. urtean: 372.937 tona zehazki, hots, 2002an baino %0,75 gehiago. Guztizko horren %68 banatu zuen Espainiako Estatuan,

eta gainerakoa esportatzeko izan zen. Azkenik, 2001ean, 5,1 milioi tona bidali zituen oliobideetan barrena, CLH, Repsol Butano, Iberdrola, Tepsa eta

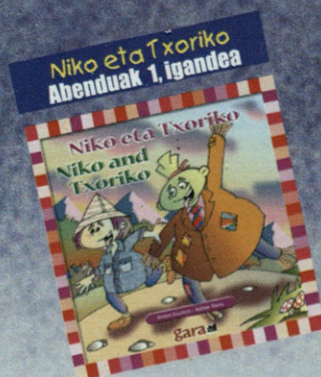
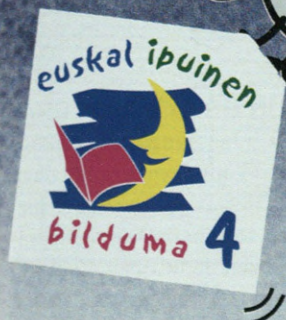
Esergui enpresen instalazioetara (2000an garraiatuarekin konparatuz gero, %3,48 gutxiago) ●

◆ DANIEL UDALAITZ

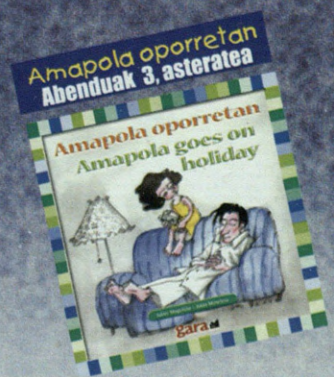
KOLOREZ eta FANTASIAZ betetako mundua



erakutsiko dizu **gara-k**



Egilea: Antton Kazabon
Ilustratzailea: Antton Dueso



Egilea: Jabier Muguruz a
Ilustratzailea: Mikel Cornejo



Egilea: Alex Turrillas
Ilustratzailea: J. Ignacio Treku



Egilea: Jasone Osoro
Ilustratzailea: Kristina Fernández



Egilea: Isabel Millet
Ilustratzailea: Olatz Aguado



Egilea: Harkaitz Cano
Ilustratzailea: Mikel Valverde



Egilea: Joxemari Iturralde
Ilustratzailea: Elena Odriozola



Egilea: Jokin Mitxelena
Ilustratzailea: Jokin Mitxelena



Egilea: Andoni Egaña
Ilustratzailea: Mikel Cornejo



Egilea: Inaki Odriozola
Ilustratzailea: Antton Dueso

Igande, astearte eta ostegunero ipuin berri bat
2,99 € ipuin bakoitzagaitik +



Kolorez eta fantasiaz betetako mundua erakutsiko dizu **gara-k**

Nola eragin euskararen erabileran? Hori zen Erabileran Eragin jardunaldirako jarritako "puntu". Datozkigun erronkak aztertu genituen eta baita kezka zein ilusio berriak mahai gaineratu ere. Aukera ederra izan zen eragile ezberdinon lana emankorrako nola egin aztertze.

ARGIAK ETA ITZALAK EUSKARAREN ERABILERAN

Euskararen erabilerak izango duen geroaz, orain arte erabileran eragiteko egindakoaz eta etorkizunean egin beharrekoaz hausnartu genuen Andoaingo Martin Ugalden, abenduaren 20an, SEI elkarteak deituta. Bildutakoon artean, berriz, euskararen berreskurapen eta normalizazioaren alde lanean diharduten hamaika lagun: euskara elkarteetako kideak,

lizatu da, gizarte mailan hamaika ekimen garatu da eta euskara ordura arte iritsi gabeko hainbat eremu berritara iritsi da eta iristen ari da. Garrantzitsua da ondorengo urteetako urratsei ekiterako egindakoaren balioa eta dimentsioa aitortzea, handia baita. Baina aldi berean, erabilera mailan aurrerapausoak emateko mugak ugariak eta nabarmenak dira. Are gehiago, erabilera mailan emandako aurrerapausoak apurka-apurka emango dira beti; atzerapausoak berriz -galera prozesuak-, erritmo bizian eman daitezke.

ERABILERA FENOMENO SOZIALA DA.

Hizkuntza bat edo beste erabiltzea ez da norbanakoak bere kabuz erabakitzen duen kontua. Erabilera arau sozialak ezartzen du eta ohituraren bitartez arau hori indartu egiten da. Beraz, arau sozial bat desagokia dela sentitu ezean nekez utziko diote hiztunek bere ohitura "zaharrari". Alegia, erdaraz aritzeko ohitura ezarrita dagoenean, hiztunek euskaraz

jakinda ere, bultzatu beharko da giro aldaketa bat, eszenatoki aldaketa bat, egoera berri bat non hiztun horiei erdaraz aritzea arrotz, ezatsegin, arraro, ezeroso edo ezinezko egingo zaien. Gainerakoan, (hizkuntza) ohitura aldaketa nekez gertatuko da.

Alde horretatik, garrantzia eman zitzaion gazte euskaldunen formazioari eta esparruz esparru aurrerapauso estrategikoak bilatzeari: alegia, ez bakarrik euskarazko formazio bat eskaini, baizik arreata berezia jarri gero gazte horiek gizartearen eta lan munduan non kokatzen diren eta kokaleku horietan erabilera zabaltzeko aukerak aztertu kasu kasu.

GAITASUN ERLATIBOA, ERABAKIGARRIA. Ondorengo urteetan oso kontuan hartzeko kontzeptua izango dugu hau, eta hiztun batek ezagutzen dituen hizkuntza bakoitza zein neurritan menperatzen duen adierazten du nolabait. Orain 30 urte ez bezala, gaur egun euskara ikasten dutenetako askok ez dute etxean edo ingurune hurbilean jaso, irakaskuntza bidez baizik. Eta, zenbateraino menperatzen dute hizkuntza euskal hiztun hauek? Zein erratasun dute euskaraz adierazteko? Zenbateko konfiantza edo ziurtasuna?

Azken urteotako bilakaerak adierazi du "elebidun hartzaile" diren hauek oso kasu jakinetan baino ez direla bihurtzen euskarazko hiztun aktibo, eta euskaraz ulertzeko gai badira ere, eguneroko egoerarik gehien-gehienetan ez dutela euskara erabiltzen. Kontuan hartu behar da, beti daukatela eskura hobeto menperatzen duten "erdara" bat, inguruko guztiek ere ongi menperatzen dutena. Hori horrela, datozen urteetan erabilera mailan aurrerapausoak emateko funtsezkoa izango da ulermen maila duten hiztun hauei beren gaitasun erlatiboa hobetzeko aukerak eskaintzea: inguruan euskara entzutea, beren gustuko eta intereseko gaiei buruzko informazioa eta produktuak euskaraz edukitzea, edota beren inguruko giroak (ikastetxeak, aisialdikoak, lanekoak...) euskara erabiltzea erakargarri edota beharrezko egitea.

Bertan bildutakoen artean adostasuna zegoen euskararen berreskurapen prozesuaren hasieran lehentasuna euskarazko irakaskuntzan eta euskalduntzean jartzea egokia izan zela baloratzerakoan. Ezinbestekoa zen hura. Gaur, aldiz, erronka nagusietako bat "elebidun hartzaile" hauei euskaldun aktibo izateko bide eraginkorrek eskaintzea da, erabilera aukera horiek sendotzen baitute, hain zuzen, beraien ezagutza. Eskolak, esaterako, jada ez du "ezagu-

■ Transmisioa indartu beharraz aritu ziren.

administrazioko euskara teknikariak, ikastetxeetako normalkuntza arduradunak, unibertsitarioak... Bakoitza bere arlotik eta bere esperientziatik, ondorengo urteetan erabileran aurrerapausoak emateko jorratu beharreko lan ildoak eztabaidatzeko eta ezagutzeko gogoz. Hona hemen horietako batzuk:

EMANDAKO URRATSEN GARRANTZIA ETA MUGAK.

Urrats handiak eman dira azken 40 urteotan. Euskarazko irakaskuntzan eta euskalduntze-alfabetatzean bide luzea egin da urte gutxitan, corpus mailan estandar bat arautu eta neurri handi batean sozia-



ALBERTO ELOSEGI

tza" ematera mugatu behar, "trebatzeko" aukera ere eskaini behar du (ezagutu-erabili-trebatu). Hau bereziki premia larria da euskaldunen proportzioa txikia den lekuetan. Euskal Herri mailan elebidunen 10etik 4 (%38) dira elebidun hartzaile. Baina, esate baterako, Iruñerrian, 3 euskaldunetik 2k askoz gaitasun hobea du gaztelaniaz euskaraz baino.

TRANSMISIOA EZINBESTEAN ZAINDU ETA INDARTU BEHARRA.

Transmisioaren garrantzia egunean zehar une askotan azpimarratu zen. Izan ere, euskara etxean edo ingurune hurbilean jaso izana da berau menperatzeko aldagai garrantzitsuenak. Eta aipatu dugunez, menperatzea aldagai erabakigarria da erabiltzeko. Horrela bada, transmisio mailako edozein galera atzerapauso handia da hizkuntzarentzat, eta aldiz, transmisio mailan edozein hazkunde erabilerari begira aurrerapauso sendoa da.

Emandako datuen arabera, azken urteotan Iparraldean izandako transmisioaren galera edo eten nabarmena txikiagotzen edo gelditzen ari da. Hegoaldean berriz, ustez, txikia da edo ez dago galerarik. Baina, zenbateko irabaziaz izan dira transmisioan? Edo, jardunaldian bertan airean geratutako galdera "handi" bat erabiltzearen: euskara eskolan soilik jaso duten gaurko gazteek, edota gutxi menperatzen dutenek, transmitituko al diete biharko egunean beren seme-alabei? Hala eginez gero, bistakoa da hizkuntza komunitate mailan horrek hazkunde bat eragingo duela, sendotze bat. Transmittitu ezean aldiz, gerta daiteke euskara dakitenen kopuruak gora egitea, baina hala ere erabiler maila oso gutxi edo batere ez aldatzea urte askotan. Horra hor beste erronka nagusietako bat.

HIZKUNTZA POLITIKA ERAGIN-KORRAGOAREN BEHARRA.

Erabileran eragiteko hizkuntza politika eragin-korrangoak behar dira: erabilerara zuzenduagoak. Hitzunen gaitasun erlatiboa hobetzera zuzendutako ekimenak behar dira eta euskararen erabilerari behar den babesa emango diotenak. Bai esparru formaletan erabilerak aukera berriak sortuz (eta ezinbestekoak bermatuz), bai esparru informaletan erabilerak bultzatuko duten produktu eta jarduerak erakargarri eta esku-ragarriak bultzatuz.

◆ PABLO SUBERBIOLA



Arturo Campion

Arturoren kaiera

AHOLKU BATZORDE BERRITUA

Urtarrilaren 8an bildu zen EAEko Euskararen Aholku Batzordea. Bileran Administrazioetik kanpoko 26 kide berrik aurrekoen lekukoa hartu zuten, besteak beste, Jose Luis Mendozak, Lourdes Oñederrak eta Eguzki Urteagak. Andres Arizkorretak, Mikel Bujandak, Jean Etxegoin Elizgarik eta Erramun Osak batzordekide izaten jarraituko dute. 1999an gizarte ordezkaritza 25 kideetik 38ra zabaltzea erabaki zen eta orain 30ean utzi du Jaurlaritzak. Kide berriok dagozkien lanak bi urtez betetzeko konpromisoa hartu dute. Abel Ariznabarretak eta Jon Iñaki Azkarragak, hurrenez hurren, Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila eta Euskal Udalen Elkarteak ordezkatzeko dituzte.

AHOTS GORAN IRAKURTZEN IKASTEKO

Euskaraz ondo egiteko, besteak beste, boz goran irakurtzen jakin behar da. Irakurtzen eskolan ikasten denez, ahots goran irakurtzen ere bertan ikasi beharko litzateke nagusiki. Xede horrekin, Abelino Barriola ikasgelen arteko irakurmen eta deklamazio lehiaketa antolatu du Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak. Ikasleek lehen bi hiruilekoetan landuko dituzte irakurgaiak (olerkiak, antzezlanak, testuak...), irakasleak kaseteen grabatuko ditu eta martxoaren 31 baino lehen Hezkuntza Sailera bidali beharko ditu.



JOSEBA OLALDE

HARRERA EUSKARAZ BERMATZEKO GOMENDIOA

Emakume batek kexua aurkeztu zion Maria Jesus Aranda Nafarroako Arartekoari Iruñeko Udalean euskarazko harrera jasotzen ez zuelako. Hori dela eta, Arandak herritarrei zerbitzua euskaraz izateko duten eskubidea bermatzeko gomendioa egin dio Iruñeko Udalari.

HERRI KOMUNIKABIDEEN MAPA LASTER KALEAN

Zazpi hilabetez lanean aritu ondoren, Euskal Herriko herri komunikabideen mapa aurkeztuko du aurki Udalbiltzak. Komunikabide bakoitzeko bi fitxa tekniko osatu ditu, aurrerantzean sektorearen azterketa bat egiteko asmoz.

Urrea



■ Iruñeko Udal Ikastolak 25 urte bete ditu. Euskal Herriko ikastola publiko zaharrena izan litekeen arazo ugari pairatu ditu: izaera juridikoaren ingurukoak batetik eta kokapenari dagozkionak bestetik. Laster hiru zentro dituen ikastola (Amaiur, Axular eta Hegoalde) Nafarroako Gobernuaren eskuetara igaroko da.

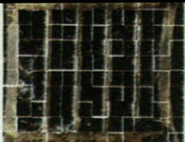


Ikatza

■ Ohiko bilakatu zaigu obretako seinaleak erdaraz ikustea, horregatik ez gara salatu gabe geratuko ordea. Alboan dagoen argazkia bidali digu gure harpidedun batek. Baita duela lau urte Eusko Jaurlaritzako lan segurtasun sailean salatu zuela jakinarazi ere. Ordutik gauzak ez dira aldatu, ondoko argazkia adibide.



INIGO KASTRESANA



AHANZTURAREN ZIGORRA



Espetxea gai gisara harturik, heriotza zigorrak giza historiaren barrena nola eboluzionatu duen gainbegiratu dugu. Gure egunetara etorritz, Espainia eta Frantziako Estatuetak espetxeen datu estatistikoek, FIES erregimenaren inkonstituzionaltasunak, Laudelino Iglesias presoaren egoerak, Cesar Manzanos adituaren iritziak eta Jose Mari Larrañaga preso ohiaren lekukotasunak espetxeen egoera apur bat ezagutzen lagundu digute. Espainiako Ministro Kontseiluak espetxe zigorrak gogortzea erabaki duen garai honetan zer daki gizarteak espetxeetako egoeraz? Gizartearen gogoan eta ustean saihestezina da espetxeak egotea. Norena da berau hobetzearen, bere funtzioak eta helburuak zehaztearen ardura, ordea? Nolakoa da eragile sozial, politiko eta sindikalen ardura? Egoera hurbiletik ezagutzen dutenen iritziz, espetxea agonia instituzionalizatua bilakatu da, miseria nagusi da.

Legea beharrezkoa da, jakina, eta are beharrezkoagoa etsi-etsian bizitzera kondenatuak direnentzat. Espetxe legea txarra izanda ere, bere osotasunean beteko balitz gaitzerdi. Estatuak beren legea betetzetik urrun, errepresioa gauzatzen dute kartzelan. Presoen bergizarteratzea, tamalez, gizartearen mito eta kimera baino ez da gaur.

Testuak: Mikel Asurmendi / Maria Gonzalez

Lege-hausteen zigorrek kolore eta ezaugarri asko izan dituzte historian zehar. Ezaugarriok ordea, aldatuz joan dira. Mendeetako bilakaeraren hainbat etapatan pausatuko gara segidan.

Heriotza zigorra izan da lege-haustek gaitzesteko erarik zabaldiena. Gaur egun ere, zenbait herrialdetan maizegi aplikatzen da. Gehienetan ordea, espetxeratzea da zigor arrunta, eta delituaren larritasunaren arabera zehazten da berton igaro beharreko denboraldia.

HERIOTZA ZIGORRA. Antzinako Erregimenpean, zigor bakarra zegoen: heriotza. Horrela “konpondu” ohi zuten eragindako kaltea, lapurreta nahiz erailketa izanda ere. Asko jota, gorputzean eragindako sufrimenduek bereizten zuten delituaren larritasuna. Hortaz, estatuen zigor hierarkia nahiko malgua zela esan daiteke, lege-hausterik txikiak ere heriotza inplikatzeko baitzuen. Geroago torturatu eta hilko zituztenak zaintzapean eta giltzapean edukitzea baino ez zen orduko espetxeen eginkizuna.

ILUSTRAZIOA: ARO MUGARRIA. Ilustrazioak ekarri zuen filosofia berriaren arabera, ahalik eta sufrimendu gutxien eragitea bilatu zuten zigor sistemak. Frantziako Iraultzan nagusitu zen gillotina orduko pentsaeraren ondorioa da. Britainia Handiak, bestalde, Ameriketako kolonietara bidaltzen zituen zigortuak.



■ Beren sendia eta lagunak laguntzarekin batera, irajazioa eta sormena dira pertsona presoaren arnasbidetako bat.

Herrialde horrek kasurik larrienetan baino ez zuelako heriotza zigorra ezartzen, bizitzaren balioa goraiatzeko zuten doktrinaren

eraginez. Hala ere, ez zegoen lege-haustek bergizarteratzeko asmorik; are gehiago, hiltzen ez zituzten kasuetan, jaioterrikik aldentzen zituzten.

Antzinako Erregimenpean, zigor bakarra zegoen: heriotza. Horrela “konpondu” ohi zuten eragindako kaltea, lapurreta nahiz erailketa izanda ere

KOLONIEN ALDIA ETA INDUSTRIA IRAULTZA. Kolonietara bidali beharreko lege-hausteen kopurua izugarri handitu zen Industria Iraultzaz geroztik. Klase harremanetan oinarrituriko gizarte berri horretan, delituak berak esanahi berria bereganatu zuen: erosotasun gehiago lortzeko txiroen ahalegina, hain zuzen. Historialariek azaldu bezala, “gosekak hil-

■ Barakaldoko Amaitu plataformaren salaketa

Laudelino Iglesias: 20 urteko zigorra betetzeko... 23 urte igarota Langraizen da

Laudelino Iglesias barakaldarra 1980an sartu zuten espetxera, 19 urte zituenean. Hogei urteko zigorra betetzera kondenatu bazuten ere, hogeita hiru urte daramatza kartzelan. “*Bertan garatu zuen kontzientzia sozio-politikoaren ondorioz, hura edota gainontzeko preso bati eragindakoak salatu ditu Laudek*”, Amaitu Barakaldoko plataformako kideek azaldu bezala, motinetan parte hartuz eta gose greba ugari aurrera eramanez (azkena, 46 egunekoa). Espetxe barruko funtzionamendua oztopatu izana leporatu zioten. Horrengatik zehapeneke beste 24 urteko zigorra pilatu dute. Guztira, 44 urte bete behar zituela ebatzi zuten Espainiako Auzitegi Gorenak eta Konstituzio Auzitegiak. “*Bizi arteko zigor eragingarria jasotzen du Espainiako antolamendu juridikoak*”, gaineratu dute Amaitukoek.

Badajozeko espetxean ezarritako zehapen bat helarazi zuten barakaldarrak. Izan ere, Espainiako kartzela gehienak ezagutu ditu bizkaitarrak. Badajozeko epaileak aldiz, ebatzi zuen Laudelinok 30 urteko zigorra bete zezakeela, gehienez. Horretarako, gainera, Espainiako Auzitegi Gorenaren zenbait epaitan oinarritu zen.

Bigarren gradua lortu zuen Laudek iaz. 2002. urte horretan ere, Langraiz Okako espetxera ekarri zuten. Dena den, zigorraren 3/4ak aspaldian bete arren, 1980tik ez da kalera atera. Bete behar zuen zigorra ez ezik, “*Estatuaren babespean*” kondena hori ia bikoiztu zaiola azpimarratu dute Amaitu plataformakoek, deliturik egiteko aukerarik izan gabe. Bi egun kanpoan egoteko baimenik edota hirugarren gradua lortu ezean, ezin izango da espetxetik atera, berton 23 urte eman baditu ere ●



■ 77 espetxetik 29 preso z gainezka daude Espainiako Estatuan. Espetxe Legeak debekatu arren, 8.000 preso ziega konpartitzera kondenatuta daude.

tzea” baino nahiago zuten kartzelan edo Tamesis ibaiko itsasontzi zaharretan giltzapean egon. “Hulks” izeneko itsasontzi horietan urte gehien igaro zutenak Australiara eramaten hasi zen Britainiako Gobernuak, leku arazoak konpontzeko bide gisa.

1779ko “Penitentiary Act” tituluko legeak egungo espetxeen moduko bi zentruren sorrera aurreikusi zuen. Lege-hauste txikien kasuetarako ezarri beharreko zigorra zen, Australiara eramanez barik. Zigortua “berriro hezte” bilatzen zen lehen aldiz. Horretarako, banakako ziegetan espetxeratzen zituzten, egindakoaz hausnartu eta damutzeko. Era berean, gaixotasunak kutsatutako pertsonak gutxiago izango ziratekeen. Espetxe-

ratutakoen osasun hobekuntza horrek eurengandik etekina lortzea ahalbidertu zuen. Kartzelako egonaldian eragingo zituzten gastuak derrigorrezko lanekin ordainduko zituzten ordutik aurrera. Hala ere, kolonietara eramateak jarraitu zuen

□ Espetxeratze luzeen eragingarritasunaz eztabaidatu zen XX. mendean, heriotza zigorraren oinarri berdina baitzituzten

zigorrik larriena izaten.

Industria Iraultza beste herrialdeetara hedatzean, espetxe-zigor berri horren ereduak esportatu zuen Britainia Handiak XIX. mendean. Europako herrialdeetan, banakako ziegak ezarri ziren, gainontzeko

zigor bat bezala. Langile ugari zegoen eta beraz, espetxeko derrigorrezko lanak alferrikakoak suertatu ziren. AEBetan, berriz, lan-indarren gabezia zegoen legez, kartzelatuek lan egin behar zuten eta gainera, isilik.

Espetxearen funtzionamendua optimizatzeko, Jeremias Bentham filosofo utilitaristak 1787an asmatutako kontrol sistema aplikatu zuten estatuek. Benthamek ikuskatze etxe bat diseinatu zuen. Arkitektura biribilaz baliatuz, zaintzaileak zaindutakoa ikus zezakeen une oro eraikin horretan, zaindutakoak bestea ikusi barik. Etengabe zainduta zegoela usteko zuen kartzelaratutak eta kontrol sistema hori barneratzen zuen. Azken finean, zainduta balego bezala jokatu zuten beti, zaintzaileak jagon ez arren. Hau da, lanean arituko zen eta, AEBetan, isilik gainera.

Sistema ekonomiko berriak ere beste-lako zigorrak ekarri zituen. Behe Erdi Aroan maiz erabiltzen ziren isunak berreskuratu zituzten estatuek. Ezarritako isunei aurre egin ezin zioenari kartzela zigorra aplikatzen zitzaion eta ez Erdi Aroan bezala, non gorputzean eragindako sufrimenduak ordeztu zuten isuna ordaindu ez izana.

Espetxeratzea ez zen zigor moduan ikusi norbanakoaren mugimendu askatasuna aintzatetsi zen arte. Zigor arrazionala zela zabaldu zen, egindako delituaren larritasunaren arabera hierarkia ahalbidertzen zuelako. Izan ere, egonaldiaren luzerak zehazten zuten egindako hutsaz damutu eta berriro ez egiteko bermea. Lege-hauste txikiatarako, isunak erabiltzen ziren.

XX. MENDEA. Espetxeratze luzeen eragingarritasunaz eztabaidatu zen XX. mendean, heriotza zigorraren oinarri berdina baitzituzten. Hau da, gainontzeko hiritarrek delitu hori ez egiteko nahia izango zutela zioten estatuek, lege-hauste horretarako aurreikusten zen zigor gogorra kontuan izanik.

Dena den, espetxeratze luzeek eta heriotza zigorrak berak delitu berrien prebentzioan ez dute ia eraginik izan, delitu horiek behin eta

berriro gauzatu direlako. Gainera, zigor horien helburua mendekua litzateke eta ez, zigortutakoaren heziketa garatzea. Era berean, ez da ahaztu behar balizko biktimen interesak prozesutik kanpo daudela, eragindako kaltea ez baita konpontzen.

■ Cesar Manzanos Bilbao, EHUKo irakaslea, soziologian doktorea eta Salhaketako kidea

Oraingo joerak exekuzio kriminaleko politiketan

Zeinahi instituzio sozial bezalaxe, espetxea, izan, eredu ekonomiko sozialaren sorkuntza propioa da, eta, horrenbestez, ez da beharrezko gaitza, ezta ezin saihesteko zerbaite ere, bai zik eta historikoki fabrikatutako errealitate bat da soil-soilik, eta, gizartearen egitura politikoetan, oinarritzko funtzioez arduratzeko kate-mailan kokatua dago. Oinarritzko funtzio guztiek, bestalde, bizimodu soziala legitimatzeko, antolatze eta kontrolatzeko harremanen erreproduktzioarekin dute ikuskizun. Hortaz, kontrolleko instituzioaren kontzeptua beti egoten da aldian aldiko esparru politikoari eta unibertsalki baliozkoa denari lotua. Bestela esan, adigai hori aldi historikoaren, erregimen politikoaren eta ekonomiako produktzio-moduen mende egoten da beti.

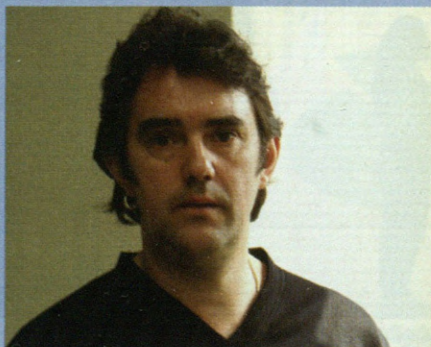
Horregatik diskurtso politiko juridiko hegemonizantea darabilten guztiak bereziki saiatzen dira zenbait instituzio axial sakratu egiten: nahi bezalako eredu soziala eta ekonomikoa erreproduzitzea da kontua, eta, horretarako, gizarte eta aldi historiko orotan zenbait instituzio noraezeko dela erroaraztea. Mekanismo horixe baliatzen dute, besteak beste, "berez betetzen den beren profezia" funtsatzeko. Horrela, espetxea instituzio unibertsal eta beti beharrezko definituta, hurrengo jomuga da exekuzio kriminaleko eredu bakarria garatzea, mantentzea eta justifikatzea, eta, azken buruan, izendatzen zaizkion helburu formalak baliozkoak ote diren argitzeko gogoeta kritiko guztiak saihestea.

Kontuak horrela, egungo gizarteekin eta haien instituzio funtsezkoekin kritiko diren diskurtso guztiek arrakasta handiz lortu dute azaltzea zein formularen bidez asmatzen diren oraingo eredu kartzelarioak, zein irudikatzen baitutuzte garatzen direneko gizartearen ezaugarriak erreproduzitzen eta errepresentatzen dituzten mikroespazio estruktural gisa.

Espainiako sistema kartzelarioa erreproduzitzeko formei eta prozesuei dagokienez, errepara diezaiozun sistema horren asmatze etengabearen testuinguru jakinari, zeren berau sistema politiko osoaren hazkunde esponenzialaren barruan gertatu baita. Horrek guztiak hazkunde-prozesuan inspiratutako estatuaren indartzea ekarri du, hots, denboran luzatutako erreforma politikoaren kontzeptuak hartu du gaina.

Laurogeiko hamarkadako azken urteetan konfiguratu zuten egitura kartzelario berria. Osatze baten ondorioz sortu zen estruktura hura: teknologikoki garatutako herrialde mendealekoen kontrolleko egitura propioetan integratu zituzten Euskal Herriko eta Espainiako sistema politiko ekonomikoak; are zehazkiago esanda, Europako espazio politiko eta juridiko espezfikoan.

Europako eta Ipar Amerikako eredueta egokitze bat izan da presondegiatiko egituren berritzea, eta horren adierazgarri dira ondoko guztiak: oraingo azpiegiturak, diziplinazko progra-



JOSEBA OLALDE

mak, presoen ugaltzea, pixkanaka, baina errealki legezko edo kontrol judizialeko printzipioak ordeztzea, hots, funtzionamenduko printzipioak gailenaraztea, zeinetan segurtasuna baita jaun eta jabe, eta zeinetan zigorrak gabe, ezkutuan eta legez kanpo jokatzeko baita, oinarri izanik, jakina, isil-gordeko estrategiak, preso bakoitzarentzako diziplinazko tratamendu propioa, sarizko sistemaren sagaratzea eta "bereziak" deituriko presoen bizimodua gogortuz indartzea.

Presondegiatiko egituren berritzea izan da, beraz, alderdie-tako bat. Beste bat, berriz, exekuzio kriminaleko formen dibertsifikazioa. Orain ere espetxeratzea da zigorraren oinarri, baina, Espainiako 1995eko erreformaren ondorioz zehazki, beste hainbat zigor osagarri erantsi dituzte kode kriminaletan, sarri libere-tatez gabetzea baino okerragoak direnak gainera, edota beste subjektu sozial batzuk kriminalizatzen dituztenak. Zigor horie-tako hainbat, besterik gabe, Estatu Batuetako eta Europako Ipa-rraldeko herrialde batzuetako "lege eta ordena" inportatua dira: espazio kriminalari dagokionez, Europa integratua eraikitze-ko eredu baten adibide dira, hain zuzen ere, burujabetasunik gabe-ko eredu batena. Gorabehera horiek guztiek analisi sakonak dituzte eskakizun, lerro hauetan sintetiza ezin daitezkeen anali-siak. Bestela ezin dira ulertu presondegiak kontrolatzeko orain-go estrategiak, ezta politika kriminalak ere, oro har. Eta, politi-ka horiek daude, funtsean, ezaugarri hauetako diskurtsoen atzean: zigor kriminalaren beharra da aldarria. Diskurtso horiek laurogeita hamarreko hamarkadan azaldu eta oinarritu ziren, gaur egungo estatu modernoetako desbideratze autoritario berri gisa. Tendentzia horiek erasaten digute dagoeneko, eta areago erasango digute aurrerantzean, zeren ispilatu egingo baitira zigor-moten aldaketan, kondenen iraupenean eta abar.

Presondegiatiko sistemaren barruko logika aztertuko badu-gu, geure gobernuaren eta administrazioaren egituren funtzio-namenduko testuinguruan jarri behar dugu. Orain, neoliberala adjektibatutako merkataritza da horien jabe, eta, jakina denez, sistema hori mendealdar bihurtutako gizarteetan hazia eta funt-tsatua da. Horrenbestez, dela autorreproduzitzeko barne-meka-nismoak ulertzeko, dela espetxea parte deneko gizarte-ereduei dagozkien dispositiboen artikulazioaz jabetzeko, izateko arra-zoia ematen dioten paradoxak eta diskurtso justifikaziozkoak deszifratu behar ditugu, nahitaez.

Ariketa gisa, disezio semantiko eta historiko bat egin behar dugu orain, lan horren bidez deskodifika dezagun zein premisa-tan funtsatzen den espetxea sakratu egiten duen gaurko exeku-zio kriminaleko sistema. Interesanteak iruditzen zaizkigun ebi-dentzietan bakarrik zentratuko gara, zeren horiek aski baitira hizkuntzak eta haren praktikak zer sustengatzen duten argitze-ko. Adibidez, "libertatez gabetzea" da exekuzio kriminaleko sistema bidezkoena ●



■ Emakumearen egoera espetxeetan gero eta latzagoa da.

■ FIES erregimena

Egitatezko inkonstituzionaltasun egoera

FIES erregimena (Jarraipen Bereziko Presoen Fitxategia) 1996ko Instrukzio baten bidez eratu zen formalki. Dispersio politikaren antzera, 1991n aplikatzen hasi zen erregimen hori, egungo Espainiako Herri Defendatzaile Enrique Mujika Herzog Justizia ministroa zenean, hain zuzen. Espetxeko bizimoduan askatasun murrizketa izugarria dela eta, FIES erregimena Espainiako Konstituzio Auzitegiak konstituzioaren aurkakotzat jo zuen babes errekurto bat erabakitzean. Dena den, kasuak banan-banan aztertzeko eskatu zuen.

Segidan duzue erregimen honek presoekin egiten duen sailkapena:

- ✓ FIES-KZ (kontrol zuzena): polizia edota funtzionarioen aurka atentatu nahiz espetxetik ihesaldiak gauzatu edota saiakerak egin dituztenak.
- ✓ FIES-2: narkotrikatzaileak.
- ✓ FIES-3: erakunde armatuekiko kideak eta laguntza eskaini diotenak.
- ✓ FIES-4: Segurtasun indarreko kideak eta Espetxe Erakundeetakoak (gainerako presoengandik babesteko).
- ✓ FIES-5: Sexu askatasunaren aurkako oso delitu larriak egin dituztenak eta lehenengo taldekoak (hobera egiten dutenean) ●



ALEBERTO ELOSEGI

■ Gipuzkoako Martutene kartzelan preso sozialen eta politikoen elkartasuna sentitu zen joan den Eguberrietan.

GAUR EGUNGO ZIGOR SISTEMA. Gaur egungo zigor sistemek delituaren larritasunaren arabera zigor hierarkia ezartzen dute. Badira heriotza zigorra aurreikusten duten estatuak (AEB, Japonia, Kuba eta Afrikako zenbait herrialde), eta bizi arteko zigorra ezartzen dutenak (aurrekoak, Frantzia, Belgika, eta abar). Herrialde sozialista ohietan heriotza zigorra da nagusi, batzuk ezabatu badute ere (Hungaria eta Errumania, esaterako). Erligioan oinarritutako zenbait Estatuak, azkenik, gorputzean eragindako sufrimendua ere zigor bezala aplikatzen du.

ESPAINIAKO ESTATUA. Hego Euskal Herrian, Espainiako Estatuaren zigor legearen aplikaziopean, espetxe zigorra sei hilabete eta hogeita hamar urte bitarteko egonaldia izan daiteke. Bi urte-tik beherako lehen kondena eten daiteke, erantzukizun zibila asetuz gero. Asteburuetako egonaldiek eta isunek ordeztzeko urtebete baino gutxiagoko kartzela zigorra. Komunitatearen aldeko lanek eta

□ **Egungo zigor sistemek delituaren larritasunaren arabera zigor hierarkia ezartzen dute. Badira heriotza zigorra aurreikusten duten estatuak**

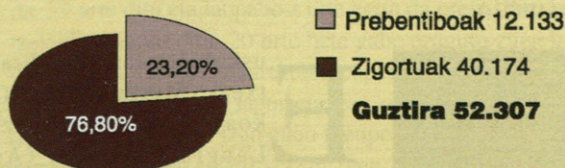
isunek, bestalde, ordeztzen dute asteburuetako egonaldia. Horrekin guztiarekin, espetxeratze luzeak ekidin nahi dira, Estatuak onartzen dituelako kartzelak eragindako kalteak eta, Espainiako Konstituzioak ezartzen duen zigorrak bilatu behar duela lege-hauslearen bergizarteratzea.

FRANTZIAKO ESTATUA. Ipar Euskal Herrian, Frantziako Estatuaren zigor legearen aplikaziopean, ez dago sei hilabeteko espetxe zigorraren gutxienekoa, Espainiako Estatuaren bezala. Frantziako epaileak egun zenbait edo astebete bateko zigorra ezar diezaioke kondenatuari.

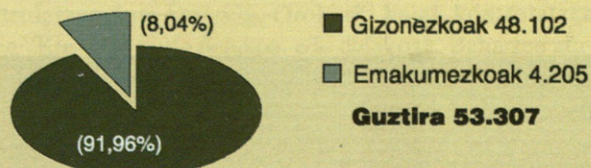
Legeak delituen arabera denbora muga bat aurreikusten du eta gutxieneko zigorra epailearen esku geratzen da. Bi epaile mota daude. Bata, zigorra ezartzen duena da, zigor epaitegian ari dena. Frantziako Asisetako Gorteak izenarekin ezagu-

ESPAINIAKO ESPETXEETAKO PRESO KOPURUA

Egoera prozesalaren arabera preso kopurua

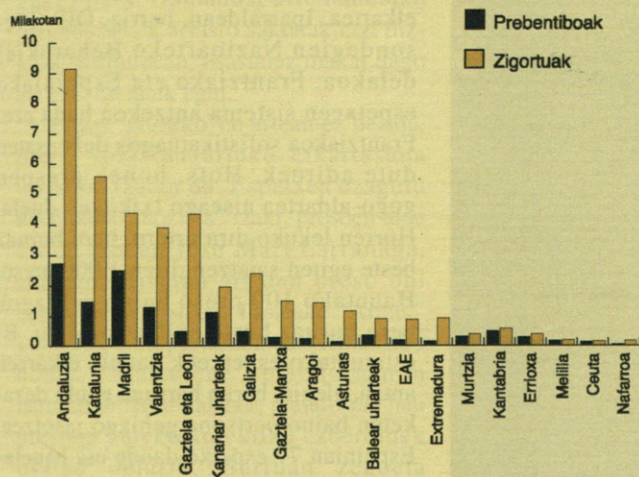


Presoak sexuaren arabera

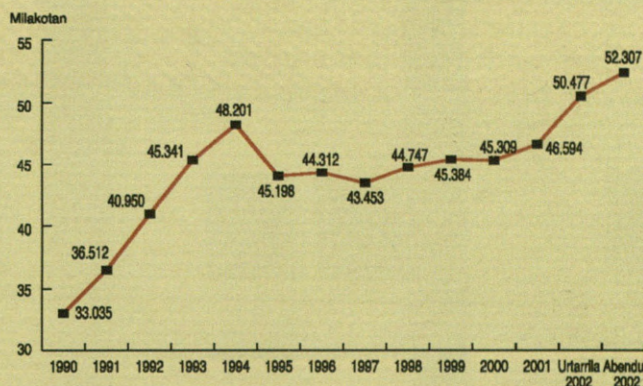


2002ko abenduaren 13ko datuak

Presoen populazioa Espainiako Estatuko erkidego autonomoetan



Presoen populazioaren batez besteko eboluzioa (1990-2002)



nak dira epaitegi hauek. Epaitegi honek presoari zigorra jartzen dio eta zigorraren jarraipena beste epaile batek egiten du. Epaile hau, zigorra betearazten duena da. Hegoaldean, espetxeetako dilijentziarako epailea izenez ezagutua da. Epaile honek presoaren zigorra neurtzen edo kontrolatzen du. Presoak zigorraren erdia bete due-

larik bere askatasuna galda dezake. Epaileak presoaren baldintzak aztertzen ditu: presondegi barneko bere jarrera, ikasketak burutu izana, kasu, familia edo inguruarekiko harremana. Halaber, biktima posibleekiko zorraz ordainduak dituen edo estatuarekiko dituen kalte-ordainak zein egoeratan dauden aztertzen du. Horren ara-

bera, epaileak baldintzapeko askatasuna eman diezaioke zigortuari. Epaile honek halaber, aste buruko edo aldi baterako bai-menak ematen ditu.

Frantziako Estatuan preso dauden zigorraldia mugagabekoa da, gaur egun, urte gehien eman duen presoak 37 urte bete ditu dagoeneko ●

www.kaixo.com

Bi estatuen arteko herrialde mugakide izanik, izaera anitzetako presoak biltzen dira Euskal Herrian. Bertako egoera sozio-politikoa dela-eta, presoek izaerak beste izari bat hartzen du gure herrian. Gatazkaren ondoriozko egoera politikoak preso sozialen egoera lausotzen du nolabait.

SISTEMAK NOLAKO, ESPETXEAK HALAKO



■ Frantziako espetxeetan bizi den isolamendua izugarria omen da. Urtero 1.000 preso inguru saiatzen dira bere buruaz beste egiten, horietatik 100 baino gehiago suizidatzen direlarik.

Euskal Herrian bost dira espetxeak: Martutenekoa (Gipuzkoa), Basaurikoa (Bizkaia), Langraiz Okakoa (Araba), Iruñakoa (Nafarroa) eta Baionakoa (Lapurdi). Espetxeek hiriaren edo herriaren izena daramate komunzki. Hegoaldean, Salhaketa da presoek eskubideak bermatzeaz arduratzen den elkarte. Iparraldean, berriaz, OIP (Presondegien Nazioarteko Behatokia) delakoa. Frantziako eta Espainiako espetxeen sistema antzekoa bada ere, Frantziakoa sofistikatuagoa dela esaten dute adituek. Hots, honek presoek gogo-alderia aiseago txikitzen duela. Horren lekuko dira urtero, bere buruaz beste egiten saiatzen diren 1.000 preso. Hauetako 100 preso baino gehiagok bere buruaz beste egitea lortu du. Bi estatuetako espetxeek badute elkarren antza, alegia, beren barruan eduki dezaketenen baino pertsona gehiago jasotzea. Espainian 77 espetxe daude eta hauetako 29an presoek soberakina dago. Espetxe legeak debekatua egon arren, 2002an, 8.000 preso baino gehiagok beste preso batekin konpartitu zuen bere ziega. Frantziako Estatuko espetxeetan beste hainbeste gertatzen da. Baionako espetxea adibide hurbilena dugu. Gaur egun, kartzela honek bil dezakeen preso kopuruaren bikoitza biltzen du.

EUSKAL ESPETXEEN EGOKIA GOGORTU DA.

Espainiako Estatuko Gobernuaren Ministro Kontseiluak espetxe politika aldatzeko lege proiektua onartu zuen urtarrilaren 3an. Lege egitasmo honen ildo nagusiak bost oinarri hauetan biltzen dira: zigorrak handitzea, zigorra osorik betetzea, ondasunen kontrola, "segurtasun epea" bete beharra eta espetxe zaintza. Espetxe politikaren helburu nagusia "terrorismo delituengatik" zigorrak hamar urte handitzea bada ere -30 urtetik 40ra igotzea proposatzen baitu-, oro har, lege berriak baldintza

■ Jose Mari Larrañaga: Martuteneko espetxean izandako preso ohia

“Sozialak deituak diren presoak egoera politiko konkretu baten ondorioa dira”

Jose Mari Larrañaga azkoitiarra da jaiotzez, Pasaian bizi da. 39 urte ditu eta laupabost urte egon da preso, hiru kartzelaldi ezagutu ditu. 20 urte bete gabe ezagutu zuen kartzela lehen aldikoz. Martutene espetxean egon da beti. Espetxeratze bere delitua lapurreta izan zen, eta lapurreta egiteko arrazoia drogarekiko izan zuen menpekotasuna. 17 urtetik 23ra bitartean drogaren adikzioa izan zuen. Duela bost urte utzi zuen droga. Harrezkero ez da kartzelara berriz itzuli. Berak aitortu digunez, azken hogeitau espetxeetako egoera aldatuz joan da eta bera ere bai. Hogeitau urte edo berrogeitau urte izatea ez omen da gauza bera. Hamabost urte hauetako bizialdi latzek arrasto sakonak utzi dizkiote gorputzean, osasunez makal dago eta ezin du lanik egin.

Preso “politiko”en artean ez bezala, preso sozialen arteko elkartasuna urriagoa izaten da. Espetxea ezagutu duen preso “soziala” izaki, presoan alde ari da lanean Jose Mari Larrañaga, zeregin horretan ari den preso ohi bakarrenetako bat da. Pasaia “Arrats” kolektiboaren partaidea da. Kolektibo honek “Martutene” plataformaren barruan dihardu halaber, plataforma hau presoan aldeko kolektibo ezberdinek osatua delarik. Barruan zegoela plataformarekin ziharduen eta presoan arazoez arduratzen da kanpoan izanda ere.

■ Hemeretzi urte inguru zenituela espetxeratua izan zinen. Zer aurkitu zenuen kartzelan?

Nik droga lortzeko lapurtu egiten nuen. Espetxea ezagutzea izugarria da. Ni orduan oso gaztea nintzen eta sartzean bortxatuko nindutela esaten zidaten, niri eta nire adinekoei. Gu xaxatzen, zirikatzen eta bortxatzearekin mehatxatzen gintuzten, eta hori ez bazuten gauzatzen, gauzak kentzen zizkiguten: arropa, zapatilak, garbiketarako gauzak... Umegorri bat izanik beldurtua sartzen zara eta bertan daudenek beldurtuta ikusi nahi zaituzte. Gaur egungo egoera hobeto dago, “Kie” edo txuloa delakoaren figura ia desagertu da. Morroi hau presoan “burua” zen. Martutenen sartu nintzeanean mafia bat zegoen, talde batzuek elkarren aurkako borroka etengabea ziharduten. Egun hori dezente aldatu da. Hala ere, beti mantentzen da hierarkia bat: politikoak, ijitoak, atzerritarrak, etorkinak, lapurrak, drogazaleak...

■ Sistemari interesatzen zaion hierarkia.

Sistemari interesatzen zaion hie-

rarkia, funtzionarioak tartekoak direlarik. Funtzionarioek kontrolatzen dute kartzela. Orokorki haiek kontrolatzen zuten “Kie” edo txulo delakoa, edo delakoak. Beharren arabera, bat, bi edo hiru “Kie” zituzten beren mesederako. Funtzionarioen salatariak edo txibatoak dira, hauen joko maltzuraren mesedetan.

■ Presoak “politiko” eta “sozialak” bezala bereizten ohi ditugu. Nola ikusten duzu zuk bereizketa hori?

Bereizketa hau egon badago eta Euskal Herrian bereizketa hau are larriagoa da oraindik. Iragan urtean preso sozialek iskanbilak izan ditugu “Euskal Presoak Euskal Herrira” aldarrikapenarekin, guk preso guztiak sartu nahi izan ditugulako errebindikazio horretan, “politikoak” deitzen direnak eta gu “sozialak” deituak. Herri batzuetan kosta egin zaigu “sozialak” deituak errebindikazio honetan sartzea. Baiezkoan bezala gelditu ginen, baina azkenean “politikoak” deitu kolektibokoak dira nagusitzen direnak, “sozialak” ahaztuta gaude. Guk ez dugu politikoki etekinik ematen, preso sozialek ez dugu “saltzen”, ez gara politikarien interesekoak, ez gizartearenak oro har. Gure izaera ez da polita, badakizu...

■ “Soziala” adjektiboa zuretzat mespretxuzkoa al da?

Niretzat preso sozialak preso politikoak dira. Sozialak deituak diren presoak egoera politiko konkretu baten ondorioa dira, kartzelako egoera kanpoko egoera basatiaren ondorioa da. Gizarte eta sistema politiko honek ekoizten duen “kaka” kontzentratzen da kartzelan. Preso sozialak ez daude kartzelan arrazoi politiko konkretu batengatik, baina egoera politikoaren ondorio zuzena dira. Niretzat “soziala” adjektiboa ez da mespretxuzkoa.

■ Egungo sistemak, zigorra ordaintzearekin batera, gizarteratze duin bat eskaintzen ote du?

Ez, inondik inora ez. Ni kartzelan berealdiko sindromearekin sartu nintzen. Isolamendu ziega batean lau egun eman nituen, konortea galduta. Ez medikurik ez ezer nituela, funtzionarioek ere batere kasurik egin gabe egon nintzen. Ez dut hezitzaileengandik, ez laguntzaile sozialengandik laguntzarik aurkitu. Psikologoarekin harremanetan jarriko dutela esan ohi zaio presoari. Nik sei hilabete neramatzala hitz egin nuen berarekin lehen aldiz, kartzela barruan “destino” bat aukeratzeko. Nik, gehienez, sistemarekin “kunplitzen” duten espetxetako langileak aurkitu ditut ●



□ “Guk ez dugu politikoki etekinik ematen, preso sozialek ez dugu ‘saltzen’, ez gara politikarien interesekoak, ez gizartearenak, oro har. Gure izaera ez da polita, badakizu...”



ARGAZKI PRESS

■ Euskal Herrian bizi den gatazka politikoak preso sozialen aldeko ekimenak lausotzen ditu. Hainbat kolektibo, plataforma eta elkarte preso hauen alde ari dira lanean, ordea.

eta mota guztietako presoak ukituko ditu. "Arrats" kolektiboko eta Martutene plataformaren Jose Mari Larrañagak honela azaldu digu egungo egoera: "Nik lege berriaren nondik norakoa zehatz-mehatz ez dakit, baina ez da bakarrik 'preso politiko' en kasuetara mugatuko. Gure kolektiboetan dakigunez, preso guztiak harrapatuko ditu. Hasieran preso politikoei begira eginga dago, baina preso arriskutsuak eta zigor handienak dituztenak ere kontuan hartuko ditu. Funtsean, sistemari interesatzen ez zaizkion guztiak harrapatuko ditu".

Preso ohi honen esanetan, Hegoaldeko kartzeletan presioa nabaritzen hasia da honezkero, funtzionario berriak ekarri dituzte eta jipoiak ematen ari dira. Urtarrilaren 5ean, Martutene espetxeko euskal preso politikoei egunero egin ohi duten elkarretaratzea eragotzi zuten espetxe zaindarien. Presoak

indarrez sartu zituzten beren ziegetan. Egoera salatzeke preso sozialak zala-partaka hasi ziren eta tentsio handia bizi izan zen. "Martutene eta Basaurin

□ Espainiako Espetxe Lege berriaren nondik norakoa zehatz-mehatz ez da ezagutzen, baina ez bide da bakarrik preso politikoen kasuetara mugatuko

presok jipoitzen ari diren berria iritsi zaigu. Egoera hurbiletik segitzen dugu. Neguko hotzari aurre egiteko estufa elektrikoak ere ukatu egin zaizkie presoek, pentsa!" adierazi digu Jose Mari Larrañaga preso ohiak.

BAIONAKO PRESONDEGI ZAHARKITUA. Baionako presondegia zaharkituta eta oso egoera txarrean dago. Bi estatuen arteko mugetan izaki, atxilotu asko atzerritarrak dira, legez kanpoko trafikoan aritutakoak, drogarekin kasu. Bertako presoek bi urteko espetxealdia baino gutxiago iragaten dute. Joan den abenduaren 10ean, Baionako OIP delakoak presoek giza eskubideak orotarazi zituen publikoki.

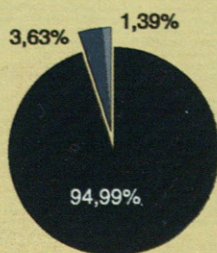
Frantziako Estatuan orain dela 20 urte indargabetu zen heriotza zigorra. OIP erakundeak, alabaina, nazioarte mailan kontserbadurismoa gailentzen ari dela ohartarazi du eta espetxe sistemaren "Zigor luzeak" delakoa heriotza zigorraren ordezkia bilakatu dela ere salatu du ozenki. Espainiako Estatuaren eredu errefusatu -zigorra 30 urtetik 40ra luzatu nahia- eta Norvegiako eredu aintzakotzat hartzea eskatzen du OIPk. Norvegiar 15 urtera apaldu da zigorraldia.

Frantziako espetxeen egoera jendez-tatuak biolentzia egoera izugarria sorra-razi du. Higiena eta elikaduraren arazo-ak ugaltu dira eta presoek elkar ulertzea urritu egin da. Presoen egoera jasanezina da gaur egun. "Zigor luzeak" deritzanak - 5 urte edo urte gehiagoko zigorrak- bete-tzen ari diren presoek kopurua izugarri emendatu da azken urteetan, baita haue-kin batera bizi arteko zigorra dutenen kopurua ere: 600 preso dira gaur egun. Frantziako espetxe egoera larriaren aurrean, OIPk presoek egoera lasgarria arintzeko alternatiba berriak eta bitarteko gehiago eskatzen dizkio Gobernuari, bereziki, espetxe politika hobetzeko diru aurrekontua handitzea eskatzen du OIPk.

OIPk honako eskaera zehatz hauek egin dizkio Gobernuari. Adingabekoen atxilotuak kasuetan hainbat joera despen-alizatzea. Preso atzerriarren kasuan legearen berrikustea. Estupezazienteei buruzko legealdia urratzen dutenekiko jarrera aldatzea, estupezazienteen arazoa osasun arazo bat da eta berezko trata-mendua eskatzen du. Arazo psikiko eta larriak dituzten pertsonentzako artatze berezia bermatzea, zigorraren garapenera-ko alternatibak bilatzea, baita beren zorrak ezin kitatuz dauden presoek zigo-rra bertan behera uztea.

Finean, Frantziako espetxeetan bizi den egoera lasgarriari aurre egiteko espe-txe lege berria eskatzen du OIP erakun-deak. Emakumeen egoera, kasu, geroz eta tamalgarriagoa da. Gero eta gehiago dira emakume presoak eta gero eta presondegi gutxiago dago. Presoak, oro har, gero eta urrutiago bizi dira beren bizilekuetatik. Zigor luzeak atxilotuen eta senideen arteko distantzia luzatzen dute, baita bere diru gastuen luzapena ekarri ere ●

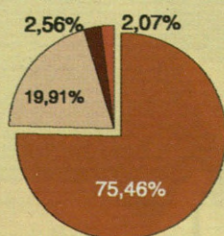
FRANTZIAKO ESTATUKO PRESOK



Gizonezkoak 50.120
Emakumezkoak 1.990
Adin txikikoak 760
Guztizko kopurua 52.120

% 78,8k frantziar nazionalitatea du. % 21,2 atzerriarrak izaki

ZIGORRAK

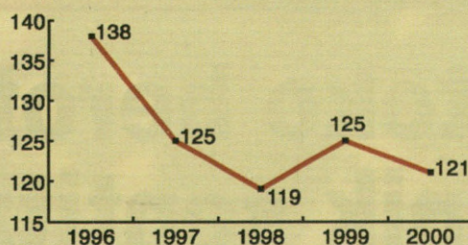


5 urteko zigorra 21.630 presok
10-20 urte 5.707 presok
20-30 urte 735 presok
Bizi arteko kartzela 592 presok

- Azken 30 urteetan bikoiztu da bizi arteko zigorra dutenen kopurua: 1996an 383 presok zuten 20-30 urteko zigorra, eta 2000an 735ek
- Azken 20 urteetan 30-40 urte bitartekoak kopurua bikoiztu da: 1978an 6.868 preso ziren eta 1998an 14.660 preso.
- 60 urte dutenen kopurua 5 aldiz handitu da: 1978an 254 preso ziren 1998an 1.350 preso.
- Gaur egun: 337 atxilotu 70 urtetik gorakoak dira eta 22 atxilotu 80 urtetik gorakoak dira
- Baionako Espetxea bere populazioaren gainetik dago: 65 ziega 145 presorentzat. Une batzuetan 167 izaki ere

2000ko uztailaren 1eko datuak

SUIZIDIOAK



Suizidio saiakerak

Urtea	Kopurua
1992	523
1997	1.022

Bizkaiko Foru Aldundia

Gure @rtean

euskaraz!



Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Salla

Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura



Ion Treku

P E R F I L A

Bizitzak kolpe latzak ematen ditu; galdetu boxeolari honi, bestela. Igeltsero lanak bukatuta Paco Buenorekin entrenatzen du arratsero, profesional mailan egotea ez baita egun bakarreko borroka. Mina sentitu aurretik aspirina hartzen dugun garaiotan, Ion Treku bezalako gutxi izango dira gozatzeko sufritzen badakienik. Hizketan ere antzematen zaio boxeolaria dela: gaira bete-betean jotzen du, inguruan dantzari ibili gabe, umore kolpe batekin beti.

Testuak: Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre
Argazkiak: Alberto Elozegi

“Mementoko berotasunean ez da minik sentitzen. Hurrengo egunean bai”

Eguno gazteek pilotari edo futbolari izatea dute amets. Zuk nola aukeratu zenuen boxeo?

Nik futbola eta pilota probatuak nituen lehenago ere. Anaia bat dut, ni baino hamaika urte zaharragoa eta hari, berriz, inoiz ez zaizkio kirol horiek gustatu. Nahiago zituen kontaktuko kirol hauek. Kenpo-n hasi zen, eta gero, utzi zuenean, boxeoan. Baina oso denbora gutxi egin zuen boxeoan, urtebete eskas.

Garai hartan soldaduska egiten ari nintzen, eta soldaduskan jakina, ez genuen ezer egiten, beti jan eta lo. Pixka bat gizentzen hasiak ginen, alfertzen ere bai, eta beti galdetzen nion anaiari ea nolakoa zen mundu hori. Baina niri beldurra ere ematen zidan, ikusten bainuen tarteka anaia nola etortzen zen mutur handi xamarrarekin etxera. Beti gelditu zait irudi hori buruan.

Etorri nintzen behin gimnasiara, bakar bakarrik, eta entrenatzaileari esan

nion ea entrenatzen hasi nintekeen. Hasi nintzen, gustatu egin zitzaidan eta gaur arte.

■ **Nola hartu zuten etxekoek boxeolari izateko zure erabakia?**

Aita pixka bat harritu egin zen. Beti pilotan eta futbolean ikusten ninduen, eta bat-batean boxeoan hasi nintzela esan nionean, zuri gelditu zen. Baina ondo hartu zuen. Amak ez, etxera muturra hazita iristen nintzenean, gaizki pasatzen zuen. Baina azkenerako onartu beharko,

- **Jaio:** Oiartzunen, 1979. urtean.
- **Boxeolari profesionala.** Igeltseroa.
- **Ibilbidea:** 19 urterekin hasi zen boxeoa eta 21 urterekin egin zen profesional.
- +Paco Buenorekin entrenatzen du, Errenterian.
- +“Super Walter” mailan ari da (68 kilotik 70 kilo bitartean).
- +Borrokaldietarako Espainiar Estatutik deitzen dute. Euskal Herrian, batez ere Gasteiz, Bilbo eta Donostian aritzen da.

nik ez nuen izateko asmorik-eta.

■ Nola oroitzen duzu zure lehen borrokaldia?

Lehendabizikoa ez da sekula ahazten. Hemeretzi urte nituen orduan. Xixonen izan zen, eta egun batetik bestera eman

zidaten abisua. Hemengo beste mutil batek ez zuela joaterik, eta nik joan beharko nuela. Joan ginen, bada. Maletak egin, eta martxa, Xixonera.

Ringera igo aurretik nire entrenadoreari buruko mina nuela esatekotan egon nintzen. Zeharo harrituta bainengoen hango panorama ikusita. Jende dena builaka, aldageletan topatu nuen aurreko borrokaldiko mutila, bekaina irekita... eta esaten nuen: “*Non sartu nauk ni!*”.

Ringera igo nintzenean, uste nuen mundua gainera eroriko zitzaidala! A zer nerbioak! Sekula ez bainuen halako esperientziarik izan. Neure buruari esaten nion: “*Ezagutzen ez dudan mutil bat daukat aurrean, eta nik honekin mutur joka nola hasi behar dut bada!*”.

Pixka bat harrituta gelditzen zara zeure buruarekin ere; kaiola batean sartu eta eman, biak mutur joka hasi behar

genuen. Une horretan ez nion jokabide horri zentzurik hartzen.

Gogoratzen naiz kristorenak eman genizkiola elkarri, bera ere hasiberria baitzen (ordurako bizpahiru borrokaldi eginak zituen baina). Biok sekulako egurrean aritu, eta azkenean borrokaldia baliogabetu ziguten. Eta pozik joan ginen etxera.

Baina gero ohitu egiten zara, gustatu egiten zaizu, eta ez da hainbesterako.

■ **Paco Buenorekin entrenatzen duzu betidanik, Errenterian. Nola entrenatzen duzue, nola presatzen zarete fisikoki?**

Egunero etortzen gara. Hasierako 15-20 minututan luzamenduak egiten ditugu, gorputza berotzeko. Gero, egun batean korrika egitera joaten gara mendira, ordu erdiz-edo. Jaitsi, gorputza berriz pixka bat berotu, eta zakuarekin aritzen gara, eskumuturrak berotzeko. Ondoren

“Lehen borrokaldia ez da sekula ahazten. Pentsatzen nuen: ‘Ezagutzen ez dudan mutil honekin mutur joka nola hasi behar dut bada!’”





round batzuk egin, eta irakasleak eskularru batzuk janzen ditu. Eskularru horiek joaz ikasten dugu kolpea nola eman. Gero beste boxeolari batekin jarri eta borroka balitz bezala egiten dugu, baina gozo-gozo, ikasteko. Bukatzeko luza-menduak egiten ditugu berriz, abdominal eta flexio batzuk, eta dutzara. Bi ordu inguruko saioak izaten dira.

■ Psikologikoki nola prestatzen duzu

borrokaldia?

Mentalizatzen ikasten dugu. Hasi berritan beti izaten da buru jate hori. Ni hiruzpalau egun lehenagotik hasten nintzen jada gutxiago jaten, gutxiago lo egiten, lanean beti jenio txarrean... triapak jaten egoten nintzen. Gero ohitu egiten gara, eta gure burua kontrolatzen ikasten dugu. Norberak ere badaki lasaiago hartu behar direla gauzak, ez da normala bestela!

BIZITZAREN PASARTEA

Borrokaldi bezperan profesionalak pisatzera joaten gara. Egun hori jan gabe pasatzen dut, pisutik ez pasatzeko, beti justu-justu ibiltzen baikara gu. Obitura dut zotz bat ahoan eramatekoa, janaria ez gogoratzeko. Behin, tabernara joan nintzen lagunarekin. Bera jaten ari zen eta nik ezin! Zotzak hartu nituen, besterik ezin-eta.

Joan ginen pisatzera. Arropak kendu, kantzontzilotan igo nintzen pisura, eta denak barrez hasi ziren. Telebista grabatzen ari zen, eta ni urduri nengoen. "Zeri egiten diozue barre?", galdetu nuen, eta eurek: "Bi zotz dituk belarri atzean!", bota zidaten.

■ Gaurko jendeak mina sentitu orduko hartzen du aspirina. Zuei min hartzeak ez dizue erreparorik ematen?

Mementoko berotasun horretan ez da minik sentitzen. Borrokaldia gogor xamarra izan bada, hurrengo egunean sentitzen da mina. Hurrengo egunean hasten dira ubelduak eta hemengo eta hango minak. Orduan hasten gara gu aspirinak eta ukenduak hartzen!

■ Zer arau daude boxeoa? Dena ez da libre izango...

Ez, dena ez da libre. Boxeoa beti gerritik gora jo behar da, eta beti aurkaria zuri begira dagoela. Ezin da bizkarretik jo, eta aurkariak ezin du inoiz bizkar eman, beti aurpegiz aurpegi egon behar dute biek.

■ Aurkariaren arabera antolatzen duzue zuen taktika?

Normalean hilabete lehenagotik esaten digute zeinen kontra borrokatuko dugun, bere historiala, zeinen kontra jokatu duen, zenbat borrokaldi irabazi dituen eta nola. Aztertzen dugu ea aurkaria ezkerre edo eskuina den, joa handia duen, edo dantzariagoa den (buelbaka ibiltzen dena)... Horren arabera prestatzen dugu borrokaldia.

■ Zer kolpe dira txarrenak?

Arriskutsuenak burukoak dira, kolpe asko jasoz gero, ondorioak betirako uzten dituztelako. Saiatzen gara buruan ahalik eta kolpe gutxien jasotzen. Gibeletako kolpeek-eta, mementoko mina sortu bai, baina ez dute ondoriorik uzten.

■ Kolpe txarrak jasota burua galdu duten kasu asko al daude?

Nik ez dut kasu gehiegirik ezagutzen boxeogatik horrela gelditu denik. Beste gauza batzuengatik gelditzen dira, ordea. Poli Diazek eta biok borrokaldi batean ezagutu genuen elkar, hemen, Illunben. Mutil hori beste mundu batean bizi da. Baina ez da boxeogatik, beste gauza batzuengatik da. Pena da. Oso boxeolari ona zen, baina beste kontu txar batzuetan sartu zen eta halaxe bukatu du.

■ Noizbait zorabiatu zara kolpeen eraginez?

Bai, askotan. Borrokaldioro. Kolpe bat ondo ematen badigute, beti hankak dardarka jartzen zaizkigu. Aurkaria ondoan izanez gero, beti disimulatzen saiatzen gara eta heldu egiten diogu, edo bueltaka hasi. Baina borrokaldioro izaten ditugu zorabio une horiek. Bestela oso ona behar duzu izan, edo aurkaria oso txarra!

Sentsazioa kalimotxo asko hartu ondorengo berbera izaten da: ez dakizu non zauden, erdi mareatuta zauden, baina minik eta ezer ez da izaten.

■ Lagunen baten aurka aritzen zarenean, berdin ematen duzu kolpea, edo beste erreparo bat izaten da?

Ez, berdin-berdin hartzen dugu kirol gisa. Gu ringera irteten garenean, gure lana egitera ateratzen gara, ahalik eta ondoen, eta ondoen aritzen denak irabazi dezala. Ringetik jaistean eskua eman eta kito.

■ Non antolatzen dira borrokaldiak?

Nonahi. Espainiako leku guztietatik eta kanpotik ere deitzen digute. Alemaniara joateko ere deitu zidaten baina ez nuen joan nahi izan, elkarren segidan borrokaldi asko eginak nituelako eta atsedean hartzea komeni zitzaidalako.

Euskal Herrian, Gasteizen borrokaldi asko antolatzen dira, eta Bilbon ere bai. Gipuzkoan gutxiengo antolatzen dira. Orain dela zazpi bat urtera arte egiten ziren gehiago, baina zaletasuna pixka bat itzali egin zen. Boxeolari falta ere bazeogen orduan. Baina pixkanaka hasi da berriz ere suspertzen.

“Borrokaldioro ditugu zorabio uneak. Bestela oso ona behar duzu izan, edo aurkaria oso txarra!”

■ Nork antolatzen ditu borrokaldiak?

Antolatu nahi duenak asko arriskatu behar du, lehendabizi dirua bota behar duelako: boxeolariak ordaindu behar ditu, epaileak, bidaiak, hotelak... dirudun jendeak sartu behar du, bestela ez dago zer eginik. Gero jendea ikustera joaten bada ondo, baina ez bada joaten,



dirua galtzen dute.

■ Nolako giroa egoten da borrokaldietan?

Oso ona. Beti izaten da buila eta zarta, baina sekula ez da iskanbila txarrik sortzen ezergatik. Tronpeta eta ikurrinekin ere joaten dira, giro ederra egoten da.

Denetik biltzen da: gazte asko joaten da, eta zaharrak ere asko. Zaharren artean

“Boxeogatik burua joanda gelditu den askorik ez dut ezagutzen. Beste gauza batzuengatik gelditzen dira horrela”

zaletu eta aditu asko dago

■ Apustuak-eta izango dira...

Ez da libre apustu egitea, pilotan-eta beste kiroletan bezala. Ameriketan bai, baina hemen sekula ez da legezkoa izan eta ez dela sekula izango iruditzen zait. Orain, lagunaren artean mila duro edo afari bat jokatu dute, giro hori beti izaten da.

■ Poli Diaz eta Paco Galvez boxeolariak ezagutzen dituzu. Zer bizimodu klase da goi mailako boxeolariena?

Aurretik diru laguntza handia behar dute, toreroen "aitaponteko" moduko bat eduki. Hark erakusten du zer bide hartu, zein boxeolariarekin borrokatzea komeni zaien... Gu askotan ero-eroan joaten baidakara. Borrokatu beharko ez genituzkeen

borrokaldiak onartuz gero, oso gaizki buka genezake. Oraindik ez delako garaia, oso berde egon eta besteak kategoria gehixeago duelako... hobe da borrokaldiak boxeolari egiten zoazen heinean hartzea, garaia iristean.

■ Zu profesionala zara. Profesionalok hortik bizitzeko lain ateratzen duzue ala ez?

Espainiako Estatuan, boxeolari profesional bat bizi liteke horretatik. Hilero borrokaldi bat eginez gero, jorrala ateratzen da. Baina ez dezake dirurik egin. Poliki-poliki Europa mailan sartzen bada, eta hortik Amerikara joateko aukera ematen badiote, orduan bai, han milioi dezente jokatzeko baitira.

■ Euskal selekzioa ere badago. Zer moduzko maila du?



Ez oso ona. Euskal Herrian gainera ez dago boxeolari asko. Gipuzkoan hiruzpalau bakarrik gaude, askoz gehiago ez. Bizkaian daude gehienak.

Jendeak ezagutu egiten du kirol hau, baina nik uste boxeolari falta dagoela; jendearen arreta pizteko, hemen boxeolari fin batek atera behar du. Boxeolaririk ez badago, ezin da zaletasunik piztu.

Paco Buenoren eskola honetara jende asko etortzen da. Baina jendeak bizpahiru egun egiten ditu hemen, eta segituan ospa egiten du. Ez dute astebe- te irauten. Ez dute sufritu nahi.

Hasieran oso gogorra baita kirol hau: sokasaltoan ikasi behar da, korrika joan mendira... sekulako jipoiak hartzen dira, fondoa hartzeko. Gu apustuak egi- ten ere aritzen gara, "horrek ez ditu hiru egun ere iraungo", "baietz lau egun iraun!" eta horrela. Itxuragatik, eta zer gogorekin hartzen duen ikusita, igar- tzen diozu bakoitzari.

■ **Jende askok gaizki hitz egiten du boxeoaz: oso kirol bortitza dela... Zuk nola hartzen duzu boxeo?**

Nik boxeoaren kontra dagoen jen-

deaz ez dut ezer esaten. Bakoitzak bere ikuspuntua du. Niretzat boxeo, ez da borroka. Niretzat kirol bat da, beste edozein bezalakoa. Bestela ez nintzen honetan ariko. Jakina, kontaktuko kirol bat da. Min handia hartu dezakezu, eta gerora agian, ondorioak ere handiak izan daitezke.

B E R T S O A

Doinua: Pello Joxepe

***Kirola dela eta ez dela
asko ohi dabilta kexu,
baina gustuko duzun ezke-
ruk zer esan dezakezu?
Zure helburu denak betetzen
gogor saiatu zaitez zu
eta hartzeko pronto bazaude
ematen jakingo dezu.***

Aitor Mendiluze

■ **Ringetik kanpora, debekatuak dituzue kolpe horiek?**

Guri ez digute araurik jarri. Jende askok esaten dit: "Hik ezin duk jo, ze arauak horrela eta horrela zeudek". Baina ez dakit non dagoen hori idatzita. Profesionala naiz eta lehendabizi eman behar lidaketena da, paper batetan ida- tzita, zer arau ditudan. Inork ez dit ezer esan, eta ez dakit ezer kontu horri buruz.

■ **Noizbait egokitu zaizu ringetik kanpora kolperen bat eman behar izana?**

Normalean boxeolariok ez dugu kan- poan iskanbilatan ibiltzeko gogorik iza- ten. Gimnasioan hainbeste aritzen gara! Egunero-egunero botatzen dugu estresa, beti mutur joka aspertzen gara... eta gero horixe falta dugu, kanpora joan eta mutur joka aritzea!

■ **Zer da gogorragoa zuretzat: boxeo edo igeltsero lana?**

Konparazio ederra egin duzu orain- txe! Bakoitza bere garaian. Igeltsero lana oso gogorra da. Baina boxeo ere, nahiz eta ordu gutxiago sartu egunean, dena eman behar duzun kirol bat da. Boxeo gogorragoa dela esango nuke ●

Bertso Eguna, 2003

Bertso Eguna 2003

URTARRILAREN 25ean

DONOSTIA
KURSAALEKO
ARETO NAGUSIAN
18:00etan

ARAETAN
21:00etan



Sarreraren erreserbak:
(0034) 943 21 77 98

www.bertsozale.com

Antolatzaileak:

Euskal
Herriko
Bertsozale
Elkartea



Kultur eta Turismo Ekintzetxea
Centro de Atracción y Turismo

Laguntzailea:



ARGIA
Euska Herriko Astekaria



E Z P

PRINTZA

ARTEAREN
BURUKO MINAK

Alberto Barandiaranek honakoa zioen "Jakín"en:

"(...) Eredugarria da ondare-tzarena nola soluzionatu duen (Txillidak). Bildutako artelane-kin eta egile eskubideekin zer egin erabakitze buruko minak izaten dituzte sortzaile handiek gehienetan, eta eza-gunak dira jabetzengatik auzi amaigabeak. Txillida-Leku-ekin egin dutena egin ondoren *Artista baten lana betiko-ratzeko manuala* edo idatzi beharko luke Txillida fami-liak. Eta, bide batez, Oteizari igorri, dedikatoriarekin.

Altuzako fundazioak ez du traza onik. Oso urrun dago hasierako urteetan iragarrita-ko proiektu integral hartatik -museoa, fundazioaren adiski-deak, hirian bertan erakustokia eta tailerra, uni-bertsitatean katedra, erauske-ta ibiltariak...-, eta erantzuki-zunak ez dira bakarrik oriotarraren aldarte batzuetan gogaikarrian bilatu behar (...).

Fundazioaren estatutuak osa-tzeko gobernuarekin eztabai-dak, artistaren lagun eta sasi-lagunen arteko kontu txiki, inbidia, susmo eta eziniku-siak; mila adierazpen eta zuzenketa, mila paper zirri-boratu eta berriro zirriborra-tuak... horrela joan dira hamar urte, proiektuaren gai-nean ados jarri gabe, eta galdu da gauzak benetan lotu-ta uzteko aukera. Museoren lanak bukatu eta eraikina esa-nahiaz eta edukiaz betetzeko unea iritsi denean, orduan eskultorea ez da jada eraba-kiak hartzeko gai (...)"

IKUSENTZUNEZKOAK LEHIAN

MIARRITZ izango da urtero bezala mundu-ko ikusentzunezko alorreko programen bilgune hil honen bukaeran. Izan ere, urtarrilaren 21ean hasi eta 26a bitartean egingo da Ikusentzunezko Programen Miarritzeko Nazioarteko Jaialdia, FIPA. Hego Ameriketako eta Espainiako pro-gramen partaidetza izango da nagusi bai jaialdi-ko sail ofizialean eta baita lehiaketatik kanpora ere. Lehiaketa berriz, ondorengo ataletan egingo da: Fikzioa, Telesaiak eta foiletoiak, Dokumen-talak, Erreportaje handiak eta entseguak, Musi-ka eta ikuskizunak eta saio laburrak.

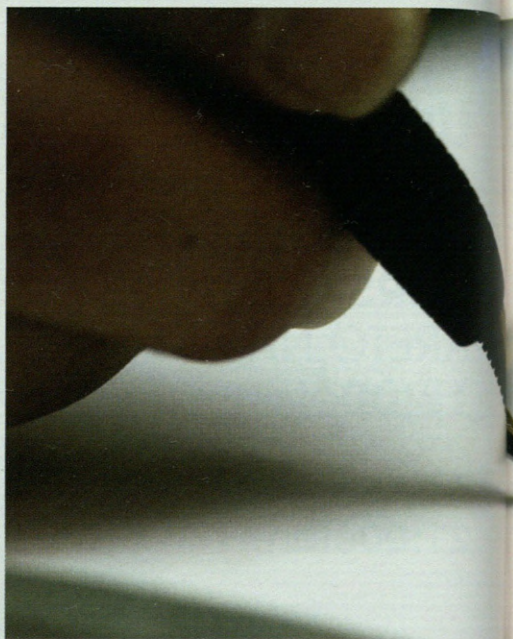
GAZTEAK ANTOLATZAILE

BERTSOAK kantatzeaz gain, saioak antola-tzeko ardura hartu dute Bizkaiko bertsolari gaz-



■ Azken Bizkaiko Txapelketaren une bat.

teek. Izan ere, Bizkaian, Txapelketako dinamika-tik kanpora geratzen dira hauetako asko eta asko. Bertsotan egiteko aukera falta sumatzen dute. Eta hori saihesteko, Txapel Bete Bertso ekimena jarri dute martxan. Guztira, 14 saio egingo dituzte hila-betero, urtarrilean hasi eta ekaina bitartean, eskualde guztietan. Tabernetan eskainiko dituzte saioak eta bakoitzaren ostean, txapela pasako dute entzuleen artean.



ALBERTO ELOSEGI

ZINEMARI EMANDAKO LAGUNTZAK

ORAIN hiru urte hitzartu zuen Kultura Sai-lak zinemarako eta telebistarako egindako fik-ziozko eta animaziozko filmak eta dokumenta-lak garatzeko diru laguntza sistema. Horri jarraituz, 2002. urteko deialdian, 1.268.135 euro bideratu zituen Kulturak zinema sustatzeko proiektuetara, EAEko Aurrekontu Orokorretako diru partidatik. 36.060 euro gidoieta bideratu dira; 120.202 euro film laburretara; 601.013 euro film luzeetara; 60.101 euro film luzeen proiektuak garatzera; eta azkenik, 450.759 euro zuzendu dira euskaraz bikoiztu eta azp titulatu-riko filmak zinema areto, bideo klub eta beste zirkuituetan zabal daitezen.

"ATAÑO" ETA MATXAIN

SENDOAK beste hiru liburu plazaratu berri ditu "Auspoa" bildumaren baitan. Batetik, Anto-nio Zabalak Manuel Matxainen 1.170 bertso jaso ditu "Uste gabeen" izeneko liburuan. Gehienak

H I T Z B I T A N

- Patxi Barcok zera adierazi zuen "Euskaldunon Egunkaria"n: "Sukaldari onenak eduki baina gero haien lanaz gozatzeko jatetxerik ez edukitzea bezalakoa da zinemaren egoera".
- Juan Mari Beltranek "El País"en: "Musika herrikoia ez da partitura batean kabitzen".
- Galder Perez, Antzerki Talde Amateurren lehendakariaren aburuz, "amateurra izateak askatasun osoa ematen die taldeei nahi dutena egiteko (...). Askatasun hori oso beharrez-koa da edozein kultur arlotan, askatasunik gabe sortzea oso zaila delako". "Prest!" aldiz-

L A K



“Basarri”ren bitartez prentsan argitaratutakoak dira. Bestetik, Salvador Zapiain “Ataño”ren bi eleberri argitaratu ditu Antonio Zabalak. 1997an bere obra guztia Zabalauren esku utzi zuen “Ataño”k. Eta 2000. urtean, zendu zen arren, bere liburuak argitaratuz jarraitzen dute oraindik.

MENINA BERRIAK

“MENINAK”, Velazquezen margoa oinarri



IDAZLEEN AZKEN LANAK

Ez da berria, baina oraindik harridura sortzen digu idazle, aktore edo autore askok bizitzako azken urteetan bizi duten miseriak. Baina, ez da harritzekoa euren egoera ekonomikoa ikusirik. Egun urtean bost liburu baino gehiago argitaratzen dituztenek edota egile eskubideetatik 840 eurotik gora irabazten dutenek autonomoen erregimenean kotizatzen dute. Besteek ez. Idazleen kasuan behintzat, Espainiako Gobernua araudi berri bat aztertzen ari da. Honen arabera, idazleek egile eskubideetatik lortutako diruaren arabera kotizatuko lukete, edota argitaletxeek jarriko lukete diru hori saldutako ale kopuruaren arabera.

hartuta abiatu da Donostiako Kursaaileko Kutxa Kubo aretoan ikusgai dagoen erakusketa eta bere baitan daraman proiektua. Izan ere, 48 artistek margolan horren interpretazio berri eta pertsonalak egin dituzte, pinturan, eskulturan, argazkian edota zeramikan. Hau guztia Woman Together Fundazioak antolatu du, eta lortzen dituen mozkinak Hego Amerikako emakumeei laguntzeko hainbat proiektuetara bideratuko ditu.



MONIKA DEL VALLE

■ Xabi Puerta.

IZENAK

Xabi Puertak “Los perros de la lluvia” antzezlan argitaratu du caoseditorial.com Interneteko helbidean dagoen argitaletxean. Krisi egoeraren dagoen idazle bati buruzko istorioa da.

Montxo Armendariz zine-magile nafarrak Zizur Nagusiko herriak eginiko omenaldia jasoko du datozen egunetan. Urtarrilaren 23an hasi eta apirilaren 3a arte Armendarizen film guztiak eskainiko dituzte.

Errobiren disko guztiak berrargitaratuko ditu Elkarlaneak. Lehena, “Errobi”, plazaratu du dagoeneko.

Maskaradak “Konbat. Beltza eta txakurrak borrokan” izeneko antzezlan estreinatuko du hilaren 28an Bilbon.

La Oreja de Van Goghi Urrezko Danborra emateko erabakiak polemika sortu du Donostiako Udalean. Urrezko Danborra Donostian bizi ez direnek jaso ohi dute. Behin betiko erabakia, ale hau amaitzerako burutu gabe zegoen hilaren 13ko plenoan hartuko da.



■ La Oreja de Van Gogh.

karian jasotako hitzak dira hauek.

- Iñaki Irazabalbeitia “Elhuyar”eko zuzendariak zera galdetzen zuen “Jakin”en: “Noiz arte egongo dira gure erakunde publiko nagusietan hizkuntza-politikako ardurak kultura sailen menpe?”.
- Karlos Aizpuruak “Euskaldunon Egunkaria”n: “Batzuetan, badirudi gai-jartzailea ezinbestean onartu beharreko gaitza dela saioretan. Eta ez; gaur-gaurkoz, 4 bertsolari edo gehiagoko saioretan ezinbesteko elementua da”.

Dokumentalaren gorakada

Azken urteotan dokumentala zinema ikuskitzen gisa ari da erreuperatzen. Dokumentala erakusteko bide nagusia telebista izan arren, besterik ezin litekeelako izan, egun ez da ezohikoa areto komertzialetan izaera dokumentaleko filmen estreinaldia, nahiz eta duela urte batzuk bitxia izango litzatekeen.

Dokumentalaren gorakada honen funtsezko arrazoiak hiru dira. Alde batetik, teknologia berrien mundu guztiko hedatzea aipatu behar dugu, honen ondorioz nabarmen merkatu baitira dokumentalaren ekoizpen kostuak. Filmek ekoizpenetan, imajina dezakegun bestelako jarduera ekonomikoetan gertatzen den bezala, kostuen murrizketa lehen mailako faktore bat bada, berebiziko garrantzia du horrek dokumentalaren ekoizpenean, honen pantailako errentagarritasuna film konbentzionalena baino askoz zailagoa delako.

BESTALDE, eta aurrekoarekin lotuta, izugarria da telebista kateen ugaritzea. Kablezko telebistaren, plataforma digitalen eta kate tematikoen agerpenak orain gutxi arte pentsa ezina zen gorakada ekarri du eskaeretan.

Azkenik, hirugarren faktoreak ez du alderdi ekonomikoarekin zerikusirik, produktu berean fikzioa eta dokumentala bateratzea eragin duten moda kultural eta joera artistikoekin baizik.

Hasiera batean dokumentala izan zen. Ezagutzen dugun lehenengo filma 1896an ekoiztutako "La llegada de un tren a La Ciotat" da. Ezbairik gabe, film hark harrera ona izan zuen publikoan, urte berean, 1896an, dekoratu ezberdineko baina argumentu bereko beste hiru film egin baitziren: "Llegada de un tren- estación Joinville", "Llegada de un tren a la estación de Vincennes" eta "Llegada de un tren a Melbourne".

Zinema dokumentalaren jatorria, saiakerarena bezala, gizakiok betidanik geure buruari mundua azaltzeko izan dugun beharrean datza. Fikziozko zinematik ordea, dagokion literaturak bezalaxe, ihes egiteko beharrari erantzuten dio, imajinazioaren gordeleku bihurtuz.

"Ikusken" kasuan izan ezik gure zinematik dokumentalen tradizio handirik sortu ez duen arren, euskal zine-

maren historia xumean ere, lehenengo filma dokumentala izan zela gogoratu behar dugu. Zinema dokumentalaren inguruan Euskadin jazo den gertararik aipagarriena, eta harrotasunez esaten dut gainera, pasa den azaroaren bukaera aldean bere 44. edizioa burutu zuen ZINEBI, Bilboko Zine Dokumental eta Laburmetraia Nazioarteko Jaialdia dugu. 50eko hamarkada bukaeratik, Bilboko Jaialdia mundu guztiko zuzendarientzat erakargarria izan da, bereziki euren lehenengo fikziozko edota animaziozko lanak bidaltzen zituzten zinemagile berrientzat. Are gehiago, asko dira euren karrera profesionala lehenengo laburmetraiak lehia-keta honetara bidaliz hasi zuten izen handiko zinemagileak. Zentzu horretan, Bilbo kulturalki nazioartera zabaltzeko lehenengo mailako elementua izan da jaialdia. Parte hartze aldetik ere, edizio berri bakoitzak aurrekoa gainditzen duela esan beharra dago, eta azken honetan, adibidez, 61 herrial-

detako 1.092 film ikusteko parada izan dugu.

DOKUMENTALAREN arloan, Bilboko jaialdia Francoren diktadurapean bizitako zentsuraren aurkako nolabaiteko espazio pribilegiatu bat izan zen. Bertan, 60ko eta 70eko hamarkadetan gurea ez zen bestelako errealitate bati buruz ziharduen eta erabat galarazita zegoen zinema bat ikusteko gogotsu zeuden antifrankista oro elkartzeko baitziren ●



MONIKA DEL VALLE

Ernesto del Río
ZINEBIko zuzendaria

"Zinema dokumentalaren jatorria, saiakerarena bezala, gizakiok betidanik geure buruari mundua azaltzeko izan dugun beharrean datza. Fikziozko zinematik ordea, dagokion literaturak bezalaxe, ihes egiteko beharrari erantzuten dio, imajinazioaren gordeleku bihurtuz"



A N T Z E R K I A

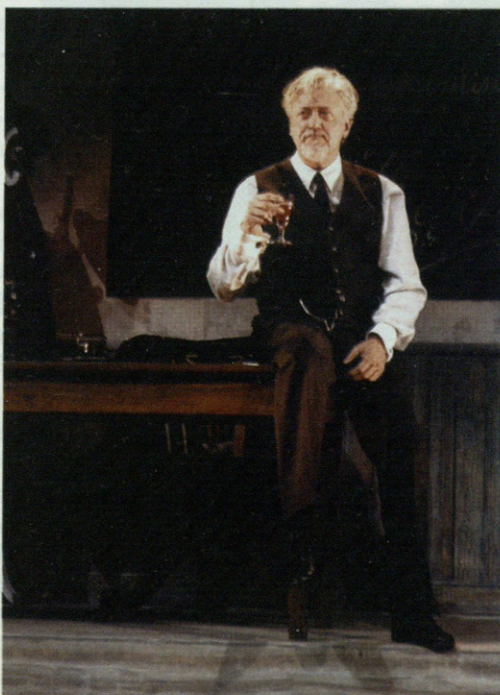
"Mi suicidio" bakarriketa estreinatu berri du Tanttaka konpainiak Donostian. Henri Roorda idazlearen testua gorpuzteko Mario Gas antzerki zuzendari eta aktorea Fernando Bernuesen zuzendaritzapean aritu da lanean.

AZKENAURREKO HATSA

Lagun maitea, atzo gezurra esan nizun. Zuhurra izan beharra nuen, ez baitut ezerk nire buruaz beste egitea eragotzerik nahi. Gutun hau jasotzen duzunean hilda egongo naiz (huts egin ez badut behintzat). Asko abusatu dut nireaz eta besteenaz, eta hori konponezina da. Agur". Hauek izan ziren Henri Roorda idazle suitzarrak, 1925eko azaroaren 6an, bere buruaz beste egin baino lehen lagun min bati idatzi zizkion hitzak. Eta ez zuen huts egin.

Hil aurretik idatzitako "Mi suicidio"n izkiriatu zituen bere burua akabatzeke zituen arrazoiak. Egiatasun sakoneko testua da, norbanakoari zein gizarteari buruzko gogoeta zorrotzak azaltzen dituen.

Orain, bakarriketa bilakatuta eza-gutarazi dizkigu Tanttakak Roordaren



ideiak, eta horretarako antzerki munduan eskarmentu handiko gizona eraman du oholtza gainera: Mario Gas.

Suizidioa egun tabu bilakatu den ekintza da. Inork bere bizitzarekin akabatzeko erabakia hartuz gero, gertakaria ezkutatu egiten dute hedabideek, amoralizat jotzen da. Baina, gizartea sortzearekin batera sortu zen suizidioa. Garaiaren arabera, baina, suizidioak konnotazio ezberdinak eduki ditu. Hala uste du Mario Gasek ere: "Roordak testua idatzi zuen urtean, 1925ean, erdi mailako klasea oraindik inperio austriar-hungariarretik zetorren, eta ohoreari buruzko beste ikuspuntu bat zuen. Suizidioarena norberak bere burua salbatzeko modu bat ere bazen, ekintza heroiko bat".

Matematika irakasle izateaz gain, hainbat entsegu pedagogiko eta filoso-

■ Fernando Bernues

"Talde gehienak arrakastaz hiltzen dira"

Konpainia ezberdinetan aktore jardun ostean 1983an Tanttaka-rekin hasi zuen zuzendari lanbidea donostiar honek. Ordutik konpainia berean jarraitzen du gelditu gabe. Zuzendutako azken lanetan aipatzekoak dira "El florido pensil", "Ez da hain erraza" eta "Ekaitz txorien eskua". Tentazioa ekoizpen etxearen sortzaileetako bat ere bada. Azken sei hilabeteetan oso lanpetuta ibili da eta orain deskantsatzeko gogoz dagoela aitortu digu.

■ **Gurean ez dugu bakarrikzeta asko ikusteko betarik izaten.**

Bakarrikzeteekin karta bakarrean gauza asko jokatzen dituzu, oso zorrotza izan beharra dago. Mozorrorik gabeko antzerkia da. Gainera, edozein aktore ez da bakarrikzeta bat egiteko gai. Ordu betez erantzunik gabe, energia mantenduz maila ematea ez dago edozein aktoreren esku. Dena dela, baditu bere abantailak ere: beste ikuskizunak baino errazago mugi daiteke.

■ **Tanttaka euskal antzerkigintzan enpresa indartsutzat dugu. Nola ikusten duzu egoera arlo honetan?**

Oso gaizki. Egia da profesional gisa daramatzagun 25 urteetan asko ikasi

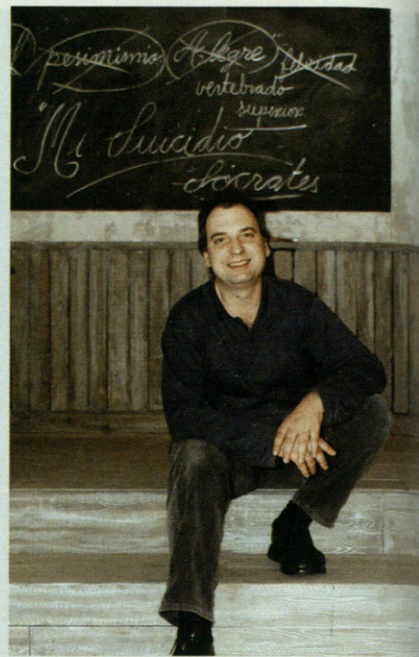
dugula, baina, bestalde, azpiegiturek beti bezain ahul jarraitzen dute. Azken urteetako bilakaerari so eginaz konturatzen zara ekoizpen artistiko interesgarri batera iritsi diren enpresa guztiak desagertu egin direla, euren ibilbidearen mementorik hoberenean. Arrakastaz hil dira gehienak.

■ **Eta hori zergatik gertatzen da?**

Konpainia bat behin maila batera iristen denean asko eskatzen zaio: funtzio kopurua handitzea, maila tekniko txukunagoa eskaintzea... eta noski, saltzeko garaian lan guztiek ez dute arrakasta bera izaten. Hainbeste dimentsionatzen dira azpiegiturak denbora gutxian bertan behera erortzen direla. Karraka, Tarima, Geroa eta Orain taldeen kasuak adibide garbiak dira.

■ **Eta zein irtenbide ikusten duzu?**

Ekoizpen teknikoa eta artistikoa banandu egin beharko lirateke. Azpiegitura batzuk sortu beharko lirateke, irekiagoak izango direnak, eta edozein antzerki talderentzat eskuragarri egongo direnak. Egia da baita ere antzerkiko agente ezberdinen artean gero eta harreman hobea dagoela, baina antzerki politika zehatz bat falta da ●



■ Fernando Bernues.

fikoren egile da Henri Roorda. Lausana herrian jaio zen 1870ean. Prestigio handia eskuratu zuen garaiko intelektualeen artean, besteak beste, "Le roseau pensant", "Mon internationalisme sentimental" eta "Le pedagogue n'aime pas les enfants" lanei esker.

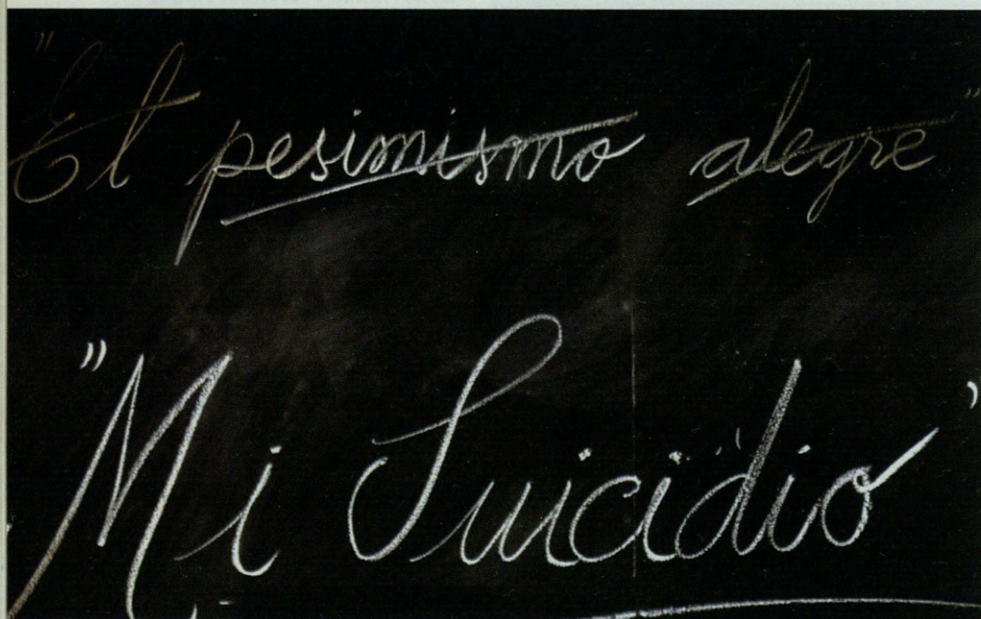
Antzezlanaren zuzendari Fernando Bernuesek "Mi suicidio" testuarekin

■ **Suizidioa egun tabu bilakatu da. Baina, gizartea sortzearekin batera sortu zen eta konnotazio ezberdinak izan ditu garaiazen arabera**

ustekabeen egin zuen topo: "Liburu denda batean aurkitu nuen. Hasieran ezin nuen sinetsi hain gaurkoa iruditzen zitzaidan hura 1925.ean idatzia izan zenik".

Zuzendari donostiarrak lehen unetik garbi izan zuen antzezlan bilakatuko zuen testuaren protagonista nor izango zen: "Zerbait irakurtzen ari naizenean aktoreen aurpegiak burura etortzen zaizkit. Kasu honetan Mariorena nerabilen buruan. Egia esan, deitu nionean ez nuen espero baiezkua emango zidanik. Opari bat izan da niretzat".

Izan ere, Bernuesen aburuz testua



■ Mario Gas: "Roodak testua idatzi zuenean, 1925ean, suizidioarena norberak bere burua salbatzeko modu bat ere bazen, ekinga heroiko bat".

ederra da, gogoetez kargatua, "baina era berean badu esentzialtasun bat, eta aktoreak hau transmititu ezin bazezakeen testuak tuntun samarra gelditzeko arriskua zuen".

BIZITZEKO IRAKASGAIA.

Ikasgela huts bat. Kristalezko leihoetan euria etengabe ari da joka. Garbi irakur daiteke gelako arbelean "El pesimismo alegre" klarionaz idatzita. Eskuineko atetik Henri sartzen da, dotore jantzita, zigarroa eskuan duela. Bakarriketak aurrera egin ahala, beste hainbat hitz ere idatziko du arbelean. Bere bizitzako azken irakasgaia ematera doan irakaslea ez dago bakarrik ordea: aurrean ditu ikusleak, ikasle bilakatuta, eta baita urteetan zehar lagun izan duen ardo botila ere. Euria ere, nolabait, bakarriketa guztiaren zelatari isila da. "Nire eskola garaia oroitzu", dio Bernuesek, "lehenengo etorri zitzaidan irudietako bat euriarena izan zen. Gertutasunagatik edo, malenkonia eragiten dit". Azken batean, Henri Roordak benetan eman nahi izango lukeen irakasgaia da bakarriketa hau.

Gasen ustez antzezlanaren ia indar guztia testuan dago: "Etengabeko dialektika baten bidez bere argumentua eraikitzen doa, eta nire ustez emozioa, hein batean, pentsamenduaren askatze horretan biluzten da". Bere buruaz beste egiteko hautua egin duen arren, ironiaz, umorez eta argitasunez beteriko pertsonaia ageri da ohol-tza gainean. "Hainbesteraingo nago bizirik, ez dudala heriotzaren gertutasuna nabari", dio pertsonaia obraren istant batean.

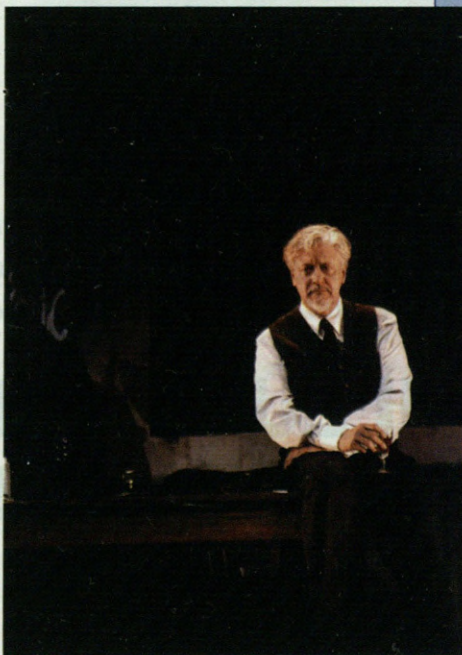
Antzokira drama existentzialista ilun bat ikustera joandako ikusleak ez du esperotakoa topatuko. "Nolabaiteko tratamendu brechtiarra eman nahi izan diogu pertsonaiari, esaten duenari garrantzia emanez batez ere. Diskurtsoak berak nahiko indar dauka, ez da ia apaindu beharrik izan", gaineratzen du protagonistak.

Ibilbide luzeko bakarriketa izango da ziur asko Tanntakak muntatutako "Mi suicidio", bere zuzendariak aitortzen duen moduan, "Mario eszenategi gainera

itzultzeak morbo handia sortu baitu". Hori dela eta, emanaldi andana egiteko asmoa dute. Oraindik ere datak zehazteke dituzte ordea. Mario Gasek berak emanaldi asko egiteko gogoaz aldu du: "Irizpidearekin sortutako hala-

ko gogoeta umil, barruko, xume eta sentiberan oso gustura parte hartu dut, batez ere gure artean ergelkeria hain

hedatuta dagoen garai hauetan". Zuzendari eta aktorearen iritziz antzerkian probokazio formal hutsa egiten duen proposamen hutsal ugari dago, "eta baita ere bulevar generoko tentel-



■ Mario Gas.

keria asko. Denetarik egon behar duela uste dut, baina gaur egungo antzerki ekoizpenean antzerki mota hau hartzen ari den garrantziak kezkatzen nau", dio.

Behin emanaldien martxa hartuta, Fernando Bernuesek bakarriketa hau eskoletan egiteko asmoa du: "Benetako ikasgela batean antzeztea asko gustatuko litzaidake, oso leku aproposa iruditzen zait bakarriketa hau egiteko" ●

◆ AINARA GURRUTXAGA

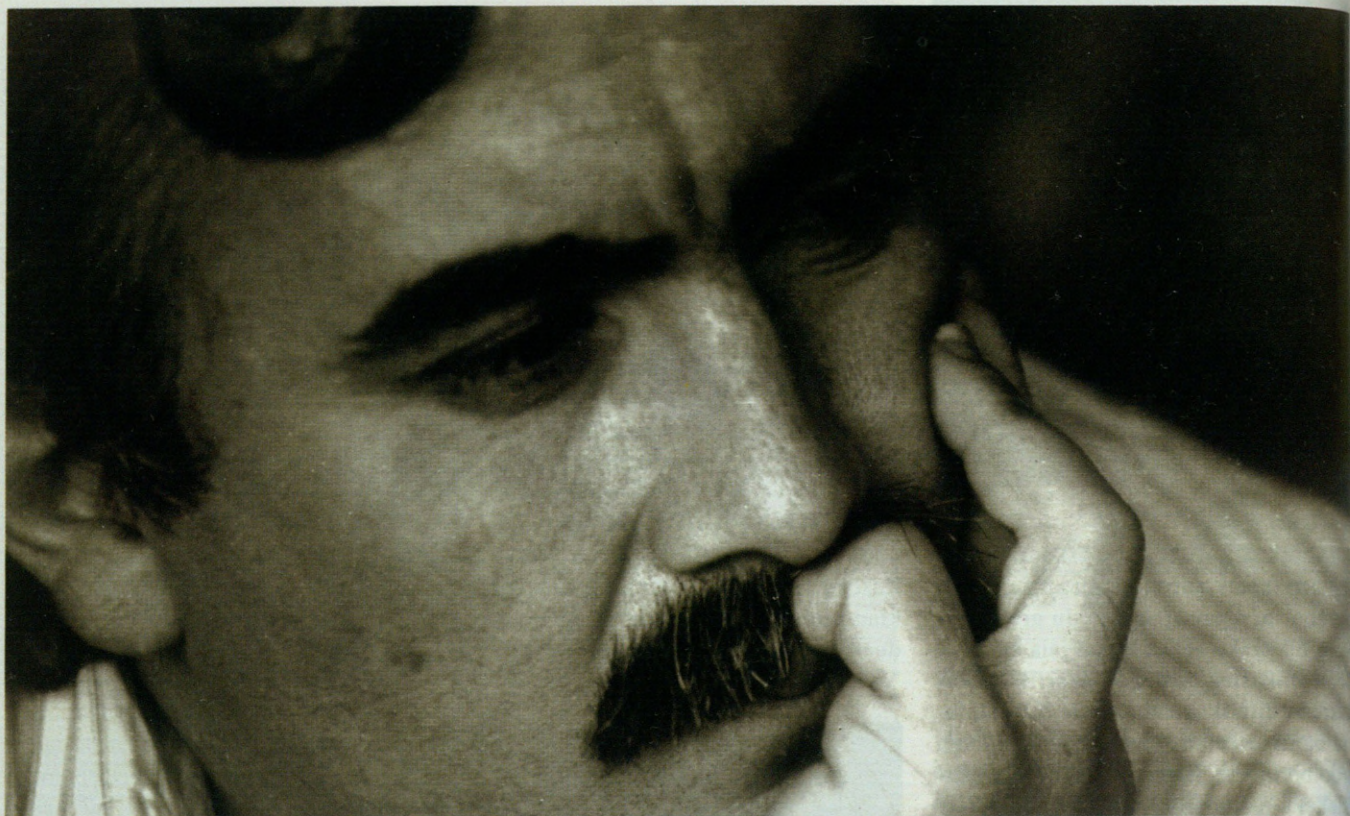
■ Gas, eszenaren ikuspegi hedonista

A itortu behar dut beldur pixka batekin egin nio!a Mario Gasi elkarrizketa. Entzuna nuen komunikabideetan adierazpenak egitea ez zuela oso gustuko. "Nahiko urduri dago eta ez dakit zurekin hitz egin nahi izango duen", esan zidan Fernando Bernuesek ere, biak elkarrizketatzeko asmoz Donostiako Antzoki Zaharrera joan nintzenean. Entseguren tartean, ordea, Gasek ez zuen inongo arazorik jarri elkarrizketa egiteko. Eta berriro ere aurreiritziak bertan ziplo erori zitzaizkidan: serio eta hotz irudikatu nuena, umoretsu eta atsegin agertu baitzitzaidan.

Batez ere antzerki zein opera zuzendari gisa egindako lanengatik goraiatua izan denari estreinaldian nola sentitu zen galdetu nion: "Aktoreak ez du inoiz lotsarik sentitzen publikoaren aurrean, ohol-tza bakardade partekatua gunea da, aktorearentzat leku eroso", erantzun zidan, "askoz ere urduriago jartzen naiz entsegu batean egon daitezkeen lau pertsona ezezagunen aurrean, gune intimo bat erasotzea bezala da". Eszenan hogeitortetik gora daramatzanak 2002.ean Pucciniren "Madama Butterfly" opera eta Jean Geneten "Las Criadas" antzerki lanak zuzendu zituen. Dena dela, aktore lanetan ari denean zuzendari grina alboratzen badakiela dio Gasek: "Bi arloetan lan egiten duenak jakin behar du memento bakoitzean bere lekuan egoten.

Aktorea izaki sentibera eta inteligente bat da eta, hortaz, aukera ezberdinak eskaini diezazkioke zuzendariari, baita harekin eztabaidatu ere. Baina beti egongo da zuzendariak irudikatu eta sortu duen mundu horren zerbitzura".

Elkarrizketa amaituta ulertu nuen Mario Gasi buruz Bernuesek egin zidan deskribapena: "Bizitzari modu hedonista, irrazional, erradikal eta era berean aristokratikoan aurre egiten dion gizona" ●



L I B U R U A K

Bere heriotzaren 10. urteurrenean "Joxemi Zumalabe. Ipurtargiaren itzal luzea" liburua banatu berri du doan "Euskaldunon Egunkaria" k. Lorea Agirre kazetariak Zumalaberen bizitza eta lana bildu ditu biografia honetan.

JOXEMI ZUMALABEREN ITZAL LUZEA

Joan den igandean hamar urte bete ziren Joxemi Zumalabe hil zela eta egun horretan "Euskaldunon Egunkaria" erosi zutenek euskalgintza eta herrigintzaren eragile honen biografia jaso zuten doan.

Lore Agirre liburuaren egileak 1988an ezagutu zuen Zumalabe, ARGIA n lanean hasi zenean. Orduan azaletik ezagutu zuen eta liburuari esker izan du sakonago ezagutzeko aukera. Bere bizitzaren garai ezberdinetan Joxemik gertu izan zituen 20 bat pertsona elkarriketatu baititu egun "Euskaldunon Egunkaria" n diharduen kazetariak.

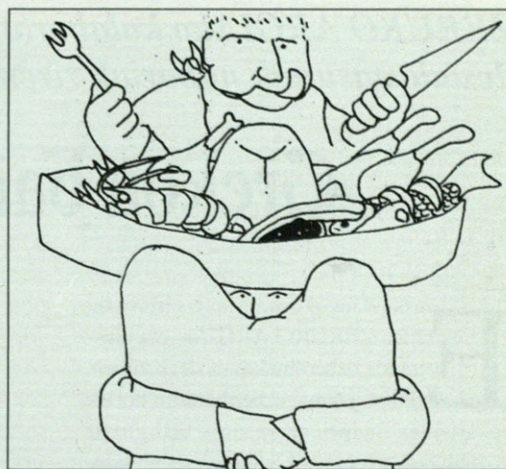
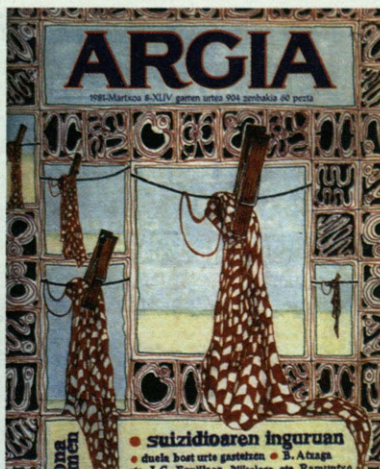
Familia donostiar, burges, euskaltzale eta abertzalea zen Joxemirena. Karmele

Esna! andereñoarekin hasi zen ikastolan eta Elbira Zipitriarekin jarraitu. Batxilergoa euskaraz egin zuen Santo Tomas Lizeoan. Monzon, Txillardegi, Oteiza, Txillida eta kultur eta politika munduko hainbat pertsonarekin harremana zuten zumalabetarrek. Giro berezian hazi zen, beraz, eta "gerora hori berarentzat altxor bat izan zen", Lorea Agirreren esanetan. "15 edo 16 urterekin dagoeneko argi zuen euskararen aldeko kontzientzia".

Oso gaztetik hasi zen, hortaz, euskalgintza eta herrigintzan lanean, "ikusuntu ezkertiar batetik gainera". Agirrek dionez, "euskalgintza eta herrigintza bezala, bere bizitza pertsonalean ere koherentea izan zen pentsamendu ezker-

tiar horrekin". Ideiak oso garbi omen zituen beti eta analista sakona baino gehiago, intuizio handiko pertsona zen.

Ezagutu zutenek lagunak egin eta mantentzeko gaitasun berezia zuela diote, pertsona goxoa eta lagunkoia zela. 80ko hamarkadaren lehen urtetan ARGIA oso egoera kaxkarrean zegoen. Prentsa elebiduna modan zegoen eta euskaraz hutsezko aldizkaria erabat baztertua. "Argieroek" (Jon Barandiaran, Josu Landa, Joxemari Ostolaza, Iñaki Uribe, Pello Zubiria eta Joxemi bera) dirua beste lan batzuetatik lortu eta musutruk ateratzen zuten aldizkaria. Maiz gaupasak egin behar izaten zituzten horretarako eta denek diote horrela andregai bat



■ 80ko hamarkadako ARGIAren bi azal, Joxemik diseinatuak eta aldizkari berean agertutako marrazkia.

baino gehiago galdu zutela. “Joxemik ez, Joxemik andregaiia lanera ekartzea lortzen zuen. Lankideak lagun bihurtzen zituen eta lagunak lankide”. “Joxemi Zumalabe. Ipurtargiaren itzal luzea” biografian argi ikusten da haren bizitza per-

tsionala eta lana nahastu egiten zirela.

Eta lana ez zuen soilik euskarazko prentsan egin. “Oso polifazetikoa zen, eta autodidakta gainera”. Antzerkia, politika, langile mugimendua, mugimendu antinuklearra, artea... Euskal Sukaldaritza Berriaren ekimenean ere parte hartu zuen. “Harrigarria da hainbeste saltsatan ibili izana”, dio Lorea Agirrek, “eta ziur nago jende gehiagorekin hitz eginez gero, berak beste esparru batzuk ere landu zituela jakingo dugula”.

Bere bokazioa pintore izatea zen. “ARGIAko urteroko bilera handi horietako batean entzuna nion: ‘Eszedentzia bat hartuko dut, pintatu nahi dudalako’, baina ez zuen inoiz hartu. Ez dakit pintore ona izango zen, baina dohainak behintzat bazituen”. Horren lekuko, besteak beste, ARGIAren egindako margo eta diseinu lanak. Hortaz, bizirik balego egun Joxemi Zumalabe pintorea izango zen? “Ez dut uste. Ziur beste saltsaren batean ibiliko zela”.

BERE AUKERA. Joxemi Zumalabe oso gaztetatik hasi zen sabeleko minekin, baina ez zion inoiz garrantziarik eman eta ez zen batere zaindu. “Juxtu kontrakoa egin zuen, gaupasak lanean, pintxo pare bat jan, egunean bi tabako pakete erre, kafe bat bestearen atzetik...” Zerbait egin behar zela ikusi eta egin arte ez omen zuen etsitzen, lehentasuna beti proiektuek zuten eta “bere buruarekin oso ezaxola zen”. Egunkaria Sortzeneko garaia oso gogorra izan zen proiektuan zebiltzanentzat (kontrako giroa, tentsioa, dirua lortu beharra...), eta bereziki Zumalaberentzat. Baina gaixotuta ere lanean jarraitu zuen eta “Euskaldunon Egunkaria”ko bilerak

bere etxean egin ziren sarritan. “Azkenean bere aukera pertsonala izan zen, berak aukeratu zuen bizitza hori eta Josu Landa lagun eta lankide ohiak dio pribilegiatua izan zela horregatik”.

Zumalabek “Euskaldunon Egunkaria”k aurrera egingo zuela ziurtatzeko bi urteko epea behar zela zioen. Eta orduantxe hil zen, minbiziak jota. Bere biografiaren egilearen ustez, “gogorrena bizi izan zuen eta onena ikusteke hil zen. ‘Euskaldunon Egunkaria’ gaur ikusiko balu harritu eta poztu egingo litzatekeela uste dut”.

Joxemi Zumalaberen bizitzaren errepasoa egiteaz gain, Loreak Zumalabe “artista”ren lan grafikoak bildu ditu liburuko atal batean. Beste atal bat bere pentsamendua islatzen duten testuei eskaini die: “Bere pentsamenduak hiru oinarri zituen: euskalgintza, herri mugimenduak eta naziogintza. Eta hirurak elkarrekin garatu behar zirela pentsatzen zuen”.

Apasionatua, eskuzabala, tematia, polifazetikoa... zela diote bere lagunek. Hilik daudenetaz gauza onak esateko eta idealizatzeko joera dago, ordea. “Ni hori saihesten saiatu naiz. Ez nuen santu baten bizitza kontatu nahi. Joxemi humanoa agertzen saiatu nahiz, bere bertute eta akatsekin”. Akatsak izan bazituelako. “Erabat inpuntuala zen, denbora ez zuen kontrolatzen, horretan desastre hutsa zen”.

Pertsona baten bizitza kontatzen da liburuan, baina “historia liburu bat ez egiten saiatu banaiz ere, Joxemiren bizitza ARGIA eta ‘Euskaldunon Egunkaria’ren historia ere bada, eta 70eko hamarkadatik honako abertzale eta euskaltzaleen historia” ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

■ Urtez urte

1950: Urriaren 14an jaio zen, Donostian.

1953: Karmele Esnalekin hasi zen ikastolan.

1966: Zeruko ARGIAren lehen artikulua argitaratu zuen.

1968: Bartzelonara joan zen arkitektura ikastera, urte betera itzultzeko.

1971: ETA Vian sartu zen. Banaketaren ondoren minoen taldean geratu zen.

1977: Euskal Sukaldaritza Berriaren sorreran parte hartu zuen.

1979: Zeruko ARGIAren hasi zen.

1980: Kaputxinoei Zeruko ARGIA erosi eta ARGIA sortu zuen Joxemari Ostolazarekin batera.

1982: Ostaizka Irastorza ezagutu zuen, bere seme-alaben ama izango zena.

1984: Apika informatika enpresaren sorreran parte hartu zuen.

1988: Antza inprimategiaren sorreran parte hartu zuen eta euskarazko egunkari bat sortzeko lanean hasi zen.

1991: Hil edo biziko ebakuntza egin zioten otsailean

1992: Urtarrilaren 12an hil zen ●

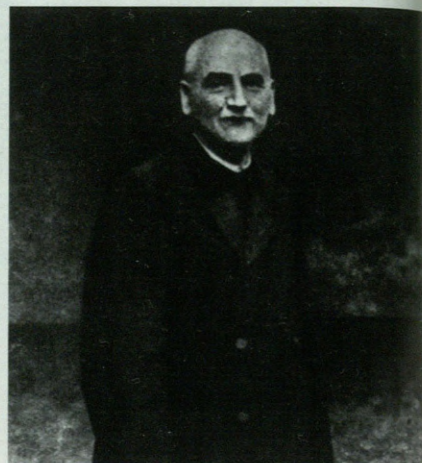
ZERUKO ARGIAko kolaboratzaileen artean zenbait gairen inguruko desadostasunak nabariak ziren, eta horri buruz mintzo zen “Basarri” ale hartan.

Grekoa baino zailagoko euskara

Euskaldungoa bezain anitza izan nahi zuen ZERUKO ARGIAk, eta ikusmolde ezberdineko idazleak zituen. Baina, jakina, ezberdintasun horiek zekartzaten ondorioak ez ziren beti guztiz gozoak izaten, eta batik bat euskararen kontuan, zenbait betiko kolaboratzaile haserretu, eta bere lanak besapean zituela beste nonbaitera alde egitera erabakia zuen ordurako. Denean bat ez etorri arren, txintxo-txintxo astero bere lanean jarraitzen zutenen artean, berriz, “Basarri” zegoen. Baina hara zer zioen, “Bere Bordatxotik”, 1973ko urtarrilaren 21eko zenbakian.



■ Sebero Altube.



■ Txomin Agirre.

EUSKAL IDAZLE HERRIKOIAK

Bere irakurketa kutunenen egile bat zekarren kontura, hasteko. “Berrogeitamar urte dira Pedro Migel Urruzuno jauna il zala. Aren jaioterri Elgoibar’en ilbeltzaren amazpitik asi ta ogeitazortzira, berebiziko jaiak ospatuko dira. Euskal idazle errikoirik iñor izan bada, bat ori Pedro Migel Urruzuno. Parre algara gozoa pranko egin genduen gazte denboran aren lanak irakurrita. Urruzuno’ren zerbait irakurtzen asten bazera, bukatu arte etzera geldituko”.

Esandakoagatik garbi ikusten denez, Urruzunoren lanak oso gogoko zituen "Basarri"k, baina ez zezala inork uste zaletasun hori zeukan pertsona bakarra zenik, zeren

“Sebero Altube euskaltzain (akademiko) zanak, euskal idazleen ispillu bezela izendatzen zuen. Berdin ‘Kirikiño’ ere. Zergatik? Gure erria iñork ez bezela ezagutzen zuten idazleak zirelako; ametsetako munduan ez zebiltzalako, garai artako eta gaurko idazle asko gabiltzan bezela”.

Herriaren ohiturak, gustuak eta hizkuntza ezagutzen zituzten, eta noski, “erriak jarraitu egiten zieten, aien lanak noiz eta nun ikusiko egoten zan”, zioen “Basarri”k, zenbait galdara bihurri egitera ekin aurretik: “Gure egunetan agertzen diren lan asko norentzat idatzia (eskribituak) daude? Zenbatek irakurtzen dituzte? Ta... zenbatek ulertu edo konprenditu? Artu degun bide au al da ain larri dagoen izkuntza salbatzeko bidea?”.

Auskalo zer erantzun zion “Nere Bordatxotik” haren irakurle bakoitzak, baina nolana ere, alde aurretik erabakia zuen auzia berak, “Etzegok toki txarrean!”, baitzioen.

BURU GUTXIKO JOKAERAK

Gogoa asaldatzen zion zerbait zuen gizonak, eta kezka hura hobeto azaltzeko, Aita Zabala jesuitari entzundakoa zekarren kontura: "Urruzuno" ren denborako ainbat goi-mailako idazle, ainbat gizon argi, ainbat jakintsu, aitatu ere eztira egiten gaur. Eta mojatxoek konbentuko kapillau apala, ezerezustekoa, or dago bizirik erriaren oroimenean", esan omen zien hark. Eta "Basarri"k.

■ Arratian beste dantza toki bat

Sabin, 1973-1-21

L gorren beste dantza toki bat zabaldu dabe Erregeren egunean eta Lentzun nebandik gaiñezka egoan. Nik ez daukat olango tokiaren aurka ezer, baiña uste dot gazteek olango gauzetan bakarrik ez dabela euki bear jarrita euren ametsa, zoritxarrez gazte askogaz gertatzen dan moduan; au da

beste ardura edo kezka batzuk euki
bear doguzela, erriko gauzen ardurea
eta abar; eta oraindik gehiago esango
dot: uste dot olango gauzekaz ardura-
tuten garanean poz aundiagoa senti-
tzen dogula geure bizian, beste alan-
go gauzekaz arduraten garanean
baino ●

1928 - 1929, 1930 - 1931, 1932 - 1933, 1934 - 1935, 1936 - 1937, 1938 - 1939, 1940 - 1941, 1942 - 1943, 1944 - 1945, 1946 - 1947, 1948 - 1949, 1950 - 1951, 1952 - 1953, 1954 - 1955, 1956 - 1957, 1958 - 1959, 1960 - 1961, 1962 - 1963, 1964 - 1965, 1966 - 1967, 1968 - 1969, 1970 - 1971, 1972 - 1973, 1974 - 1975, 1976 - 1977, 1978 - 1979, 1980 - 1981, 1982 - 1983, 1984 - 1985, 1986 - 1987, 1988 - 1989, 1990 - 1991, 1992 - 1993, 1994 - 1995, 1996 - 1997, 1998 - 1999, 2000 - 2001, 2002 - 2003, 2004 - 2005, 2006 - 2007, 2008 - 2009, 2010 - 2011, 2012 - 2013, 2014 - 2015, 2016 - 2017, 2018 - 2019, 2020 - 2021, 2022 - 2023, 2024 - 2025, 2026 - 2027, 2028 - 2029, 2030 - 2031, 2032 - 2033, 2034 - 2035, 2036 - 2037, 2038 - 2039, 2040 - 2041, 2042 - 2043, 2044 - 2045, 2046 - 2047, 2048 - 2049, 2050 - 2051, 2052 - 2053, 2054 - 2055, 2056 - 2057, 2058 - 2059, 2060 - 2061, 2062 - 2063, 2064 - 2065, 2066 - 2067, 2068 - 2069, 2070 - 2071, 2072 - 2073, 2074 - 2075, 2076 - 2077, 2078 - 2079, 2080 - 2081, 2082 - 2083, 2084 - 2085, 2086 - 2087, 2088 - 2089, 2090 - 2091, 2092 - 2093, 2094 - 2095, 2096 - 2097, 2098 - 2099, 2100 - 2101, 2102 - 2103, 2104 - 2105, 2106 - 2107, 2108 - 2109, 2110 - 2111, 2112 - 2113, 2114 - 2115, 2116 - 2117, 2118 - 2119, 2120 - 2121, 2122 - 2123, 2124 - 2125, 2126 - 2127, 2128 - 2129, 2130 - 2131, 2132 - 2133, 2134 - 2135, 2136 - 2137, 2138 - 2139, 2140 - 2141, 2142 - 2143, 2144 - 2145, 2146 - 2147, 2148 - 2149, 2150 - 2151, 2152 - 2153, 2154 - 2155, 2156 - 2157, 2158 - 2159, 2160 - 2161, 2162 - 2163, 2164 - 2165, 2166 - 2167, 2168 - 2169, 2170 - 2171, 2172 - 2173, 2174 - 2175, 2176 - 2177, 2178 - 2179, 2180 - 2181, 2182 - 2183, 2184 - 2185, 2186 - 2187, 2188 - 2189, 2190 - 2191, 2192 - 2193, 2194 - 2195, 2196 - 2197, 2198 - 2199, 2200 - 2201, 2202 - 2203, 2204 - 2205, 2206 - 2207, 2208 - 2209, 2210 - 2211, 2212 - 2213, 2214 - 2215, 2216 - 2217, 2218 - 2219, 2220 - 2221, 2222 - 2223, 2224 - 2225, 2226 - 2227, 2228 - 2229, 2230 - 2231, 2232 - 2233, 2234 - 2235, 2236 - 2237, 2238 - 2239, 2240 - 2241, 2242 - 2243, 2244 - 2245, 2246 - 2247, 2248 - 2249, 2250 - 2251, 2252 - 2253, 2254 - 2255, 2256 - 2257, 2258 - 2259, 2260 - 2261, 2262 - 2263, 2264 - 2265, 2266 - 2267, 2268 - 2269, 2270 - 2271, 2272 - 2273, 2274 - 2275, 2276 - 2277, 2278 - 2279, 2280 - 2281, 2282 - 2283, 2284 - 2285, 2286 - 2287, 2288 - 2289, 2290 - 2291, 2292 - 2293, 2294 - 2295, 2296 - 2297, 2298 - 2299, 2300 - 2301, 2302 - 2303, 2304 - 2305, 2306 - 2307, 2308 - 2309, 2310 - 2311, 2312 - 2313, 2314 - 2315, 2316 - 2317, 2318 - 2319, 2320 - 2321, 2322 - 2323, 2324 - 2325, 2326 - 2327, 2328 - 2329, 2330 - 2331, 2332 - 2333, 2334 - 2335, 2336 - 2337, 2338 - 2339, 2340 - 2341, 2342 - 2343, 2344 - 2345, 2346 - 2347, 2348 - 2349, 2350 - 2351, 2352 - 2353, 2354 - 2355, 2356 - 2357, 2358 - 2359, 2360 - 2361, 2362 - 2363, 2364 - 2365, 2366 - 2367, 2368 - 2369, 2370 - 2371, 2372 - 2373, 2374 - 2375, 2376 - 2377, 2378 - 2379, 2380 - 2381, 2382 - 2383, 2384 - 2385, 2386 - 2387, 2388 - 2389, 2390 - 2391, 2392 - 2393, 2394 - 2395, 2396 - 2397, 2398 - 2399, 2400 - 2401, 2402 - 2403, 2404 - 2405, 2406 - 2407, 2408 - 2409, 2410 - 2411, 2412 - 2413, 2414 - 2415, 2416 - 2417, 2418 - 2419, 2420 - 2421, 2422 - 2423, 2424 - 2425, 2426 - 2427, 2428 - 2429, 2430 - 2431, 2432 - 2433, 2434 - 2435, 2436 - 2437, 2438 - 2439, 2440 - 2441, 2442 - 2443, 2444 - 2445, 2446 - 2447, 2448 - 2449, 2450 - 2451, 2452 - 2453, 2454 - 2455, 2456 - 2457, 2458 - 2459, 2460 - 2461, 2462 - 2463, 2464 - 2465, 2466 - 2467, 2468 - 2469, 2470 - 2471, 2472 - 2473, 2474 - 2475, 2476 - 2477, 2478 - 2479, 2480 - 2481, 2482 - 2483, 2484 - 2485, 2486 - 2487, 2488 - 2489, 2490 - 2491, 2492 - 2493, 2494 - 2495, 2496 - 2497, 2498 - 2499, 2500 - 2501, 2502 - 2503, 2504 - 2505, 2506 - 2507, 2508 - 2509, 2510 - 2511, 2512 - 2513, 2514 - 2515, 2516 - 2517, 2518 - 2519, 2520 - 2521, 2522 - 2523, 2524 - 2525, 2526 - 2527, 2528 - 2529, 2530 - 2531, 2532 - 2533, 2534 - 2535, 2536 - 2537, 2538 - 2539, 2540 - 2541, 2542 - 2543, 2544 - 2545, 2546 - 2547, 2548 - 2549, 2550 - 2551, 2552 - 2553, 2554 - 2555, 2556 - 2557, 2558 - 2559, 2560 - 2561, 2562 - 2563, 2564 - 2565, 2566 - 2567, 2568 - 2569, 2570 - 2571, 2572 - 2573, 2574 - 2575, 2576 - 2577, 2578 - 2579, 2580 - 2581, 2582 - 2583, 2584 - 2585, 2586 - 2587, 2588 - 2589, 2590 - 2591, 2592 - 2593, 2594 - 2595, 2596 - 2597, 2598 - 2599, 2600 - 2601,

■ Pakea egin ditek

Editoriala, 1973-I-21

Hauxe izan da Paulo seigarrenak Pakearen egunerako egin duen deia. Eta dei horri jarraituz lan egokia gertatu du Espainiako "Justitia et Pax" batzordeak atariko eta etxe-barruko aize-minaren berri emanaz. (...) Munduaren egoera, munduaren pakerik eza, aztertu du lehenik. Vietnamgo, Sortalde Urbileko eta Ipar-Irlandako guduak aipatzen ditu. Zenbait lekutan pakeitunak eta errimugak izenpetu eta erabaki gabe daudela aitortzen. Askatasunaren aldeko borrokan dabilatzala

Angola, Mozambike, Guinea Bissau eta zapalduko beste erri ezagutzen. (...) Eta atariko aize minaren mingotsa zurrupatu ondoren, etxe barrura jotzen digu. Aita Santuaren deiaren premiarik ez nabaritzeko arriskua dagoela Espainian esanaz asten da. Izan ere, askok pakea eginga dagoela uste dezake. Eta zenbait arazo izkutaturik pake ederrean bizi garela sinestarazten jarduten dira etengabe irrati, telebista eta egunerokoetatik oska dihardutenek. Besterik uste dutenek, berriaz, burugabeak, gaiz-

toak eta abertzale txarrak dira. Baina pakea egiteko askatu beharreko zenbait korapilo aipatzen ditu ondoren: Hortarako beharrezkoa da gizaeskubide ta gizarteko askatasun batzuk legeaz egiaz aitortzea. Beharrezkoa askatasun eta demokrazia bidean sindikato eta politika elkarteak sortzeko aukera edukitzea. Beharrezkoa batzartzeko eta nork bere iritzia azaltzeko eskubidea ezagutzea. (...) Beharrezkoa da bahituei dagokien tratua ona ematea. Auzitegi berezietan ez epaitzea (...) ●

bere aldetik, honako gogoeta egiten zuen Aita Zabalen egiaztapen haren inguruan: "Orain berrogeitamar urte ere oso buru gutxi-ekin jokatu baiziran ainbat eta ainbat euskal idazle. Garbizalekeriak zuen indar; puritanismoak, alegia. Kontu gero gure izkuntza erdel itz batekin kutsutu! Itz berriak sortu parrastaka, barkilleroak barkilloak egiten dituen bezela. Griegoa baino zaillagoko euskera bat sortu, erriak tutik konprenditzen etzuen euskera. Alako porruak atera zituzten! Kapillau apala danen gogoan. Beste aiek izan ziranik ere inor orotzen ez. Arrazoi zuen 'Lizardi' aundiak 'izkuntza larrekua' edozertarako gai izan izkuntza egiñik ikusi nai izatearekin. Auxe ber-bera nai degu egitazko euskaltzale guztiok".



■ Espainiako "Justitia et Pax" batzordeak munduaren bakerik eza aztertzen zuen prestaturiko lanean. Besteak beste, Ipar Irlanda zuen hizpide.

Beti izaten omen da norbait buruan zer edo zer idazten dugunean, eta nahiz hori ukatzen duenik ere ezagutzen dudan, "Basarri"k behintzat ordukoan bazuelakoan nago, zeren jarraian honakoa zioen: "Arrazoi du gure izkuntzalari jakintsuenak, 'Xenpelar'en' euskerak beretzat etzuela balio dionean. 'Xenpelar'en' euskerak, ordea, millaka eta millaka euskaldunentzat balio izan zuen, eta ala balio du oraindik ere. Gure jakintsuen euskerak zenbatentzat balio du?".

Ezker agertzen zen "Basarri" Mitxelena eta besteren emaitza balioztatzerakoan: "Erria jakintsu oien euskera ausnartzeko moduan balego, gezur ikaragarria litzake euskera eriotzean dagola esatea. Batekoz bestera, arrigarritzko indarrean egongo litzake. Eztago, ordea. Larri, eziñean, negargarri dago. Au da egi bakarra, aitortu nai badegu ta ezpadegu. Erri xeak, erri apalak eutsi dio oraiñarte bizirik. Orain, gabetik goizera, lurrik ikutu gabe, laiñoetara igo nai degu.

Erriari ostiko eman, utik! Esan, eta dozenerdi bat 'intelektualek' ulertuko duten euskera izenekoa idazteari ekin diogu. Ortan ageri gera buru-belarri".

Bere ustean, ordea, "gaurko erri xeak erdera askoz errezagoko konprenditzen du euskera klase ori baiño. Ta erderara dijoa abiada bizian. Geuk degu erru guztia: geu gera pekatari. Urruzuno, 'Kirikiño' Txomin Agirre, ta beste jaun txalogarri batzuren bidetik jo bagendu, besterik izango zan. Poliki-poliki 'izkuntza larrekua' goietara jasoaz joango giñan. Poliki-poliki, ta ez gabetik goizera. Jakintza egoz apainduko genduen denboraren poderioz, erriari esku emanez ibiliz".

Eta etor zekizkiekeen ondorio txarren erremate gisara, honako hau iragartzen zuen: "Lengo neskazarrarena gertatuko zaigu azkenean: 'Zaldizkoa nai, ta oiñezkorik ere azaldu ez'" ●

◆ PILAR IPARRAGIRRE

■ Liburu batzuen billa

Iragarkia, 1973-I-21

Norbaitek honoko liburu hauk etxean balitu edo eskuratze-ko modurik balu, adierazi beza ZERUKO ARGIAra.

✓ "Paroles d'un bizcayen aux liberaux de la Reine". Agustin Chaho. Paris 1834.

✓ "Philosophie des revelations". Agustin Chaho. Paris 1835.

✓ "Agonie du Parti Revolutionnaire en France". Agustin Chaho. Paris 1838.

✓ Agustin Chaho nola Zamakola anaien beste edozein liburu ●

Astia Hartuta

A S T E K O L I B U R U A

AMODIOAREN GAINEN OBELA GARRATZA



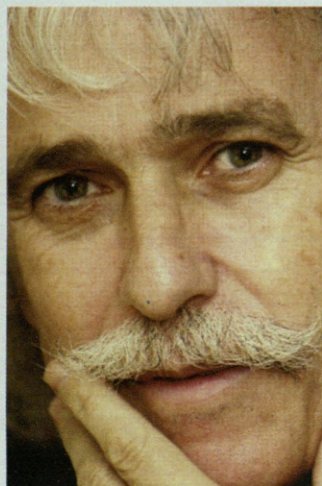
**IPUIN BATEAN
BEZALA**
Joan Mari Irigoien
ELKAR
266 orrialde
15 euro

Zoritzarrari irri bat edo beste osteko gai izaten ahalegindu nahi du "Ipuin batean bezala" Joan Mari Irigoien azken nobelako protagonistetako batek, eta badu arrazoirik franko horretarako: izan ere, maitasun kontuetan ia ia etsita zegoela ezagututako bere bihotzeko emakumeari eta elkarrekin izan zuten alabari gertatuko zaien ondoreza ez baita nolana hiko! Baina haiek hiesaren atzaparretan daudela jakin aurretik ere, adoretu egin behar izan du bizitzan borroka, hainbeste maite duen emakumeari drogen zutik ateratzen laguntzeko. Emakume hori, maitasu-

naren eta bizimodu alternatibobaten atzetik abiatu zen gaztetan Alpujarretara. Urte ezti batzuen ondore, orde, paradisu infernu bilakatu zitzaion eta drogen munduan erori zen. Asko kostata hasiko zen tunelaren bukatu argi izpi bat ikusten, eta oraindik indar gehiago bildu behar izango zuen bere arbasoen herrira itzultzeko eta batik bat han zain zeukan bere amaren gaitzespenari aurre egin ahal izateko. Gero, maitasuna berriro ezagutu eta gauzak poliki samar joaten hasi zitzaizkionean, beste behin kolpatuko zuen bizitzak, hiesa gaixotasun gogorra ezarritzaion.

▼ Egileari Galdezka

"Beti izan dut hiesaren kezka nire barruan"



Joan Mari Irigoien

■ Zeintzuk izan dira zure nobela honen nondik norakoak?

Duela hamar bat urte ETBk eman zuen Elgoibarko hiesaren inguruko programa bat, eta hura ikusitakoan erabat hunkitua geratu nintzen. Geroztik gertatu izan dira makina bat gauza hiesa dela eta, baita Altzan ere -adibidez, gogoan ditut nire etxearen aurrez-aurre bizi ziren bi anaia, zoritzarrez hiesak jota joan zirenak-. Beraz, beti izan dut hiesaren kezka nire barruan, eta halako batean, futbolaren inguruko liburua idazten ari nintzela (umorezkoa, lehen idatzi nuen "Kalamidadeen liburua"ren ildotik zihoan) barruan nuen kezka hori esnatu eta istorio hau nagusitu zitzaidan.

■ Hiesa da, beraz, "Ipuin batean bezala" nobelaren ardatza?

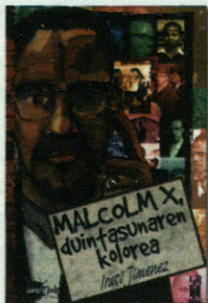
Nik ez nuke esango hori bakarrik denik, bi istorio kontatzen baitira bertan: mediku bezala Altzara datorren añaigatar batek lehen pertsona kontatzen du bere esperientzia. Medikuek, kontsultan ezagutzen du nobelako beste protagonista.

■ Eta nor dugu beste pertsonaia hori?

Gure belaunaldiko emakume tipiko eta topikoa izan daiteke. Halako bizimodu alternatibobaten bila abiatu, Alpujarretara joan, han ustez paradisu aurkitu duenean infernuarekin topo egin, eta drogen munduan sartzen dena. Gero, honantza itzuli eta mediku horrekin maitemintzen da, baina hiesa datorkio. Nobelaren azkenengo zatian gertatzen da hori, baina hiesa izan zen lan honen abiapuntua, zeren askotan, bizitza gaizki datorkigunean, begiak ixten ditugu, baina nik egunero kolpatzen gaituzten kaka zahar hauek guztiak kontuan edukita eraiki nahi nituzke nire esperantzak. Nobela oso gogorra da, baina badago ahalegin bat samurtasunaren bidez errealitate gordin izugarri hori buelta emateko.

**MALCOLM X,
DUINTASUNAREN
KOLOREA**

Irati Jimenez
TXALAPARTA
78 orrialde
9 euro

**GAZTETXOEI ZUZENDUTAKO BIOGRAFIA**

Txalaparta argitaletxeak 12 urtetik aurrerakoei zuzendurik duen "Axuri Beltza" bilduman plazaratu du Irati Jimenezen "Malcolm X, duintasunaren kolorea", non AEBetako beltzen historiaren unerik gogoangarrienak jasotzen diren -esklabotza, bereizkeria, eskubide zibilen aldeko mugimendua edota Black Panthers erakundearen borroka, kasu-, Malcolm X bezala ezagutua izan zen buruzagi iraultzaile beltzaren bizitzaren nondik norakoak agertzeaz batera. Beltza izateaz harro zegoen Malcolm X, eta askatasuna lortzeko bide guztiak zituen zilegitzat. Liburuko kapitulu bakoitzaren bukaeran, azaldutakoaren inguruko galderak eta bizi duten errealitatearekin zerikusia izan dezaketenak egiten zaizkie irakurle gazteei, "Pentsatzen hasita..." deitu atalean.

**XX. MENDEKO
POESIA KAIERAK**

Juanjo Olasagarre
SUSA
63 orrialde
4,21 euro

**JUANJO OLASAGARRE ETA SAKANA**

Koldo Izagirrek apailatu eta Susa argitaletxeak plazaratu duen XX. Mendeko Poesia Kaiarak bildumaren azken hamaika olerkarien artean, Juanjo Olasagarre aurkezterakoan, bi etapa bereizten ditu Koldo Izagirrek Sakanako poetaren olerkigintzan. Lehenean, Sakanako errealitate gordinean kokaturik, zanpaketarik gabe eta euskaltasun aurrerazale batean bizi nahi eta ezinaren eredu bihurtzen du eskualdea. Bi liburutan banaturiko antzezpen handi batek osatzen duen bigarren goan, ordea, poetaren sentsibiltate anitza hainbat pertsonaiatan gauzatu da, eta haien arteko harremanak dira poesia sortzen dutenak: jubilatutak, langabetuak, maitale zapuztuak, lagun presoak, hiesdunak...

GORROTO HAUT

Batzuen artean
ALBERDANIA
100 orrialde
11 euro

**HAMABI IDAZLE GORROTOAREN KONPASEAN**

Gorrotuari adarrak zorrozteko eskatu zion Alberdania argitaletxeak hama-bi idazleri. Eta enkargua betetzen ahalegindu ziren Javi Cillero -"Mañana"-, Unai Elorriaga -"Shgsywsqws", Aingeru Epaltza -"Morroia"-, Hasier Etxeberría -"Emma Zunz-en ondorena"-, Aritz Gorrotxategi -"Eskafandren orubea"-, Juan Kruz Igerabide -"Horregatik egin diot"-, Arantxa Iturbe -"Eskelarako"-, Karlos Linazasoro -"Oswald Frei Nothomb"-, Joxean Sagastizabal -"Delenda eta Ozakildetza"-, Kirmen Uribe -"Itzultzailea"-, Iban Zaldua -"Taxistarena"- eta Patxi Zubizarreta -"Eskubide kontua"- . Ardatz bera izateagatik ere, oso ezberdina izan da idazle bakoitzak burutu duen kontakti-zuna, nahiz gehientsuenek hartan umoreari ez dioten lekurik ukatu.



**Produkturik
onenak,
MultiOpticasen**

Aukerarik
zabalena
bataurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
bataurrekoetan.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 • DONOSTIA

K A L I T A T E A

LIBURUAK

BAVAR ETA KIWI

Silveiro Cerradelo/
Daniel Olivera
TRENCA
35 orrialde



"KONTU KONTARI PIRINIOETAN" EGITASMOA

Vallcalenteko fauna zentroaren lagunak elkartea dugu Trenca, "Bavar eta Kiwi. Vallcalenteko fauna basatiaren ospitaleko hartzen istorioa" plaza-ratu duena, "Kontu kontari Pirinioetan" egitasmoaren aurkezpen gisa. Ahoz-kotasuna berreskuratzea, irakurketa bultzatzea eta ingurumenari buruzko heziketa ditu helburu egitasmoak, eta edonori zuzendua egon arren, bereziki Pirinio inguruko ikastetxeetan daramate aurrera, irudien eta soinuaren laguntzaz istorioa kontatuz, ikasle bakoitzari honen ale bat oparituz eta, era berean, gida baten bitartez, ikastetxeei hainbat heziketa lan proposatuz. "Bavar eta Kiwi" istorioa aragoieraz, aranera, euskaraz, gaztelera eta katalanez argitaratu da. Euskal Herrian, Jose Mari Carrereren esku dago ipuin kontalaritza.

SUKALDEAN, JOLASEAN

Julia García de
Isusi, Luis de Isusi,
Javier de Isusi
HIRIA
48 orrialde
9,50 euro

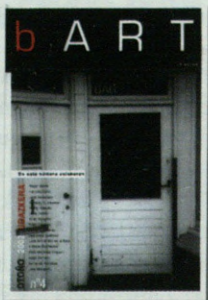


ETXEKO TXIKIENEN SUKALDARITZA

Etxeke txikiei zuzendua dagoen sukaldaritza liburu honen izenburu zeha-tza "Sukaldean, jolasean... edo nola Txanpan, Txanpon eta Txanpinonek sukaldean ikasi zuten" da. Bertan agertzen diren errezetak Julia García Isusi-renak dira, kontatzen den ipuina Luis de Isusirena eta irudiak Javier de Isusi-renak. Zarama planetako bizidunak ditu protagonista nagusi. Lurrera datoz, sukaldean ikasteko asmoz, eta baita lortu ere: oso-oso plater gazi eta gozo bitxiak egiten ikasiko dute. Nolanahi ere, ezer baino lehen, guztiz garrantzi-tsuak diren gauzak azaltzen dizkio liburu honek irakurleari, hala nola sukaldean hasi baino lehen eskuak garbitu egin behar direla, errezeta osoa irakurri eta osagai guztiak ondoan izan, eta labeak eta sukaldeak erre egiten dutela.

BART

Batzuen artean
BANDA BAT
KULTUR ELKARTEA
59 orrialde
3 euro



POEMAK, NARRAZIOAK, ARTIKULUAK...

Hona hemen Donostian sortutako Banda Bat Kultur Elkarrekin plazaratzen duen "Bart" aldizkariaren azkenengo zenbakia, dagoeneko laugarrena. Literatur aldizkari alde zaharretara bezala aurkeztzen du bere burua, eta izenari izana emanaz literaturaz blai-blai datorkigu oraingoan, Paddy Rekalde, Karmelo C. Iribarren, Leire Cancio, Yolanda Extremera, José Fernández de la Sota, Pablo Casares, Itziar Eizagirre, Pello Otxoteko Vaquero, Armando Mendoza eta Joan Margariten poemekin; Harkaitz Canok eta Imanol Lizarraldekin idatzitako artikuluekin; eta Juan Velázquezekin, Asier Serranoren eta Luis Frías Goldarazekin narrazioekin. Eta hori guztia gutxi balitz, Karmelo C. Iribarrenek Roger Wolfe poetari eginiko elkarriketa ere bertan aurkituko duzue.

DISKOA

NI EZ NAIZ XABIER MONTOIA

Xabier Montoia
METAK
10 kanta
14,40 euro



SOUL, POP ESPERIMENTALA ETA BESTE

Duela hogeitazortzi urte jorratzen hasita-koak du jarraipena Xabier Montoiaren bakarkako laugarren disko honetan: musika beltzaren eragin nabarmena, hitz zorrotzak, pop espe-rimentalaren oihartzuna eta teknolo-giarekiko zaletasuna agerian baitau-de honako hamar kanta hauetan: "Zoragarria", "Makurkeriaren ize-nak", "Gure besta", "Omenka", "Ez agindu deus", "Fede apurra", "Tele-

fonoa", "Begie", "G.K.E." eta "Aspaldiko danborrak". 1999an "Xabier Montoia: lagunak, adiski-deak eta beste hainbat etsai" plazaratu zuenetik, ezer gutxi jakin ahal izan da Xabier Montoiaren musikaren berri orain artean. Antza denez, lasaitasunez hausnartzen egon da Fernando Irazoki, Joseba Irazoki eta Iñigo Telletxearekin batera grabatu duen "Ni ez naiz Xabier Montoia".

MUNGIA, urtarrilak 17**Musika**

Petti eta Bide Ertzean izango dira kontzertuan, bakoitza bere disko berria aurkezten.

22:30

Herriko frontoia

**ONDARROA, urtarrilak 18****Musika**

Euskal kantagintzaren puntako diren Peio ta Pantxoa lapurtarrak disko berria aurkeztera datoz. Disko berri honetan Lapurdiko kantu zaharren bilduma eskaintzen dute.

22:30

Kafe antzokia

**DONOSTIA, urtarrilak 20****Danborrada**

Urteroko ohitura jarraituz, udaletxetik aterako dira eskola umeak beren upel eta danborrak joaz hiriko kaleak alaitu asmoz.

12:00

**OIARTZUN, urtarrilak 20-26****Diapositiba emanaldia**

XVII. Mendi Jardunaldietarako, diapositiba eta bideo emanaldiak prestatu dituzte. Munduan zehar eta bertan egindako ibilaldiak ikusi ahal izango dira.

20:00

Udaleko pleno aretoa

**BILBO, urtarrilaren 17 arte****Lehiaketa**

Aratuste Jaietako Batzordeak lehiaketa antolatu du aurtengo inauteriak iragarriko dituen kartela aukeratzeko. Informazio gehiago 94 415 50 97 telefonoan.

**ELORRIO, urtarrilak 17****Antzerkia**

Arantxa Iturbe idazlearen "Ai, Ama!" liburu arrakastatsuan oinarrituta, izenburu berarekin sortutako antzezlan da. Ainhoa Aierbe, Miren Gojenola eta Pilar Rodríguez antzezleak izango dira taula gainean.

22:30

Arriola kultur aretoa

**BEASAIN, urtarrilak 20-otsailak 7****Erakusketa**

Beasaingo Kultura Batzordeak antolaturik "Eskulan, moztorro eta aisialdia" izenburua duen erakusketa izango da ikusgai. Udal liburutegia

**ORDIZIA, urtarrilak 17****Antzerkia**

"Euskera sencilloaren manifestoa" antzezlan; Patxo Telleriak idatzi duen parodia kutsuko ikuskizuna, izango da ikusgai.

22:15

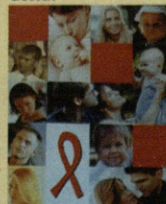
Herriko antzokia

**BORTZIRIAK, urtarrilaren 31 arte****Kafe antzerki beka**

Bortziriarako Euskara Mankomunitateak eta Berako eta Etzalarko Udalak euskarazko kafe antzerki lanak prestatzeko bi beka emango dituzte. Informazio gehiago jasotzeko, deitu 948 634125 telefonora.

**IRUÑEA, urtarrilak 17-urtarrilak 19****Ikastaroa**

"Mirado de frente" izeneko ikastaroan hiesaren aurrean izan beharreko jokabidea, prebentzioa, sexualitatea, erotismoa eta aspektu emozionalak jorratuko dituzte. Izena emateko 948 21 22 57 edo 948 24 20 20 telefonoetara deitu.

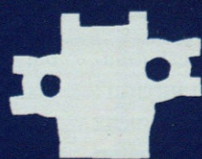


Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 943 37 34 03 faxera

Agenda: KATIXA GARATE

Argitalpen honen edizioan lankide:

En la edición de esta publicación colabora:



kutxa

gizarte ekintza
obra social

Ongi betetzen dute sekoiak eta zedroak tximistorratzaren papera. Ingurumenari kalte egin beharrean gainera, lagungarri gertatzen dira garbiketa lanak egiteko.

LUZEAK ETA MOTZAK

Irakurri berria dut Espainiako Segovian dagoen La Granja de San Ildefonso izena duen jauregiko lorategien apologia bat. Tximistetatik babesteko tximistorratzak dituzten Europako zuhaitz bakarrak omen dira bertan. AEBetan besterik ez omen dira horrelakoak.

43 eta 38 metro garaierako bi sekoiak erraldoi (*Sequoiadendron giganteum*) eta hiru zedro (*Cedrus sp.*) dira punta-puntan tramankulua eta handik sustraietaraino soinean kablea dutenak. Sekoiak erraldoiak berez dira orratzak, 80 metrotik gora hazten diren orratzak. Basoko orratzak izaki beraiek erakartzen dute txi-



mista eta bere arra pare bateko azaratzarraren gainetik lurreraino jaisten azpiko orbel eta inorkinak isiotu eta sutea sortuz. Suak inguruan dituen jakiekiko lehiakideak hiltzeaz gain bere fruituak ireki eta haziak zabaldu eta hauei elikagaiak eskuera jartzen dizkio. Trukean mutur-muturreko gogortu gabeko puja guria erreta gaitzen du, baina laster botako du berria. Milaka urte bizitzeko estrategia. Gure metro pare bateko motzean puntta salbatzeko tximistorratz arrotza jartzen, alajainena. Motzak, bai bai, ondo motzak...

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

O S A S U N A

Haurrek ordu asko ematen dituzte ordenagailu eta telebista aurrean. Horrexegatik, hainbat neurri hartzea eta 4 urte bete orduko errebisio bat egitea komeni da.

EGIN KASU UMEEN BEGIEI

Umeak txiki-txikitatik ahalegin intelektuali handiak egitera behartuak egoten dira (eskolan batez ere), eta esfortzu horiek exigentzia handiagoak eskatzen dizkiote ikusmen sistemari, bere garapen zuzena eragotziz. Horrela, miopia, hipermetropia, astigmatismoa, anblipia (ikusmen zirriborotsua) edota estrabismoa aipa ditzakegu, eskola garaian dauden umeen % 20 baino gehiagori eragiten dieten arazoak bezala.

Zuen seme-alabak urruti kokatuak dauden gauzak ez dituela ongi ikusten esaten badizue, miopia baten aurrean egon gaitezke. Kezkatzeko modukoa da baita ere malkoak etengabe jariatzen baditu, edota buruko minez kexatzen bada. Hori



ALBERTO ELOSEGI

dela eta, Jorge Alió Fundazioak eskuliburu bat argitaratu du, "La visión infantil" izenekoa, eta bertan ume txikien ikusmena zaindu edo babesteko aholkuak ematen dira. Eskuliburu hori eskuratu nahi izanez gero Alacanteko Alio Fundaziora eska daiteke (telefonoa: 965 266919).

Garrantzi handikoa da begien eta orde-

nagailuko pantailaren artean zuhurtasuneko distantzia bat mantentzea, pantailaren aurrean denbora luzean egon ondoren atsedendialdiak hartzea (berdin dio haurra ordenagailuan lanean ari den, edota jolasean edo txateatzen ari den; denbora bat horretan eman ondotik begiek atsedean hartu beharra daukate). Ikasteko, mahaia leiho baten parean jartzea komeni da, hobe baita betiere argiztapen naturala artifiziala baino. Azkenik, telebistaren aurrean ere distantzia minimo bat gordetzea komeni da, estrabismoa (edo begien paralelismo falta) baztertzeko. Aurreneko errebisioa umeak 2-4 urte dituenegatik egitea gomendatzen da eta ondoren problemaren bat agertu bezain laster.

◆ JABIER AGIRRE

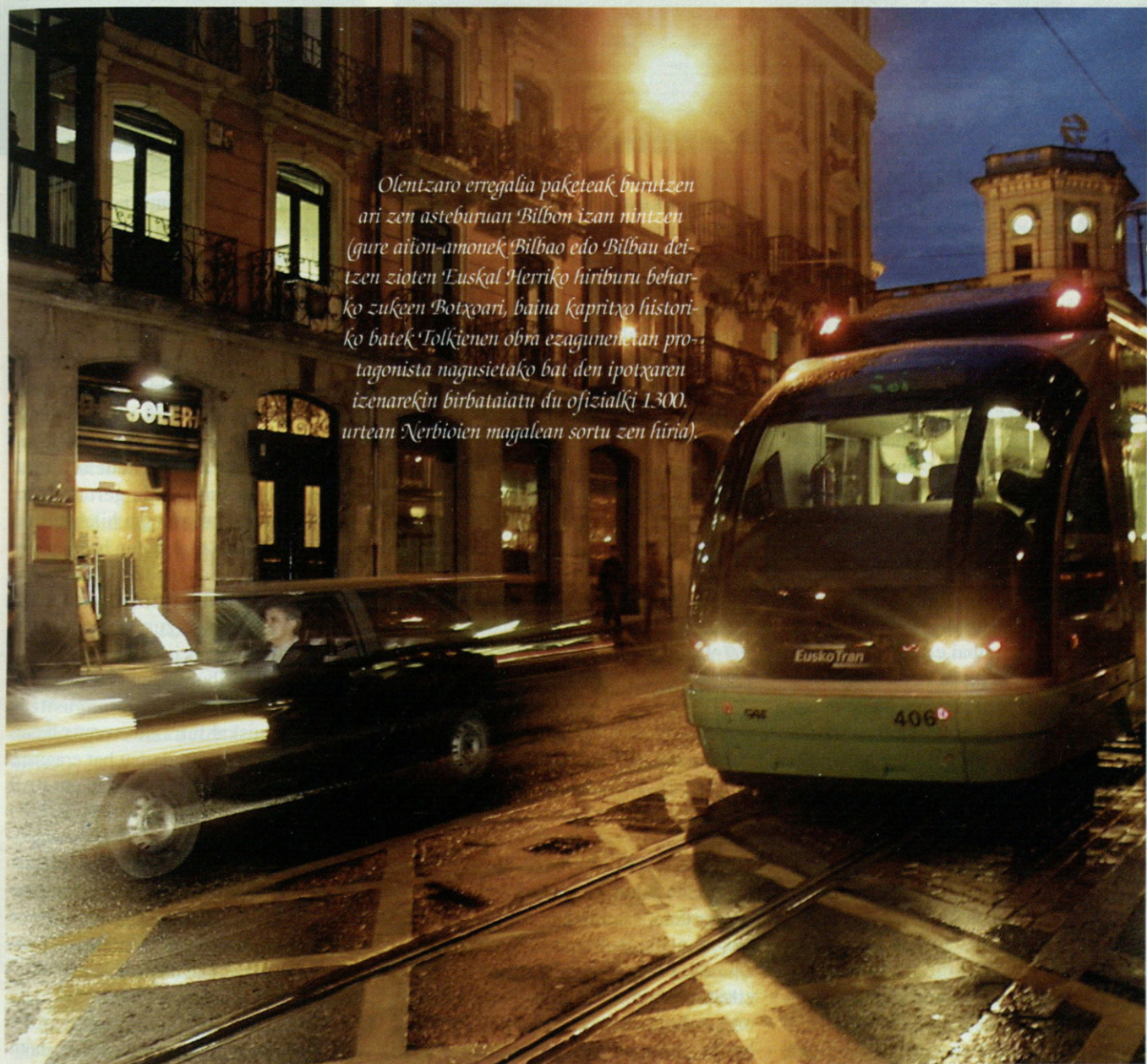
Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

Iñigo Lamarca

Bilbo, mon amour

Olentzaro erregalia paketeak burutzen ari zen asteburuan 'Bilbon' izan nintzen (gure aiton-amonek 'Bilbao' edo 'Bilbau' deitzen zioten 'Euskal Herriko hiriburu' behar-ko zukeen Botxoari, baina kapritxo historiko batek 'Tolkienen obra ezagunetako protagonista nagusietako bat den ipotxaren izenarekin' birbataiatu du ofizialki 1.300. urtean Xerbioien magalean sortu zen hiria).



XOLOSE SIMAL



■ Bilbo berriaren klabe nagusi batzuk Bilbo Zaharrean daude.



Bilbotar lagun batek esan zidan tranbia jada martxan zegoela, eta hari buruzko txiste bat ere kontatu zidan: Bilboko alkateak tren elektriko bat eskatu omen zion Olenztarori, eta honek zer ekarriko eta Uribitartetik Atxurira bitartean jolasean ibiltzeko tren erraldoia. Agian garraiobideak ez ditu nabarmenki hobetuko tranbia bilbotarrak, baina arima erromantikoentzat elikagai bikaina suertatzen da Bilboko bihotza (gondolarik ezean) burdinazko makilen gainean abiatzen den gezi berde batean gurutzatzea. Hartaz, Guggenheimen-eko erakusketa ikusi ondoren tranbia hartu nuen nire mutil lagunarekin Kasko Zaharrera joateko. Ibilaldia ederra gertatu zitzaigun, ibai ertzeko pasealeku berria, udaletxea, plaza zirkularra, Areatza eta Arriaga (ibilbidearen puntu deigarrienak azpimarratzearen) ikusgarriak direlako (besteak beste, Bilbok arkitektura ugaria bezain ederra du). Inoiz ez naiz ados egon Bilbo itsusia dela adierazi dutenekin. Bilbo ez da agian polita izango, baina benetan ederra dela deritzot, eta biziki erakargarria. Eta morbosoa.

Hamazazpi urterekin ezagutu nuen Bilbo. Txikitan izana nintzen, eta orduko oroitzapenak eskasak diren arren gogoan dut hirurogeiko hamarkadan trafikoa zuzentzen zuten udaltzainak idulki batzuren gainean aritzen zirela txilibitua

jotzen, orkestra zuzendariak bailiran (idulkia aipatu dudanez, gogora datorkit laurogeita ez dakit zenbatgarrenean, Aste Nagusietako festak zirela eta "Iruña" tabernaren parean dagoen idulki batera igo zirela, bata bestearen jarraian eta modu inprobisatuan, mordoska bat mutil zoragarri, streep-tease saio paregabeak egiteko). Hasiera batetik portuko zama-

Agian garraiobideak ez ditu nabarmenki hobetuko tranbia bilbotarrak, baina arima erromantikoentzat elikagai bikaina suertatzen da Bilboko bihotza (gondolarik ezean) burdinazko makilen gainean abiatzen den gezi berde batean gurutzatzea.

ketari baten itxura hartu nion Bilbori. Nahiz eta jabetzen naizen gonbarazioa erraza dela, esan behar dut horrela gorpuzten nuela Bilboren itxura: indartsua, zatarra, putazalea, gihartsua, langilea, zikina, bitala... Eta, aldi berean, lagun ona, bihotz zabala. Bilborekin halako bat-bateko maitemina izan nuen. Gauza

arraroa donostiar batentzat -esan dezake inork (nago herrien arteko liskarrak, gaizki esanak edo ezinikusiak komunitate-identitateak modu neurotikoa, akonplexatuan edo/eta itxian bizi dutenek sustatzen dituztela). Kuestioa da hiri guztiz osagarriak iruditu zitzaizkidala Bilbo eta Donostia. Txantxetan bilbotar bati baino gehiagori entzuna diot nire jaioterria Gabriel Aresti eta Blas de Otero poeten hiriaren egoitza auzategia dela. Ez zait baiezpen hori iraingarria gertatu inoiz. Aitzitik, hori noizbait egia bilakatuko al da! Bernardo Atxagak behin baino gehiagotan aldarrikatu duen ideia/nahia -alegia Euskal Herria Euskal Hiria izatea- maite dugunok begi onez ikusiko genuke Bilbok historian zehar inoiz bereganatu ez duen euskal hiriburutasuna hartuko balu bere norabidearen ardatz nagusitzat, gutxienez euskal lurralde eremua besarkatuko lukeen sare indartsu bat eraginez, non Donostia, Gasteiz, Iruña eta BAB (hots, Baiona, Angelu eta Miarritze) Europako Batasunan pisu eta boza propioa izateko adinako masa kritikoa izango lukeen euskal konurbazio baten gune garrantzitsu izango liratekeen, eta non Bilbo aipatu konurbazioaren motor, gidari eta dinamizatzaile nagusia izango litzatekeen.

Natorren, dena dela, harira. Adar ugari jaio zaizkio hariari, eta ez dakit



hariaren bidea zuzen jarraitu ahal izango duen irakurleak. Ez dio, alabaina, asko axola, Bilbo apur bat labirintikoa eta kaotikoa delako, eta testu honen egiturak zera horren metafora adierazten badu, gaitzerdi. Derradan, jarraitzeko, atentzioa deitu zidala hasieratik zeinen barneratua zegoen metropoli kontzeptua eguneroko bizitzan. Errealitate ekonomikoak errealitate soziologiko eta urbano komun bat sortua zuen Bilbo eta ibaiaren ezke-

Inoiz ez naiz ados egon Bilbo itsusia dela adierazi dutenekin. Bilbo ez da agian polita izango, baina benetan ederra dela deritzot, eta biziki erakargarria. Eta morbosoa.

rraldeko zein eskuinaldeko herrien artean (Barakaldo, Portugalete, Santurtzi, Sestao, Getxo eta abarrez ari gara, noski), eta horrek izugarritzko nahastura eta dibertsitate ematen zion -eta dio- Bilbori. Dibertsitate hori zabaldu egin da oso gaur egun, metroaren eta inmigrazio berriaren eraginez. Metroak ahalbidetu du aipatu metropolian mugimenduak

azkarragoak eta erosoagoak izatea, eta, horrenbestez, Bilboko kale batzuek (bereziki, Kasko Zaharrak, Areatzak eta Lopez de Haro Kale Nagusiak) inurritegi zoragarri bezain koloreanitzat dirudite zenbait mementotan. Exekutibo trajedunak gazte tribu urbano desberdinetako neska-mutilekin ikus daitezke metroko bagoietan nahasturik, eta nahiz eta elkargune horietan komunikazioa ez den sortzen, behinik behin aniztasuna begibistakoa izateari mesedegarri deritzot, horrela espazio metropolitanoetan protagonista direnen pentsamenduetan aniztasunaren hazia txerta daitekeelako.

Ene aburuz Bilboren (eta Euskadiren) etorkizuneko arimaren zati inportante bat Bilbo Zaharreko kaleetan ari da hazten. Zahartzen ari den Europan, herri baten dinamismoa inmigrazioak markatzen du. Lan aukerak eta etorkizunerako posibilitateak non, etorkinak han. 70eko eta 80ko hamarkadetan izugarritzko krisialdia jasan ondoren Bilbo errekuiperatzen ari da, bere eragile ekonomikoak dibertsifikatu dituelarik gainera. Esanguratsua da, hein honetan, "Euskalduna" ontzi fabrika zegoen lekuan izen bereko eraikin/jauregia altxatu dela ikuskizunak eskaintzeko eta kongresuetarako bilgune izateko. Bilboren dinamismo eraberrituak deituta, jatorri ugarietako etorkinak bildu

dira Bilbo Zaharrean: nagusiki arabiarak eta beltz afrikarrak, baina baita ijituak, txinarrak eta abar. Bestetik, prostituzioaren jardun-leku izan zen "Gorteak" kalea (izen paradoxikoa benetan) aldatzen ari da. Hutsik gertatzen ari diren orubeetako batean artistentzako egoitza eraiki nahi omen dute, auzoan dagoen Berregintzen museoarekin lotutako ekimen eta lan alor berriak

Ene aburuz Bilboren (eta Euskadiren) etorkizuneko arimaren zati inportante bat Bilbo Zaharreko kaleetan ari da hazten. Zahartzen ari den Europan, herri baten dinamismoa inmigrazioak markatzen du.

bultzatzeko helburuarekin. Hirugarrenik, gay eta lesbianek aisiarako eta bizitzeko lekuak aurkitu eta egokitu dituzte Bilbo Zaharrean. Aipatutako elementu horiek guztiek bilakaera desberdina izan dezakete, jakina: horietako bakoitzak ghetto bihurtu daiteke edota, aldiz, Bilboren kosmopolitismo aberasgarri baterantz eboluziona dezake. Oraingoz,

XOUSA SIMAL

nire iritzian, gauzak ez doaz oker, nahiz eta zenbait zirkunstantzia eta egitate negatibo azpimarra daitezkeen. Kolore desberdinetako jatetxe, kafetegi eta gaueko taberna zabaldu dira, eta gay-lesbianen bizi-bizitasuna nabarmen den aisia lekuetan behintzat (besteetan ez horrenbeste), zeintzuk ibaitik gertuen dauden kaleetan kokatzen baitira, dibertsitatea osasun onarekin errotu da.

Jakina da Bilboren sorburuak Bilbo Zaharra eta Zazpi Kaleak, hots Kasko edo Alde Zaharra, direla. Azken hau goitik behera eraberritu zen halaberharrez, 1983.eko uholdeak eta gero. Eraberriketa harekin, hain



■ Metroak ahalbidetu du Bilboko metropolian mugimenduak azkarragoak eta erosoagoak izatea.

XOUSA SIMAL

rrizko dinamismoa eman diezaioke Bilbori, zalan-tzarik gabe, eta hiriak sustapen berri bat hartu ahal izango du. Eta, horrenbestez, Bilbok irabazi nabarmenak izango ditu ekonomia, urbanismoari, turismoari eta abarrari dagokionean. Dena dela, puntako hiria izan nahi badu, bihotza eta arima aberatsak eta zabalak izan nahi baditu, kultur identitate berri bat eraikitzeari garrantzi handia eman beharko diolakoan nago. Eta horren klabe nagusi batzuk Bilbo Zaharrean daude. Bilbo berriak, beraz, hanka garrantzitsua du (edo izan beharko luke) Bilbo Zaharrean ●

Hasiera batetik portuko zamaketari baten itxura hartu nion Bilbori. Nahiz eta jabetzen naizen gonbarazioa erraza dela, esan behar dut horrela gorpuzten nuela Bilboren itxura: indartsua, zatarra, putazalea, gihartsua, langilea, zikina, bitala...

zuzen, hasi zen sinbolikoki Bilboren birsortze prozesua. Industri siderometalurgikoaren porrotaren ondorioz suntsipenetik urruti ez zegoen metropoliak hil ala biziko apustua egin behar izan zuen, eta zuzena deritzot apustu horren hasiera aipatutako egitatearekin uztartzeari. Gero etorri ziren metroa eta bere kurkuilu urbanoak, Guggenheim, Euskalduna, Arte Ederretako museoaren berritzea, ibai ertzeko paseoa, portu berria eta abar. Dagoeneko hasiak dira Abandoibarrako obrak, horrekin aipatutako elementu gehienak gune zabal berean integratuta geratuko direlarik. Horrek guztiak izuga-

Txantxetan bilbotar bati baino gehiagori entzuna diot nire jaioterria Gabriel Aresti eta Blas de Otero poeten hiriaren egoitza auzategia dela. Ez zait baiezpen hori iraingarria gertatu inoiz. Aitzitik, hori noizbait egia bilakatuko al da!



XOUSA SIMAL



XABIER OTIERO

■ Arima erromantikoentzat elikagai bikaina da Bilboko bihotza gurutzatzen duen tranbia.



Denbora-pasak

Aurkezpenak



Asisko Urmeneta eta Jon Alonso "Mantxut" lokuzio bildumaren azken liburuz eta beraien proposamenez jardungo dira datorren astean Gasteizen. Argota, hizkuntzaren sormen ahalmena eta "Mantxut"en proposamenak interesatzen bazaizkizu, gonbidatuta zaude aurkezpen honetara.

● Urtarrilak 22, Gasteiz

Aldabe Gizarte Etxea, 18:00etan

Kike Amonarrizen
Umorea



AZNARREN ZIGILUAK

Prentsak ezkutatu nahi izan baldin badu ere, jakin berri dugunez, Espainiako Postetxe Nagusiak Aznarren aurpegia zeramaten zigilu batzuk kaleratu zituen "Prestige" petroliuntzia hondoratu zuten egun berean.

FREE ME

2A2PIAK
BATMAN

Asteko Lokuzioa

ZENBAT KENDU?



Zerbaitek zenbat balio duen jakiteko egiten den galdera.

PELIPE, ZENBAT KENDU DIATE ZAHATO HORRENGATIK?

¿Cuánto vale? / combien t'as payé? / What's the dig?

Handik ordu gutxira ordea, denak erretiratu egin omen zituzten.

- Ba al dakizue zergatik?

- !!?

- Mundu guztiak txistua aurpegia-
ren aldetik botatzen zielako.

PILAK, BUSH ETA AZNAR

- Zergatik dira pilak, Bush eta

Aznar baino hobeak?

- !!?

- Pilek gutxienez alderdi positibo bat daukatelako.

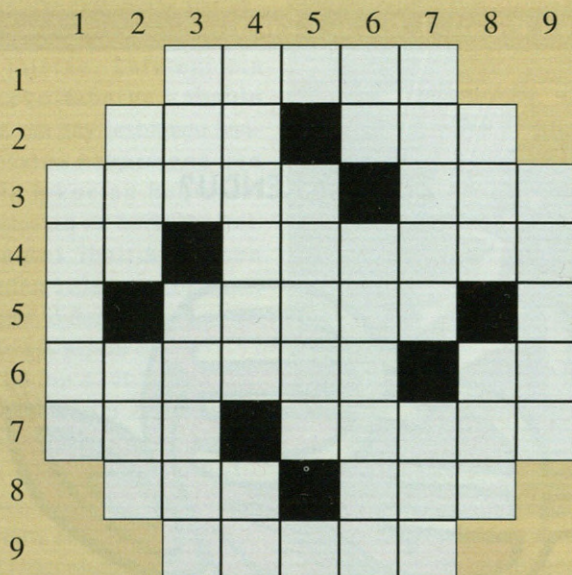
- Eta zein da Mayor Orejaren alderdirik positiboena?

- !!?

- Bere erlojuaren pila!



Hitz gurutzatuak



EZKER ESKUIN

- 1.- Bizkaiko herria. 2.- Ale landare. Jardun.
- 3.- Euskal lurraldea. Neka, una. 4.- Suari dario.
- Entzuteko modukoak. 5.- Bat, zenbaki erromatzen arabera.
- Saila. Bokala. 6.- Musika tresna. Kontsonante bustia.
- 7.- Hitz, berba. Ibiliz. 8.- Gaixo. Gipuzkoako herria.
- 9.- Mendiko atea.

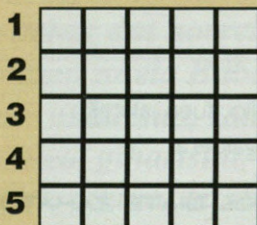
GOITIK BEHERA

- 1.- Landetako hiria. 2.- Nahastura trinko. Bilo.
- 3.- Edo. Irten. 4.- Automata. Idi, hiltz elkarketan.
- 5.- Kontsonantea. XI. hilabete. Bokala.
- 6.- Bizkaiko herria. Bizkaieraz, enarak. 7.- Fruitu mota.
- Egoa. 8.- Ikas eta Ari. Infusio mota.
- 9.- Erregai mota, kolorez beltza.

Ekar bosteko hori!

Ezker eskuin eta goitik behera,
zenbaki bakoitzean hitz bera
aterako zaizu

1 2 3 4 5



1. Austriako hiriburua.
2. Atera. 3. Morala. 4. Herri hizke-
ran, nekien. 5. Fruitu tropikala.

Letra Zopa

A	K	O	A	D	R	I	Z	E	P	S	A	P	T	A	S
P	H	E	J	A	S	G	A	H	T	A	G	A	R	B	A
D	A	E	D	I	O	T	L	E	D	O	A	L	I	A	R
O	S	J	U	Z	D	A	A	G	R	T	S	K	Z	S	T
H	O	F	E	A	S	U	R	E	S	P	I	E	E	H	O
R	A	S	R	P	E	H	O	L	O	A	P	S	P	A	R
S	B	H	E	R	S	I	T	I	K	Z	E	U	S	J	I
A	T	Z	O	L	A	D	K	L	A	E	R	S	A	S	O
S	I	A	N	A	D	E	E	J	L	S	H	O	S	E	A
B	G	R	A	T	R	A	P	E	Z	I	O	A	F	S	J

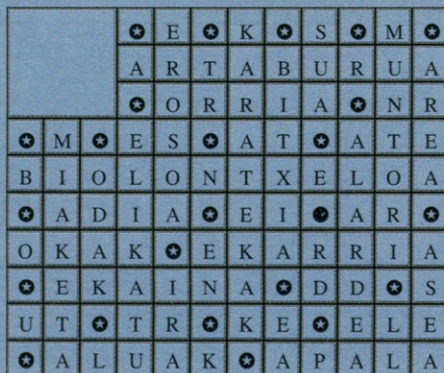
Aurki itzazu
8 giharren
izenak.
Hitzak
ezker
eskuin,
goitik
behera
edo
diagonalean
azalduko
zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

NHONKAHAMBHIORZE
GAREAHILABETEATS
AMAEZASMRAPORTEH
NATRIBEAEDNEMRGA
ORNARABKOPEHIAUL
UKNLESAIAGDONHNA
HAHA AUENG SARUIAK
KDAODHTABOTATAMO
IANRKAKARAHEULAN
TIODAUELI SDPAHIA

8ko txikian

1. Platanoa. 2. Galipota. 3. Burusoil. 4. Zaratzu.
5. Atsotiz. 6. Atipikoa. 7. Sokatira. 8. Oharkabe.
9. Asebeta. 10. Etxaldea. 11. Eritetxe. 12. Kondaira.



Hitz gurutzatuak

Ezker eskuin: 1. Garai. 2. LAB. Aza. 3. Kalea. Ele. 4.
Or. Nikiak. 5. R. Udala. O. 6. Ardura. Dr. 7. Nia. Astea.
8. Ore. Eri. 9. Errai.

Goitik behera: 1. Koran. 2. Lar. Rio. 3. Gal. Udare. 4.
Abendu. Er. 5. R. Aiara. R. 6. Aa. Klasea. 7. Izeia. Tri.
8. Ala. Dei. 9. Ekora.

S	O	F	I	A
O	L	A	R	I
F	A	L	L	A
I	R	L	O	K
A	I	A	K	O

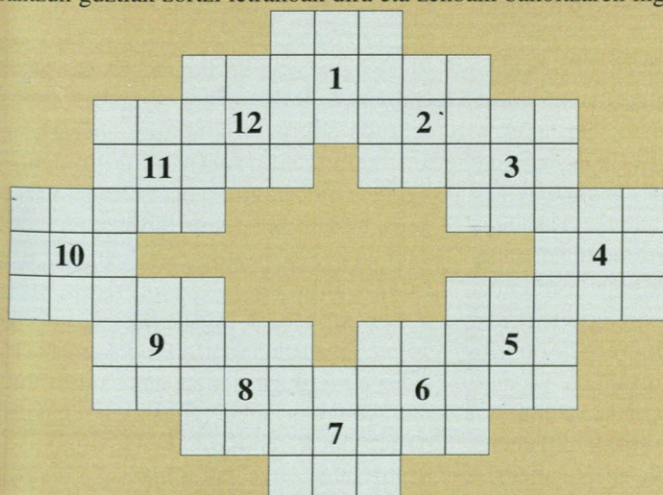
Hitz Gezidunak

	Ederki	Begira	Infusio mota	Itzulia	Adi ezak!
	Gozoki denda	Zerana	Bular muturra	Galioa	
	Musika nota		Iodoa	Jardun	
	Gizon izena		Nafarroako herria	Pl., nekazaritza tresna	
Hondame-nak	Usain txar			Lehena eta azkena	
Kafe-dendak	Argazkiko instrumentua			Krisialdia	
					Atari
					Guraso arra
Laponia-koak					
Nekazar-itza tresna					
		Aluminioa	502		Iratzea
		Eguzki	Boroa		
Hizki grekoa		Bokala	Kantu		
Gatikako		Islandia	Nor atzizkia		
				Aiako	
				1	
Ia			Ikas eta Ari		Bokala

Irudia: Musika tresna

8ko Txikian

Erantzun guztiak zortzi letrakoak dira eta zenbaki bakoitzaren inguruan kokatu behar dira. Hitzak ordu orratzen arabera bideratu behar dira, beti ere zenbakiaren gaineko lauki txikitik abiatuta.



- 1.- Ezartzearen ondorioa
- 2.- Esanahia
- 3.- Arte obra
- 4.- Lapurdiko udalerria
- 5.- Errotako langile
- 6.- Azaldu
- 7.- Astoaren kume
- 8.- Bazterturik bizi den erlijioigizon
- 9.- Politak
- 10.- Txahala
- 11.- Gaitz mota
- 12.- 9 angelu eta 9 aldeko poligono



ELIXABETE GARMENDIA

KOLORE HIGATUKO DOKUMENTALA

Trintxerpe udazken samur honetako eguerdi eguzkitu batean, astegun buruzurian; auzoaren -herriaren?- ardatza den kale-errepide nagusia bor-bor, ama berriak kotxetxoei bultzaka, agureak zersuma, etxekoandreak poltsa karreotan, zein edo zein egunkariari so... Eszenak, horraino, ez dauka ezer berezirik, baina somatzen da zerbait airean, familia ugari bateko sala oso erabiliaren tankera hartzen du kaleak, dena pilatuta, gainezka: jendea, dendak, tabernak, kartelak... zerikusirik ez, esaterako, kilometro fisikotan hurbil baina sozialetan urrun dagoen Donostiako Abenidatik.

SAN PEDROTIK aurrera, Faro de la Platarako bidearen bila genbiltzala, galdetu ere egin beharrik gabe izan ditugu gidari jubilatutako ibiltariak. Pabilioi bateko horman "Galizia ceive" (sic) pintada urdinean. Berriki ikusi dudak gailegozko eskela gogorra; Trintxerpeko eskeletan abizen gailegoak izaten dira nagusi, baina salbuespena da haien hizkuntza agertzea. Farorako bidean bi emakumezko ari dira errepide zoruko marraz pintatzen, udal brigadakoak itxuraz. Esango nuke lehen aldia dela emakumezkoak langintza horretan ikusten ditudana. Zeinen urrutik sentitzen den Donostiako Abenida.

Trintxerpe, samur segitzen duen neguko iluntze buruzurian. Alkateordetzan dokumental bat estreinatzen dute: "Trintxerpe, galiziarrek Euskal Herrian". Ez dago jendetza ikaragarriarik, baina bai dokumentaleko protagonista direnen lagin on bat. Hor dugu Xosé Estevez irakaslea, euskaldunen enbaxadorea gailegoen artean, gailegoen enbaxadorea euskaldunen artean. Badu segida; Rosa García Orellan Trintxerpen familia galiziarretik jaiotako antropologoa, Kantauriko mutur banatako arrantzaleen lan moduak ari da aztertzen. Rosak, dokumentalean, don Serafin Esnaola apaiza aipatzen -eta goraipatzen- du, gerra osteko hamarka-

da latz haietan egin zuen lanarengatik. Tamalez, don Serafin falta da estreinaldi honetan, bi hilabete orain, hil zela. Zorionez, don Serafinen testigantza paregabea, berak grabatutako *superochoko* irudi eta guzti, geratu da dokumentalean.

Protagonista horiek eta beste zenbaitzuk kontatzen digute lehen lerrotik Trintxerperen XX. mendeko historia, laburra bezain trinkoa, gorabeheraz betea. Horren lekuko, jasan duen izen eta ezizen dantza. Frankistek, zigor modura, N^a Señora del Carmen birbataiatu zutenekoa; intentzio graziosoez botatzen den "Bosgarren probintzia gailegoa" edo "La ciudad del dólar" deitzen zitzaionekoa, itsaso izoztuetako izerdiaz irabazitakoarengatik.

ERREPUBLIKA garaiko Trintxerpe *cenetistak* sei lagun galdu zituen goardiazbilen esku Ategorrietan. 60ko hamarkadan apaiza kendu zioten Elizako agintariak, herritarren haserrearekin piztuz, eta ondoren, zigor modura, eliza itxi; don Serafin, jeltzailea bere bizitza osoan, konprometutuegia zen garaiko jerarkiarentzat; nahigabe bat eraman du hilobira: Elizak Trintxerpeko kristau komunitateari barkamena ez eskatu izana, justiziaren kontra ezarritako zigorarengatik. Gaur egun, arrantzaren beherakadak eragindako krisi ekonomikoak atzetik dakarren krisi soziala ari da jasaten barrutia, Pasaia alkate den Juan Karlos Alduntzi-nek aitortzen duenez.

Arragoa izan da Trintxerpe, ez bakarrik Galiziako etorkinen eta bertakoen artekoa; arragoa pobreziatik abiatu, aberastasuna ukitu eta muskilduta geratu direnentzat. Arragoa da bizkorregi eta nolanahi hazi eta gero, berriro bere neurriko jantziaren bila dabilen herria. Josu Iraeta eta Juanba Berasategi, dokumentalaren egileak, arrago horren zuribeltzak ezezik, *urrezko* urteetako kolore higuak jaso dituzte dokumentalean, aldezturik gaztigatuz hau ez dela "turismorako propaganda". Bidaia beste norabide bat du, Pasaia barruti "dinamikoean" zehar, alkatearen hitzetan; *realitytik* asko eta *showtik* gutxiarekin ●

"Arragoa izan da Trintxerpe, ez bakarrik Galiziako etorkinen eta bertakoen artekoa; arragoa pobreziatik abiatu, aberastasuna ukitu eta muskilduta geratu direnentzat. Arragoa da bizkorregi eta nolanahi hazi eta gero, berriro bere neurriko jantziaren bila dabilen herria"

2003ko
Sagardotegien
Gida-Posterra

Sagardoari buruzko
DOSIERRA

Datorren astean ARGIArekin batera



TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12

☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Oria